

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISIS MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης Master Thesis

Ο δρόμος προς την σκόπιμη βία. Συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων του μοναχικού λύκου και του ενεργού εκτελεστή.

The path toward intended violence. A comparative analysis of the lone-wolf and the active shooter cases.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ / DIONYSIOS ATHANASIOU

A.M. / R.N. : 18004

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2020013

Αθήνα, Ιανουάριος 2020
Athens, January 2020

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης Master Thesis

Ο δρόμος προς την σκόπιμη βία. Συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων του μοναχικού λύκου και του ενεργού εκτελεστή.

The path toward intended violence. A comparative analysis of the lone-wolf and the active shooter cases.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ / DIONYSIOS ATHANASIOU

A.M. / R.N. : 18004

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Ε. Λέκκας,
Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Ε. Σκούρτσος,
Επικ. Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Σ. Λόζιος,
Επικ. Καθηγ. ΕΚΠΑ

Εξειδικευμένη Επιστημονική Καθοδήγηση:

Δ. Ρούκας
Ψυχίατρος - Ψυχοθεραπευτής

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2020013

**Αθήνα, Ιανουάριος
2020**
Athens, January 2020

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	i
Περίληψη	iii
Abstract	iv
Κατάλογος Πινάκων	v
Κατάλογος Εικόνων	vi
Κατάλογος Γραφημάτων	vii
Συντομογραφίες	viii
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.....	1
1.1. Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 2. Ασφάλεια. Η έννοια και ο ρόλος της στην ζωή του ατόμου	5
2.1. Λεξικογραφική και εννοιολογική προσέγγιση της ασφάλειας.....	5
2.2. Η ασφάλεια ως πυρηνική ανάγκη του ατόμου.....	6
Κεφάλαιο 3. Από τον Τρόμο στην Τρομοκρατία.....	10
3.1. Η έννοια του Τρόμου.....	11
3.2. Το πλαίσιο της Τρομοκρατίας.....	12
3.2.1. Ζητήματα ορισμού.....	13
3.2.2. Η ψυχολογική διάσταση	17
3.3. Ριζοσπαστικοποίηση.....	19
3.3.1. Εννοιολογική προσέγγιση	19
3.3.2. Διαδικασία ένταξης.....	20
Κεφάλαιο 4. Ψυχοπαθολογία και βία	24
4.1. Αιτιώδης συνάφεια	24
4.2. Ο ρόλος των ψυχικών ασθενειών στην στοχευμένη βία.....	25
Κεφάλαιο 5. Προσεγγίζοντας τον Μοναχικό Λύκο.....	26
5.1. Χρονική αναδρομή	26
5.2. Ποιος είναι ο μοναχικός λύκος τρομοκράτης;.....	27
Κεφάλαιο 6. Η ανάδυση του Ενεργού Εκτελεστή.....	30
6.1. Η «κληρονομιά» του Columbine High School	31
6.2. Η καθιέρωση του όρου.....	33
Κεφάλαιο 7. Η διαφοροποίηση των ομοιοτήτων	35
7.1. Προηγούμενη συγκριτική έρευνα	35
7.2. Ευρήματα.....	38
7.2.1. Χαρακτηριστικά και προηγηθείσα συμπεριφορά.....	38
7.2.2. Παράγοντες υποκίνησης	43
7.2.3. Σχεδιασμός και προετοιμασία.....	47

Κεφάλαιο 8. Συζήτηση	52
8.1. Σχολιασμός - Συμπεράσματα	52
8.2. Προτάσεις	54
Βιβλιογραφία	55

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία συγκριτική ανάλυση του δρόμου που ακολουθούν δύο ξεχωριστές κατηγορίες μεμονωμένων δραστών προς την σκόπιμη βία και συγκεκριμένα των περιπτώσεων του μοναχικού λύκου και του ενεργού εκτελεστή, οι οποίοι απασχολούν έντονα τις αρχές ασφαλείας. Αρχικά θα εξεταστεί η έννοια της ασφάλειας, τόσο εννοιολογικά όσο και ως πυρηνική ανάγκη του ατόμου. Ταυτόχρονα θα γίνει μια προσπάθεια ανίχνευσης του πολυδιάστατου πλαισίου ορισμού της τρομοκρατίας, ώστε να αναζητηθούν οι απαντήσεις στα ερωτήματα «τι είναι το αίσθημα του τρόμου» και «πώς θίγει το αίσθημα ασφάλειας του ατόμου». Θα ακολουθήσει μια αναζήτηση στις σχέσεις ψυχοπαθολογίας και βίας.

Στα επόμενα κεφάλαια παρουσιάζονται ξεχωριστά οι περιπτώσεις του μοναχικού λύκου και του ενεργού εκτελεστή. Πρωτίστως εξετάζεται η προέλευση και η γένεση τους, για να καταγραφούν στην συνέχεια τα επιμέρους στοιχεία και χαρακτηριστικά της πορείας τους, με βάση την διεθνή βιβλιογραφία για καθεμία κατηγορία ξεχωριστά. Απώτερος στόχος είναι η ενοποίηση των δρόμων για την ανίχνευση ομοιοτήτων και διαφορών των δύο αυτών περιπτώσεων που προέρχονται από διαφορετικούς χώρους, ώστε να αποσαφηνιστούν οι προϋποθέσεις που δύνανται να οδηγήσουν στην εκδήλωση της επίθεσης.

Η σημασία των ως άνω στοιχείων αποτελεί ένα πρώτο βήμα τόσο για την ταξινόμηση και διεύρυνση των γνώσεων επί των επιθέσεων μεμονωμένων δραστών, όσο και για την περαιτέρω αξιοποίηση τους για την δημιουργία δεικτών αναγνώρισης με σκοπό την έγκαιρη αναγνώριση και πρόληψη.

Λέξεις κλειδιά: ασφάλεια, τρομοκρατία, σκόπιμη βία, μοναχικός λύκος, ενεργός εκτελεστής

Abstract

The current master thesis is dealing with the issue of two distinctive lone actor attackers; the lone wolf and the active shooter. They may derive from different settings, but both of them represent a major challenge for law enforcement and intelligence agencies across the globe. This is mostly due to their clandestine path towards intended violence. Their attacks give rise to an asymmetric security threat that comes as a surprise to their victims. It is essential to begin with the meaning of safety, examining the lexicographic one along with the psychological scope, in order to profile its meaning as a core human need. It is also necessary to review and clarify the complex definitional frame of terrorism, in order to give an answer to the questions “what is the feeling of terror that derives from terrorism” and “how this feeling impacts on the sense of safety”, followed by the research of the connection between mental illness and violence.

The following chapters examine separately the lone wolf and the active shooter cases, based on the international bibliography. The research begins with a throwback in the origin and the genesis of the two phenomena. It then takes a deeper step to the individual characteristics, proceeded behavior and motivations to conclude with the planning and preparation phases. The end-all goal is the unification of the two paths and to explore and stress their similarities and their differences in an effort to elucidate the preconditions that lead to the act of violence.

Regarding to the basis of the thesis, the sense of safety is examined primary in its lexicographic and definitional terms. It continues from a psychological scope in order to explain its significance for the individual as a core need in its life. The terror that strikes this very feeling of safety is then featured, concerned as the foundation of terrorism. The abstract and fruitful definitional frame of terrorism is explored through its various definitions that have been argued in the bibliography, each one from their own scope. The next chapters explore the individual developmental process to violence of each case separately. The blurred boundaries lead to the imperative need for an apprehension of the offenders’ features, including the socio-demographic traits, the descendant behavior, the motivational mechanisms and finally the preparation and planning process.

The former research focused on the comparative analysis of the lone-actor terrorists and school shooters, due to the origins of the active shooter in the school attacks. The present thesis takes a first step and places in the picture the wider category of the active shooter, as it reached to include more offenders aside from school shooters. The findings of the comparison are abundant. Many stereotypes that the wider community and the mass media reproduce seem to break down. The path towards targeted violence is now more common among the two type of offenders than it used to be thought.

The significance of the findings lies in the effort of the classification and dilatation of the knowledge on the lone-actor attacks. On the scope of this thesis, their importance could be found in their future use to establish methods for the recognition of the distinctive indicators in these cases, with an ultimate goal of early detection and prevention.

Key words: safety, terrorism, intended violence, lone wolf, active shooter

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.1. Παγκόσμια κατάταξη του αντίκτυπου της τρομοκρατίας ανά κράτος κατά το έτος 2018. Πηγή : (Institute for Economics & Peace, 2018)..... 13

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 2.1.	Απεικόνιση της θεωρίας της ιεράρχησης των ανθρωπίνων αναγκών κατά τον Maslow. Πηγή: (McLeod, 2018)	8
Εικόνα 3.1.	Τρομοκρατικές επιθέσεις και συλλήψεις από τα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. το έτος 2018. Πηγή : (EUROPOL, 2019)	15
Εικόνα 3.2.	Φωτογραφία που τραβήχτηκε από το εσωτερικό του θεάτρου Bataclan στο Παρίσι, μετά την τρομοκρατική επίθεση την 13/11/2015. Πηγή: (News Corp Australia Network, 2015)	18
Εικόνα 5.1.	Ο Anders Breivik κατά την εκδίκαση της έφεσης του από το περιφερειακό δικαστήριο του Όσλο, το 2017. Πηγή : (THE LOCAL, 2017)	27
Εικόνα 6.1.	Αστυνομικοί της Τακτικής Μονάδας της Αστυνομίας του San Fransisco κατευθύνονται σε περιστατικό ενεργού εκτελεστή. Πηγή: (Barba, 2019)	30
Εικόνα 6.2.	Στιγμιότυπο από το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης, στο οποίο απεικονίζονται οι δύο δράστες της επίθεσης στο Columbine High School. Πηγή: (UNILAD, 2015)	31
Εικόνα 7.2.	Ο μαθηματικός Theodore Kaczynski, γνωστός και ως “Unabomber”. Πηγή : (CBS NEWS, 2010)	45

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 3.1. Βασικές πηγές ανησυχίας σε επίπεδο Ε.Ε. . Πηγή: (Standard Eurobarometer 91, 2019).....	10
Γράφημα 3.2. Μέσος όρος χρονικής διάρκειας ριζοσπαστικοποίησης αλλοδαπών μαχητών στις ΗΠΑ κατά τα έτη 2002-2015. Πηγή: (Jensen et al., 2016)	22
Γράφημα 7.1. Ποσοστά τυχαίων και στοχευμένων θυμάτων σε επιθέσεις ενεργών εκτελεστών στις Η.Π.Α. κατά τα έτη 2000-2013. Πηγή: (Silver et al., 2018)	50
Γράφημα 7.2. Σχέση ενεργού εκτελεστή με θύματα. Πηγή: (O'Neill et al., 2016)	50

Συντομογραφίες

ΔΕΠΥ : Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής-Υπερκινητικότητας

Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση

Η.Π.Α. : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Ο.Η.Ε. : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ASE: Active Shooter Event = Συμβάν Ενεργού Εκτελεστή

DHS : Department of Homeland Security = Τομέας Εσωτερικής Ασφάλειας

EUROPOL : European Union Agency for Law Enforcement Cooperation = Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Αστυνομική Συνεργασία

FBI : Federal Bureau of Investigation = Ομοσπονδιακό Γραφείο Έρευνας

ICCT : International Center for Counter-Terrorism = Διεθνές Κέντρο Αντι-Τρομοκρατίας

IEP : Institute for Economics & Peace = Ινστιτούτο για την Οικονομία και την Ειρήνη

NAMI : National Alliance on Mental Illness = Εθνικός Οργανισμός για την Ψυχική Ασθένεια

PIRUS-FF: Profiles of Individual Radicalization in the United States-Foreign Fighters = Σκιαγράφηση της Ατομικής Ριζοσπαστικοποίησης στις ΗΠΑ-Αλλοδαποί Μαχητές

RUSI: Royal United Services Institute for Defence and Security Studies = Βασιλικό Ινστιτούτο Ηνωμένων Υπηρεσιών Μελετών Άμυνας και Ασφαλείας

UN : United Nations = Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

USA : United States of America = Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Κεφάλαιο 1.

Εισαγωγή

1.1. Εισαγωγή

Η έννοια της ασφάλειας έχει απασχολήσει εκτενώς την ακαδημαϊκή έρευνα. Έχουν διατυπωθεί αρκετοί ορισμοί και διάφορες ερμηνείες όσο αφορά την φύση της αλλά και την χρήση της στην καθημερινή επικοινωνία. Σε αρκετές περιπτώσεις, η ανάλογη χρήση της στοχεύει σε συγκεκριμένες ιδιότητες και καταστάσεις, γεγονός το οποίο έχει συνήθως ως αποτέλεσμα την ασάφεια και την ανακολουθία παρά την εγκυρότητα και την σαφήνεια. Όπως επισημαίνει ο Hansson (2013), λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ειδικοί χρησιμοποιούν τον όρο *ασφάλεια* με έννοιες που διαφοροποιούνται από την χρήση της στην καθημερινή επικοινωνία, υπάρχει πάντα η πιθανότητα δημιουργίας παρεξηγήσεων.

Η επιδίωξη της ασφάλειας βρίσκεται στην πολιτική ατζέντα των περισσότερων χωρών του Δυτικού κόσμου. Η εδραίωση του αισθήματος της αποτελεί βασικό στόχο και η αντίληψη του επέχει σημαντική θέση τόσο σε συλλογικό επίπεδο καθώς δικαιολογεί την εφαρμογή των εθνικών πολιτικών, όσο και σε ατομικό αφού επηρεάζει τις επιλογές του ατόμου ανάλογα με τις ανάγκες και τις αντιλήψεις του.

Τα τελευταία χρόνια, η εκτέλεση ένοπλων επιθέσεων από μεμονωμένους δράστες, οι οποίοι δεν ανήκουν σε κάποιο ευρύτερο δίκτυο ή ομάδα, έχουν θέσει θέματα ασφαλείας στο παγκόσμιο σκηνικό. Ιδιαίτερα στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, τέτοιες ενέργειες από άτομα που είτε δρουν στο όνομα της τρομοκρατίας και της εξτρεμιστικής ιδεολογίας, είτε οδηγούνται σε αυτές λόγω της ψυχοπαθολογίας τους, απασχολούν την κοινή γνώμη και σαφώς την βιβλιογραφία. Ταυτόχρονα, εξετάζονται με προσοχή από τις αρχές ασφαλείας και επιβολής του νόμου, καθώς η πρόληψη και ο εντοπισμός τους αποτελεί πρόκληση, ενώ αντιμετωπίζονται με ειδικές στρατηγικές και δράσεις.

Η έλευση της νέας χιλιετίας αποτέλεσε κομβικό σημείο και έφερε νέες προκλήσεις στην σύγχρονη εποχή. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Νέα Υόρκη το 2001, πέραν των καταστροφικών επιπτώσεων τους, επέφεραν κύματα ριζικών αλλαγών. Τα νέα δεδομένα προκάλεσαν την εις βάθος αναθεώρηση των πολιτικών και των πρωτόκολλων ασφαλείας παγκοσμίως. Ταυτόχρονα έβγαλαν την επιστημονική έρευνα στον τομέα της τρομοκρατίας από το περιθώριο και τους περιορισμένους πόρους που την χρηματοδοτούσαν έως τότε, φέρνοντας την στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος (Silke, 2018).

Με τον επιτυχή εντοπισμό και την διάλυση του τρομοκρατικού δικτύου της al-Qaeda και άλλων οργανώσεων, συμπορεύθηκε και μία νέα ανησυχία, αυτή του μοναχικού λύκου τρομοκράτη (McCaulley & Moskalenko, 2014). Λίγο πριν την συμπλήρωση της δεκαετούς επετείου από τις επιθέσεις, η δήλωση του Αμερικανού Προέδρου Barack Obama ότι «το ρίσκο για το οποίο ανησυχούμε ιδιαίτερα τώρα είναι ο μοναχικός λύκος τρομοκράτης, κάποιος που με ένα όπλο μπορεί να εκτελέσει ένα μεγάλης κλίμακας μακελειό» (CNN, 2011), αποτυπώνει την εξέλιξη του φαινομένου του μοναχικού λύκου τα επόμενα χρόνια. Την ίδια ανησυχία είχε διατυπώσει ένα χρόνο νωρίτερα σε συνέντευξη του η Γενική Γραμματέας Εσωτερικής Ασφαλείας των Η.Π.Α., Janet Napolitano. Σε δήλωση της ανέφερε ότι οι επιθέσεις των μοναχικών λύκων αποτελούν μεγάλη πρόκληση για τις αρχές επιβολής του νόμου, καθώς η απουσία χρήσης τηλεφωνικών συσκευών και του διαδικτύου και ο τρόπος επικοινωνίας δεν επιτρέπουν την δημιουργία υποψίας με βάση την οποία οι αρχές θα μπορούσαν να αντιληφθούν ότι κάτι συμβαίνει ή σχεδιάζεται (Kerley, 2010).

Ο κίνδυνος όμως δεν προέρχεται μόνο από την θρησκευτική ριζοσπαστικοποίηση, καθώς η ακροδεξιά ιδεολογία κατέχει ένα σημαντικό μερίδιο στην τρομοκρατική απειλή του μοναχικού λύκου (Ellis & Pantucci, 2016). Ο DHS στην σχετική αναφορά του το 2009, χαρακτηρίζει «τους μοναχικούς λύκους και τους μικρούς τρομοκρατικούς πυρήνες που ενστερνίζονται την βίαια ακροδεξιά εξτρεμιστική ιδεολογία» ως «την πιο επικίνδυνη απειλή εγχώριας τρομοκρατίας» (Department of Homeland Security, 2009). Όντως από το 2010 και έπειτα η αύξηση των επιθέσεων μοναχικών λύκων που προέρχονται από την ιδεολογική βάση της ακροδεξιάς είναι εμφανής (M. Smith et al., 2016). Η μελέτη λοιπόν των μεμονωμένων δραστηριοτήτων από τον χώρο της εξίσου θανάσιμης ακροδεξιάς τρομοκρατίας, είναι επίσης σημαντική (Gruenewald et al., 2013).

Η διπλή επίθεση στην Νορβηγία, συμπτωματικά ένα μήνα νωρίτερα από τις δηλώσεις του Αμερικανού Προέδρου, αντανακλά αυτή την άποψη. Ο Anders B. Breivik προέβη σε μια πρωτοφανούς μεγέθους και βιαιότητας επίθεση, σε μια χώρα με μικρή εμπειρία στην πολιτική βία, χαμηλά ποσοστά εγκληματικότητας και λίγο κάτω από 35 περιστατικά δολοφονιών ετησίως κατά μέσο όρο. Στο μανιφέστο του διαφαίνεται το αντι-Ισλαμικό κίνημα ως πηγή έμπνευσης του (Berntzen & Sandberg, 2014). Οι δηλώσεις του Neil Basu, επικεφαλής των ειδικών επιχειρήσεων και αντιτρομοκρατικής πολιτικής της Μητροπολιτικής Αστυνομίας του Λονδίνου, για την ύπαρξη μια μικρής αλλά αυξανόμενης απειλής από την ακροδεξιά τρομοκρατία στην Μεγάλη Βρετανία, καταδεικνύουν ότι η απειλή είναι παρούσα ακόμη και σήμερα. (Counter Terrorism Policing, 2019).

Οι μοναχικοί λύκοι σύμφωνα με τον Spaaij (2010) μπορεί να αποτελούν το 1,28% του συνόλου των τρομοκρατικών επιθέσεων, στην βιβλιογραφία όμως καταγράφεται η αυξητική τους τάση (DHS & FBI, 2011, Bates, 2012, Michael, 2012). Οι Berntzen & Sandberg (2014) υποστηρίζουν ότι οι μοναχικοί λύκοι ολοένα και περισσότερο θα αντικαταστήσουν τις παραδοσιακές τρομοκρατικές ομάδες και δίκτυα. Η μετέπειτα διακήρυξη ίδρυσης του Ισλαμικού Κράτους που κατέληξε πλέον στην σχεδόν εξ' ολοκλήρου απώλεια των εδαφών του επιβεβαίωσε αυτές τις απόψεις. Η αποκέντρωση και η υπόγεια ανάπτυξη του δημιούργησε μία παγκόσμια πρόκληση που δεν περιορίζεται σε γεωγραφικά όρια. Η στρατιωτική του ήττα σύμφωνα με την EUROPOL (2019), όχι μόνο δεν μετρίασε το μέγεθος της απειλής της τρομοκρατίας αλλά περιέπλεξε την κατάσταση ακόμα περισσότερο. Τόσο από την μεριά των τζιχαντιστών, όσο και του ακροδεξιού εξτρεμισμού, η δράση μεμονωμένων ατόμων αποτελεί πραγματικότητα. Ειδικότερα το 2018 στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όλοι οι θάνατοι από

τρομοκρατικές επιθέσεις οφείλονταν σε τζιχαντιστές οι οποίοι έδρασαν μεμονωμένα. Η ικανότητα του Ισλαμικού Κράτους να εμπνέει επιθέσεις στο όνομα του από οπαδούς του, οι οποίοι μπορεί να μην έχουν έρθει ποτέ σε άμεση επαφή με αυτό, παραμένει σαφώς μία από τις σημαντικότερες δυνατότητες του (Federal Bureau of Investigation, 2019a).

Ακολουθώντας την ίδια χρονική οριοθέτηση, ένα ακόμη γεγονός θα σημαδέψει την εξέλιξη της σκόπιμης βίας. Κλιμακούμενο ήδη από την δεκαετία του '80, μία νέα απειλή θα αναδυθεί στις Η.Π.Α., με την κλιμάκωση των ένοπλων επιθέσεων σε σχολεία, οι οποίες θα απασχολήσουν έως και σήμερα έντονα την κοινή γνώμη, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις αρχές ασφαλείας. Το φαινόμενο θα κορυφωθεί τον Απρίλιο του 1999, με την επίθεση στο Columbine High School, η οποία θα φέρει στο προσκήνιο το φαινόμενο του σχολικού εκτελεστή (school shooter), αναδεικνύοντας το σε εθνικό ζήτημα. Η φονικότερη επίθεση που είχε πραγματοποιηθεί έως τότε, ήταν το δεύτερο μεγαλύτερο σε δημοσιότητα θέμα στα έκτακτα δελτία ειδήσεων την δεκαετία του '90. Αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τους μετέπειτα δράστες επιθέσεων σε σχολεία, θέτοντας ταυτόχρονα το μέτρο σύγκρισης που έπρεπε να ξεπεράσουν. Τα επόμενα χρόνια, οι επιθέσεις δεν θα περιοριστούν στους σχολικούς χώρους, αλλά θα επεκταθούν και σε εμπορικά κέντρα ή ακόμη και εκκλησίες (Larkin, 2009).

Ο όρος ενεργός εκτελεστής (active shooter) μετά την επίθεση στο Columbine δεν αντικατέστησε τους προηγούμενους τύπους δραστών για να αποτυπωθεί ως απλά μια επικεφαλίδα στους τίτλους των ειδήσεων, αλλά παγιώθηκε στην καθημερινότητα κάθε νοικοκυριού στις Η.Π.Α. . Η ιδιαίτερη δυναμική αυτών των επιθέσεων υπερκέρασε τις μέχρι τότε στρατηγικές και τα σχέδια ανταπόκρισης των αρχών επιβολής του νόμου, ωθώντας στην αναθεώρηση αυτών και στην υιοθέτηση νέων σκληρότερων τακτικών από τους πρώτους προστρέξαντες αστυνομικούς. Καθιερώθηκαν νέα εκπαιδευτικά προγράμματα και θεσπίστηκαν νέα πρότυπα ώστε το αστυνομικό προσωπικό να είναι σε κάθε στιγμή έτοιμο να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την απειλή (Blair et al. 2013).

Η μέχρι τώρα βιβλιογραφία αντιμετωπίζει τις δύο αυτές κατηγορίες δραστών ως ξεχωριστά φαινόμενα, χωρίς όμως να παρέχει ξεκάθαρα και αδιαμφισβήτητα πλαίσια ορισμού (Böckler et al., 2018). Η ταυτόχρονη συζήτηση των δύο θεμάτων είναι σπάνια, αν και αυτό δείχνει να αλλάζει πλέον (Malkki, 2016). Μια πρώτη προσπάθεια σύγκρισης έγινε από τους Lankford & Hakim (2011), οι οποίοι αντιπαρέβαλαν τις περιπτώσεις επιθέσεων σε σχολεία της Αμερικής με τους Παλαιστίνιους βομβιστές αυτοκτονίας. Η μετέπειτα έρευνα ανέδειξε τις διαφορές ανάμεσα στις επιθέσεις σε σχολεία και σε μοναχικούς λύκους τρομοκράτες, κυρίως στους στόχους των επιθέσεων και πάνω από όλα στα ατομικά και κοινωνικά κίνητρα. Στην πρώτη περίπτωση η υπόθεση ήταν κυρίως προσωπική, ενώ στην δεύτερη τα κίνητρα είχαν πολιτική, ιδεολογική ή θρησκευτική βάση. Κοινά σημεία αποτέλεσαν η γνωστική μεταστροφή προς ένα πιο βίαιο πλαίσιο και η εξέλιξη προς την εκτέλεση, περιλαμβάνοντας τον προσεκτικό σχεδιασμό και τον επικοινωνιακό συμβολισμό (Böckler, Leuschner, Roth, et al., 2018).

Τα θολά όρια των πλαισίων ορισμού των μοναχικών λύκων και των ενεργών εκτελεστών είναι δύσκολο να προσδιοριστούν, αλλά αυτό δεν πρέπει να αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα διερεύνησης τους. Αποτελούν μία σοβαρή απειλή ασφάλειας και ένα μεγάλο παράγοντα ανησυχίας της κοινής γνώμης. Ο ολοένα και μικρότερος κύκλος επίθεσης τους και ο τρόπος δράσης, καθιστά τον έγκαιρο εντοπισμό και την πρόληψη των ενεργειών τους μία πολύ δύσκολη διαδικασία. Επίσης, μπορούν με την ελάχιστη προετοιμασία, μέσα και προσπάθεια να επιφέρουν, όπως έχει αποδειχθεί μέχρι τώρα, σοβαρές επιπτώσεις ενώ για την αντιμετώπιση

τους οι αρχές ασφαλείας πρέπει να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν ειδικά πρωτόκολλα ανταπόκρισης. Μπορούν να εντοπιστούν τελικά ομοιότητες ανάμεσα σε αυτές τις δύο κατηγορίες δραστών, ώστε το ενδιαφέρον της μελέτης τους να στραφεί προς τα κοινά αυτά σημεία για την ανάπτυξη δράσεων εντοπισμού, πρόληψης και αντιμετώπισης με κοινή αφετηρία; Ποια είναι τα στοιχεία που τους διαφοροποιούν και καθιστούν την καθεμία κατηγορία μοναδική ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά και δείκτες; Τα ερωτήματα αυτά θα προσπαθήσει η παρούσα εργασία να διερευνήσει, ώστε να συμβάλει στην προσπάθεια κάλυψης του κενού στην σύγκριση τους.

Κεφάλαιο 2.

Ασφάλεια. Η έννοια και ο ρόλος της στην ζωή του ατόμου

2.1. Λεξικογραφική και εννοιολογική προσέγγιση της ασφάλειας

Ο Μπαμπινιώτης (2002) διατυπώνει για την *ασφάλεια* τις ακόλουθες σημασίες με τα αντίστοιχα παραδείγματα:

1. η κατάσταση στην οποία δεν υπάρχουν κίνδυνοι, όπου αισθάνεται κανείς ότι δεν απειλείται, φυλακές υψίστης ασφαλείας.
2. η αποτροπή κινδύνου ή απειλής, η εξασφάλιση σιγουριάς και βεβαιότητας, του απαγορεύτηκε η είσοδος στη χώρα για λόγους ασφαλείας.

Ο αντίστοιχος διεθνής όρος *safety* προέρχεται από την λατινική λέξη *salvus* (αλώβητος, υγιής, ασφαλής) και σχετίζεται με την λέξη *solidus* (συμπαγής), η οποία με την σειρά της συνδέεται με την ελληνική λέξη *ολόκληρος*. Στην *ασφάλεια* αποδίδεται επίσης η έννοια «μη εκτεθειμένος σε κίνδυνο» ήδη από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα (Fekete, 2012). Ο Atkins (1991), αντλώντας παραδείγματα από την βιβλιογραφία, επισημαίνει τις τρεις ακόλουθες έννοιες:

- *ασφάλεια*₁, την ιδιότητα που έχει κάτι να μην είναι επικίνδυνο.
- *ασφάλεια*₂, την κατάσταση στην οποία κάποιος δεν βρίσκεται σε κίνδυνο.
- *ασφάλεια*₃, το μέρος όπου κάποιος είναι ασφαλής από ένα συγκεκριμένο κίνδυνο

Ως αντίστοιχα παραδείγματα αναφέρει:

- την πυρηνική *ασφάλεια*₁.
- την βεβαίωση για την *ασφάλεια*₂ του παιδιού.
- κολύμπησαν προς την *ασφάλεια*₃ ενός μικρού νησιού.

Οι Möller et al. (2006) θεωρούν αποτελεσματική την διάκριση της έννοιας της ασφάλειας σε απόλυτη και σχετική. Η απόλυτη άποψη υπονοεί την απουσία του ρίσκου, κάτι το οποίο σαφώς είναι ανέφικτο στην πραγματικότητα καθιστώντας μια τέτοια θεώρηση προβληματική. Στον αντίποδα, η σχετική άποψη σημαίνει ότι το ρίσκο έχει μειωθεί ή περιοριστεί σε ένα ανεκτό επίπεδο. Στην περίπτωση αυτή θεωρείται ότι όσο περισσότερη ασφάλεια υπάρχει τόσο μικρότερο το ρίσκο και αντίστροφα. Επιπροσθέτως για την πρώτη περίπτωση, ο Waldron (2006) θεωρεί ως ασφάλεια, στην αμιγή της θεώρηση, την κατάσταση στην οποία ένας άνθρωπος είναι ζωντανός και αλώβητος. Οι Boholm et al. (2016) μελετώντας τις έννοιες του ρίσκου (*risk*), της ασφάλειας (*safety*) και της προστασίας (*security*), καταλήγουν στο ότι αυτές

έχουν ένα ευρύ φάσμα χρήσης και εννοιών. Επίσης ο συγκριτικός τρόπος με τον οποίον χρησιμοποιούνται ευνοεί την σχετική θεώρηση των εννοιών τους, αποκλείοντας την απόλυτη.

Ο Marcuse (2006) ξεκαθαρίζει ότι ασφάλεια είναι η προστασία από τον *κίνδυνο*. Με την σειρά επίσης αναφέρει ότι κίνδυνος είναι η πιθανότητα *βλάβης*· η βλάβη περιλαμβάνει τον σωματικό τραυματισμό, την απώλεια προσωπικής περιουσίας και την κοινωνική και οικονομική απώλεια. Ως παραδείγματα καταστάσεων ασφάλειας αναφέρει την πραγματική προστασία ενάντια στους κινδύνους, την ασφάλιση ανεργίας σε περίπτωση απώλειας της εργασίας, την κοινωνική ασφάλιση η οποία είναι ικανή να εξασφαλίσει μια άνετη ζωή σε μεγάλη ηλικία, την γενική υγειονομική ασφάλιση ή ακόμη και το να ζει κανείς σε μια κοινωνία στην οποία η πιθανότητα τρομοκρατικής επίθεσης είναι στατιστικά ασήμαντη.

Κρίνεται αναγκαίο να επισημανθεί και η χρήση του όρου *security*, στον οποίο συνήθως αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα, επίσης η έννοια της ασφάλειας. Ο όρος αυτός αν και είναι συνώνυμος με τον όρο *safety*, έχει ευρεία έννοια και αποτελεί αντικείμενο πλήθους συζητήσεων. Ο Zedner (2003) διευκρινίζει ότι είναι η κατάσταση της απόλυτης προστασίας από απειλές, είτε μέσω της εξουδετέρωσης τους ή της αποφυγής τους ή της μη έκθεσης σε κίνδυνο. Ο Marcuse (2006) την παρουσιάζει ως την αντίληψη της προστασίας από τον κίνδυνο.

Η ακαδημαϊκή έρευνα σύμφωνα με τους Boholm et al. (2016) διαχωρίζει αυτούς τους όρους με δύο κριτήρια· την πρόθεση και τον διαχωρισμό ενός συστήματος με το περιβάλλον του. Σύμφωνα με το πρώτο, ο όρος *safety* αφορά πράξεις χωρίς πρόθεση (ατυχήματα), ενώ ο όρος *security* αφορά πράξεις εκ προθέσεως (κακόβουλες ενέργειες). Σύμφωνα με το δεύτερο κριτήριο, ο όρος *safety* αναφέρεται στην αδυναμία του συστήματος να επηρεάσει αρνητικά το περιβάλλον του, ενώ ο όρος *security* αναφέρεται στην αδυναμία του περιβάλλοντος να επηρεάσει αρνητικά το σύστημα. Στην ίδια λογική κινείται και ο Fekete (2012), ο οποίος αναφέρει ότι ο όρος *safety* αφορά την προστασία από άμεση επιβουλή, ενώ ο όρος *security* την προστασία από έμμεση επιβουλή μέσω άλλου ατόμου.

2.2. Η ασφάλεια ως πυρηνική ανάγκη του ατόμου

Το κίνητρο της ανθρώπινης συμπεριφοράς σύμφωνα με τον Maslow (1943, 1954) εντοπίζεται στην ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκών. Οι άνθρωποι δηλαδή κινητοποιούνται και αναλαμβάνουν δράση, ωθούμενοι από την επιδίωξη τους να ικανοποιήσουν αυτές τις ανάγκες. Μάλιστα κάποιες από αυτές έχουν προτεραιότητα σε σχέση με άλλες.

Η θεωρία του Maslow σχηματοποιείται σε ένα μοντέλο πυραμίδας πέντε επιπέδων αναγκών και τοποθετούνται σε αυτήν ιεραρχικά, από την βάση και προς τα πάνω, ως ακολούθως :

Φυσιολογικές. Είναι οι βιολογικές απαιτήσεις που είναι απαραίτητες για την επιβίωση του ανθρώπου. Σε αυτές συγκαταλέγονται η ανάγκη για φαγητό, νερό, ύπνο, αναπνοή, καταφύγιο. Εάν αυτές δεν ικανοποιηθούν τότε το ανθρώπινο σώμα δεν μπορεί να λειτουργήσει κανονικά. Οι φυσιολογικές ανάγκες θεωρούνται οι πιο βασικές και για αυτό τοποθετούνται στο πρώτο επίπεδο της πυραμίδας. Εάν ο άνθρωπος δεν ικανοποιήσει πρωτίστως αυτές, τότε όλες οι υπόλοιπες θεωρούνται δευτερεύουσας σημασίας. Επίσης, καθεμία από αυτές καθώς και οι

σχετικές με αυτές εκδηλωθείσες συμπεριφορές λειτουργούν ως κανάλια για κάθε είδους άλλη ανάγκη. Για παράδειγμα ένα άτομο που πεινάει, ίσως αναζητεί πραγματικά την άνεση παρά τα θρεπτικά συστατικά.

Ασφάλεια. Όταν ικανοποιηθούν οι βασικές φυσιολογικές ανάγκες τότε αναδύεται μια νέα ομάδα, που περιγράφονται ως ανάγκες ασφάλειας. Ομοίως είναι και αυτές απαραίτητες για την επιβίωση και μπορούν να κυριαρχήσουν εξίσου στον οργανισμό. Επίσης μπορούν να λειτουργήσουν σχεδόν αποκλειστικά ως συμπεριφορικοί διοργανωτές, επιστρατεύοντας το σύνολο των ικανοτήτων του οργανισμού για να επιτελέσουν το έργο τους. Ικανότητες του οργανισμού όπως η νοημοσύνη, οι υποδοχείς (receptors) και οι τελεστές (effectors) του νευρικού συστήματος μπορούν να θεωρηθούν ως βασικά εργαλεία αναζήτησης ασφάλειας. Το σύνολο λοιπόν του οργανισμού μπορεί να περιγραφεί ως ένας μηχανισμός αναζήτησης ασφάλειας. Ένα υγιές, κανονικό και τυχερό άτομο μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτει σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες ασφάλειας του. Η ειρηνική και ομαλή λειτουργία μιας κοινωνίας κάνει τα μέλη της να νιώθουν αρκετά ασφαλή από κινδύνους όπως άγρια ζώα, ακραίες θερμοκρασίες, εγκληματίες ή βίαιες πράξεις. Μία άλλη έκφραση της ανάγκης για ασφάλεια μπορεί να θεωρηθεί η επιθυμία για μια μόνιμη εργασία ή μια ασφάλιση κάθε είδους (ιατρική, ανεργίας, συνταξιοδοτική). Εναλλακτικά μπορεί να αποτελέσει τον κυρίαρχο παράγοντα κινητοποίησης του οργανισμού σε έκτακτες περιπτώσεις όπως στον πόλεμο, στην κοινωνική αποσταθεροποίηση, την υψηλή εγκληματικότητα και την χρόνια κακή κατάσταση του οργανισμού. Ενδεικτικά οι ανάγκες αυτού του επιπέδου περιλαμβάνουν την ανάγκη για προστασία από τα φυσικά φαινόμενα, την διαφύλαξη της περιουσίας, την σταθερότητα στην εργασία, την δημόσια τάξη, την απαλλαγή από τον φόβο.

Αγάπη και Ένταξη. Στο τρίτο επίπεδο εντάσσονται οι κοινωνικές ανάγκες και το αίσθημα του «ανήκειν». Όταν ικανοποιηθούν τα δύο πρώτα επίπεδα τότε θα αναδυθεί η ανάγκη για αγάπη και στοργή, αφού το άτομο θα νιώσει έντονα την απουσία φίλων, συντρόφου, συζύγου και παιδιών. Η μη ικανοποίηση των αναγκών αυτού του επιπέδου αποτελεί συνήθως το βασικό αίτιο σε περιπτώσεις δυσπροσαρμοστικότητας και σοβαρής ψυχοπαθολογίας και για αυτό έχουν αποτελέσει αντικείμενο ευρείας κλινικής μελέτης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η ανάγκη για φιλίες, οικειότητα, εμπιστοσύνη, αποδοχή, η αγάπη, εγγύτητα, η ένταξη στο οικογενειακό/εργασιακό/φιλικό περιβάλλον, η ανάγκη το να προσφέρεις και να δέχεσαι στοργή και αγάπη.

Εκτίμηση. Οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη ή την επιθυμία για μια σταθερή, καλά εδραιωμένη και υψηλή εκτίμηση για τον εαυτό τους, για αυτοσεβασμό ή αυτοεκτίμηση και για εκτίμηση προς τους άλλους. Ως καλά εδραιωμένη εκτίμηση, εννοείται αυτή η οποία βασίζεται στην πραγματική ικανότητα, επιτυχία και σεβασμό από τους άλλους. Οι ανάγκες εκτίμησης μπορούν να διαιρεθούν σε δύο μικρότερες υποομάδες. Η πρώτη αφορά την ατομική εκτίμηση και περιλαμβάνει την επιθυμία για δύναμη, επιτυχία, ικανότητα, αυτοπεποίθηση στα μάτια του κόσμου, ανεξαρτησία και ελευθερία. Στην δεύτερη ομάδα περιλαμβάνονται αυτές που μπορούν να περιγραφούν ως επιθυμία για καλή υπόληψη ή κύρος, αναγνώριση, προσοχή, σημασία ή σεβασμό από τους άλλους. Ο Maslow σημειώνει ότι οι ανάγκες της δεύτερης ομάδας είναι πιο σημαντικές για τα παιδιά και τους έφηβους και προηγούνται αυτών της αυτοεκτίμησης και της αξιοπρέπειας.

Αυτοπραγμάτωση. Στο υψηλότερο επίπεδο της ιεράρχησης βρίσκεται η ανάγκη για αυτοπραγμάτωση. Ακόμα και όταν τα προηγούμενα επίπεδα ικανοποιηθούν, είναι αναμενόμενο

το άτομο να νιώσει δυσφορία και ανησυχία εκτός εάν κάνει αυτό για το οποίο προορίζεται και είναι ικανό. Ο Maslow (1943) ανέδειξε την θετική πτυχή της ανθρώπινης συμπεριφοράς, εστιάζοντας στις δυνατότητες και τις προσδοκίες του ατόμου και στο πως μπορούν αυτές να εκπληρωθούν στο μέγιστο. Η ανθρώπινη παρακίνηση βασίζεται στην ατομική επιθυμία για πληρότητα και μεταβάλλεται μέσω της προσωπικής ανάπτυξης. Το άτομο που έχει φτάσει στην αυτοπραγμάτωση είναι αυτό που διακατέχεται από το αίσθημα πληρότητας και κάνει όλα αυτά για τα οποία είναι ικανό (Maslow, 1943, Maslow, 1954).

Εικόνα 2.1. Απεικόνιση της θεωρίας της ιεράρχησης των ανθρωπίνων αναγκών κατά τον Maslow. Πηγή: (McLeod, 2018)

Συνοψίζοντας την θεωρία ιεράρχησης των αναγκών του Maslow, ο McLeod (2018) καταλήγει στα εξής :

1. Οι άνθρωποι παρακινούνται από μια ιεραρχία αναγκών.
2. Οι ανάγκες ταξινομούνται σε μια ιεραρχία υπεροχής όπου οι ανάγκες στην βάση της πυραμίδας πρέπει να ικανοποιηθούν πριν από αυτές στα υψηλότερα επίπεδα.
3. Η σειρά των αναγκών δεν είναι αυστηρή αλλά ευέλικτη με βάση τις εξωτερικές συνθήκες ή τις προσωπικές διαφοροποιήσεις.
4. Η συμπεριφορά στην πλειοψηφία της παρακινείται από πολλαπλούς παράγοντες και καθορίζεται στιγμιαία από περισσότερες από μία βασικές ανάγκες.

Η ασφάλεια τοποθετείται στα κατώτερα επίπεδα της πυραμίδας. Αποτελεί λοιπόν πυρηνική ανάγκη και η ικανοποίησή της είναι απαραίτητη για την προσωπική εξέλιξη και την διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας και ενός υγιούς ατόμου. Οδηγεί με τη σειρά της και

αυτή το άτομο υπέρτατο επίπεδο, την αυτοπραγμάτωση, καθιστώντας το σύμφωνα με τον McLeod (2018), ικανό να :

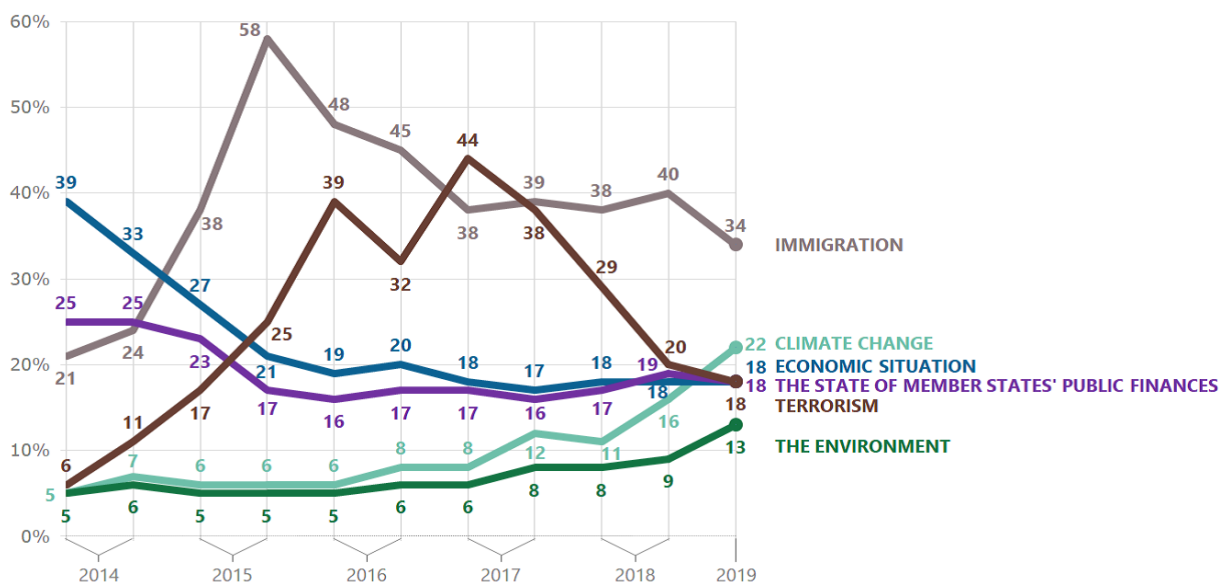
- Αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα και να ελέγχει την αβεβαιότητα.
- Αποδέχεται τον εαυτό του και τους άλλους όπως είναι.
- Είναι αυθόρμητο νοητικά και πρακτικά.
- Επικεντρώνεται στο πρόβλημα και όχι στον εαυτό του.
- Χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη αίσθηση του χιούμορ.
- Έχει αντικειμενική άποψη για την ζωή.
- Είναι ιδιαίτερα δημιουργικό.
- Είναι ανθεκτικό στην πολιτισμική αφομοίωση, αλλά όχι σκοπίμως αντισυμβατικό.
- Δείχνει ενδιαφέρον για το καλό της ανθρωπότητας.
- Εκτιμά εις βάθος τις βασικές εμπειρίες ζωής.
- Δημιουργεί εις βάθος ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις με λίγα άτομα.
- Εξυψώνει εμπειρίες.
- Επιζητεί την διακριτικότητα.
- Έχει δημοκρατική συμπεριφορά.
- Διακατέχεται από ισχυρές ηθικές/εθιμοτυπικές αξίες.

Κεφάλαιο 3.

Από τον Τρόμο στην Τρομοκρατία

Η τρομοκρατία εξακολουθεί μέχρι και σήμερα να αποτελεί μια παρούσα και σοβαρή απειλή για την ασφάλεια. Ανά τον κόσμο εξτρεμιστές διαφόρων ιδεολογικών προσανατολισμών καταφεύγουν στην βία ως μέσο αντιπαράθεσης, διαπράττοντας «εντυπωσιακές» επιθέσεις για να προσελκύσουν την προσοχή της κοινής γνώμης. Η τρομοκρατία εξακολουθεί να απασχολεί τους Ευρωπαίους πολίτες, με την ανησυχία τους να διατηρείται το 2019 στα ίδια επίπεδα με το προηγούμενο έτος (Standard Eurobarometer 91, 2019).

QA5 What do you think are the two most important issues facing the EU at the moment?
(% - EU)

Γράφημα 3.1. Βασικές πηγές ανησυχίας σε επίπεδο Ε.Ε. . Πηγή: (Standard Eurobarometer 91, 2019)

Μία τρομοκρατική πράξη μπορεί να ερμηνευθεί με διάφορους τρόπους. Αυτό εξαρτάται από το πλαίσιο αντίληψης υπό το οποίο θα εξεταστεί. Εκτός από «καθαρή» τρομοκρατία, μπορεί να παρουσιαστεί ως έγκλημα με πολιτικές προεκτάσεις, να εκτελεστεί στο πλαίσιο ενός «πολέμου», να αποτελέσει το επικοινωνιακό άρμα για να τραβήξει την προσοχή του κοινού που δεν διαταράσσεται από μία λιγότερο βίαια πράξη ή να ερμηνευθεί ως μαρτυρική θυσία με θρησκευτικές καταβολές (Schmid et al., 2011). Πριν εξετάσουμε όμως τις τάσεις της, πρέπει να κοιτάξουμε στον καθαυτό πυρήνα της: τον τρόμο.

3.1. Η έννοια του Τρόμου

Ο Gregory (1987) αναφέρει ότι ο τρόμος αποτελεί μια ενστικτώδη αντίδραση, την οποία μάλιστα βιώνουν τόσο οι άνθρωποι όσο και τα ζώα. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρει την αντίδραση και των δύο ομάδων στη θέα ακρωτηριασμένων σωμάτων. Όπως αποδείχθηκε κατά την διάρκεια πειραμάτων, η επίδειξη εικόνων ακρωτηριασμένων ζώων σε χιμπαντζήδες, προκάλεσε σε αυτούς όμοιες ενστικτώδεις αντιδράσεις έντονου τρόμου. Το ίδιο σαφώς βιώνουν και οι άνθρωποι στην θέα ακρωτηριασμένων ανθρωπίνων σωμάτων.

Το αίσθημα λοιπόν του φόβου της βίας στο σώμα είναι η βάση της διαδικασίας του τρόμου. Οι άνθρωποι σε μια τέτοια απειλητική κατάσταση βιώνουν το πιο δυνατό συναίσθημα, τον φόβο. Οι Decety & Meyer (2008) κατέληξαν σε έρευνα τους ότι οι άνθρωποι έχουν την έμφυτη ικανότητα να αντιδρούν στον πόνο των άλλων. Ουσιαστικά στην παραπάνω περίπτωση φοβούνται μήπως τραυματιστούν ή σκοτωθούν οι ίδιοι. Παρότι όμως ο τρόμος αποτελεί μία ενστικτώδη αντίδραση, οι άνθρωποι τείνουν εν μέσω των έντονων συναισθημάτων έκπληξης, δυσπιστίας και αγανάκτησης που βιώνουν παράλληλα, να παραγκωνίζουν ή και ασυνείδητα να αρνούνται την κεντρική ιδέα του (Silverstein, 1977).

Οι τρομοκρατικές ενέργειες πάντα εκλαμβάνονται ως ένα μέσο εκφοβισμού και ψυχολογικού πολέμου. Επιτυγχάνουν τον επιδιωκόμενο ψυχολογικό αντίκτυπο τους, προκαλώντας στο ευρύ κοινό το ερώτημα ποιος θα είναι το επόμενο θύμα, περιλαμβάνοντας ιδιαίτερα ο καθένας και τον εαυτό του. Ακριβώς σε αυτόν τον φόβο του ξαφνικού βίαιου θανάτου ή τραυματισμού βασίζονται οι τρομοκράτες ώστε να μεγιστοποιήσουν την αβεβαιότητα και ως εκ τούτου την χειραγώγηση των θυμάτων, τόσο των πραγματικών όσο και των δυνητικών, αλλά και όσους έχουν λόγο να ταυτιστούν με αυτούς (Schmid et al., 2011). Παράλληλα απειλούν την βασικότερη ανθρώπινη παρόρμηση, το ένστικτο επιβίωσης, αποδυναμώνοντας τα άμεσα θύματα από την θέληση να αντιδράσουν ή να αμυνθούν και επεκτείνουν την επιρροή τους στους θεατές των επιπτώσεων τους, οι οποίοι είναι εξίσου ευάλωτοι και διακατέχονται από την ίδια θέληση για επιβίωση (Silverstein, 1977).

Τι ακριβώς όμως είναι τρόμος; Ετυμολογικά, η προέλευση της καθαυτής λέξης εντοπίζεται στην λατινική λέξη «terrere», που σημαίνει «φοβίζω» ή «τρομάζω» ή «προκαλώ σε κάποιον ρίγος μέσω μεγάλου φόβου». Εμφανίστηκε αρχικά στην γαλλική γλώσσα τον 14ο αιώνα και εισήχθη τον 16ο αιώνα και στην αγγλική. Η χρήση της έλαβε ευρείες διαστάσεις σε μία ιδιαίτερη περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης, την «Βασιλεία του Τρόμου» (Reign of Terror, στην αγγλική γλώσσα) ή «ο Τρόμος» (la terreur, στην γαλλική γλώσσα) το 1793. Κατά την διάρκεια της ο «τρόμος» κατέστη ένα νόμιμο όργανο κρατικής βίας, με την πραγματοποίηση δημόσιων εκτελέσεων, στις οποίες δόθηκε αισθητή δημοσιότητα ώστε σκοπίμως να διαχυθεί το αίσθημα του φόβου. Η Courier de l'égalité της 5ης Σεπτεμβρίου 1793 χαρακτηριστικά ανέγραφε «Αποτελεί ανάγκη το ότι ο τρόμος που προκλήθηκε από την γκιλοτίνα να διαδοθεί σε όλη την Γαλλία και να αποδώσει δικαιοσύνη σε όλους τους προδότες. Δεν υπάρχουν άλλα μέσα για να εμπνεύσουν τον απαραίτητο τρόπο, ο οποίος θα εδραιώσει την Επανάσταση». Ο Robespierre (1794) ανέφερε ότι «ο τρόμος δεν είναι τίποτε άλλο παρά άμεση δικαιοσύνη, αυστηρά, αδιάλλακτα· είναι συνεπώς η διέξοδος της αρετής, δεν είναι τόσο μια συγκεκριμένη αρχή, όσο μία συνέπεια της γενικής αρχής της δημοκρατίας που εφαρμόζεται στις πιο επείγουσες ανάγκες της πατρίδας» (Schmid et al., 2011).

Ως ψυχική κατάσταση, ο τρόμος χαρακτηρίζεται σε ατομικό επίπεδο από έντονο φόβο ενός απειλητικού κινδύνου και σε συλλογικό επίπεδο από ένα κλίμα φόβου. Σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. ο τρόμος είναι ένα βιολογικό φαινόμενο. Ο μεγάλος σε ένταση φόβος που παράγει ένα έγκλημα, ο τρόπος που αυτό διεξήχθη και το μέγεθος των επιπτώσεων του στην ανθρώπινη ζωή αποτελεί και την δύναμη των τρομοκρατών (U.S. National Advisory Committee on Criminal Justice Standards and Goals, 1976).

Σε όρους ψυχολογίας, ο τρόμος μπορεί να θεωρηθεί ως μία έντονα βιωματική συναισθηματική αντίδραση σε ορισμένες βίαιες πράξεις, ως ένα ειδικό είδος ακραίου φόβου ή βαθιάς ανησυχίας που παραλύει το άτομο καθώς αυτό αδυνατεί να ξεφύγει από μία απειλητική βίαια πράξη (Schmid et al., 2011). Ο Silverstein (1977) περιγράφει τον τρόπο ως μία κατάσταση έντονου φόβου που επιφέρει η απειλή εγκλεισμού, θανάτου ή ακρωτηριασμού. Το αίσθημα αυτό ενισχύεται όταν το θύμα είναι αβοήθητο υπό τον έλεγχο ενός άλλου ανθρώπου.

3.2. Το πλαίσιο της Τρομοκρατίας

Η τρομοκρατία ως τακτική, μέθοδος ή είδος άμεσης ενέργειας μπορεί να χρησιμοποιηθεί από ένα ευρύ φάσμα «συμμετεχόντων». Οι (Schmid et al., 2011) δίνουν τον ακόλουθο βασικό διαχωρισμό:

- Θρησκευτικές ομάδες και οπαδοί του κινήματος της «χιλιετηρίδας» (millenarians).
- Εθνικιστικές, αυτονομιστικές και αλυτρωτικές ομάδες.
- Ρατσιστικές και ακροδεξιές ομάδες.
- Επαναστατικές ακροαριστερές και αναρχικές ομάδες.
- Ομάδες αυτοδικίας και παραστρατιωτικές ομάδες.
- Ομάδες καθεστώτων/κρατών ή ομάδες υποστηριζόμενες από αυτά.
- Εγκληματικές οργανώσεις που εφαρμόζουν τακτικές τρομοκρατίας.
- Ομάδες μεμονωμένων θεμάτων.
- Ψυχολογικά διαταραγμένα άτομα ή τρομοκράτες «αντιγραφείς».
- «Μοναχικοί λύκοι» ή τρομοκράτες «ακέφαλης αντίστασης» (leaderless resistance).

Η απήχηση της, είτε σε μεγαλύτερο είτε σε μικρότερο βαθμό, είναι παγκόσμια σύμφωνα και με τον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 3.1. Παγκόσμια κατάταξη του αντίκτυπου της τρομοκρατίας ανά κράτος κατά το έτος 2018.
Πηγή : (Institute for Economics & Peace, 2018)

RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE
1	Iraq	9.746	↔	29	Saudi Arabia	5.479	↓ 3	57	Canada	3.527	↑ 9
2	Afghanistan	9.391	↔	30	France	5.475	↓ 7	58	Chile	3.454	↑ 2
3	Nigeria	8.660	↔	31	Palestine	5.330	↓ 1	59	Paraguay	3.443	↓ 2
4	Syria	8.315	↔	32	Burundi	5.316	↓ 4	60	Jordan	3.404	↓ 9
5	Pakistan	8.181	↔	33	Nepal	5.295	↑ 11	61	Rep of the Congo	3.368	↓ 14
6	Somalia	8.020	↑ 1	34	Russia	5.230	↓ 1	61	Tanzania	3.368	↓ 3
7	India	7.568	↑ 1	35	Lebanon	5.154	↓ 6	63	Cote d' Ivoire	3.276	↓ 10
8	Yemen	7.534	↓ 2	36	China	5.108	↓ 5	64	Kuwait	3.126	↓ 14
9	Egypt	7.345	↑ 2	37	Burkina Faso	4.811	↑ 6	65	Ireland	3.045	↓ 1
10	Philippines	7.181	↑ 2	38	Chad	4.752	↓ 4	66	Peru	2.950	↑ 6
11	Dem. Rep Congo	7.055	↑ 2	39	Germany	4.601	↓ 1	67	Japan	2.926	↓ 9
12	Turkey	7.036	↓ 3	40	Mozambique	4.579	↓ 1	68	Australia	2.827	↓ 3
13	Libya	6.987	↓ 3	41	Israel	4.578	↓ 5	69	Italy	2.736	↔
14	South Sudan	6.756	↔	42	Indonesia	4.543	↔	70	Malaysia	2.700	↓ 9
15	Central African Rep	6.719	↑ 4	43	Angola	4.473	↑ 76	71	Kosovo	2.694	↔
16	Cameroon	6.615	↓ 1	44	Iran	4.399	↑ 8	72	Madagascar	2.613	↓ 9
17	Thailand	6.252	↓ 1	45	Greece	4.291	↑ 1	73	Finland	2.501	↑ 3
18	Sudan	6.178	↔	46	South Africa	4.263	↑ 1	74	Tajikistan	2.233	↓ 4
19	Kenya	6.114	↑ 3	47	Tunisia	4.088	↓ 6	75	Kazakhstan	2.228	↓ 8
20	USA	6.066	↑ 12	48	Belgium	4.060	↓ 8	76	Rwanda	2.177	↑ 5
21	Ukraine	6.048	↓ 4	49	Sri Lanka	4.048	↑ 19	77	Papua New Guinea	2.040	↑ 86
22	Mali	6.015	↑ 3	50	Spain	4.024	↑ 36	78	Netherlands	1.960	↓ 5
23	Niger	6.004	↓ 3	51	Sweden	3.936	↑ 3	79	Austria	1.852	↑ 10
24	Myanmar	5.916	↑ 13	52	Uganda	3.926	↓ 7	80	Kyrgyz Republic	1.719	↓ 1
25	Bangladesh	5.697	↓ 4	53	Bahrain	3.883	↑ 2	81	Haiti	1.714	↓ 8
26	Ethiopia	5.631	↓ 2	54	Algeria	3.763	↓ 5	81	Honduras	1.714	↑ 6
27	Colombia	5.611	↔	55	Venezuela	3.665	↑ 1	83	Armenia	1.692	↓ 8
28	United Kingdom	5.610	↑ 7	56	Mexico	3.533	↑ 6	84	Argentina	1.680	↑ 13
RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE	RANK	COUNTRY	SCORE	RANK CHANGE
85	Laos	1.675	↓ 5	113	Bulgaria	0.315	↓ 19	138	Benin	0.000	↔
86	Zimbabwe	1.569	↑ 30	114	New Zealand	0.286	↓ 11	138	Botswana	0.000	↔
87	Czech Republic	1.562	↓ 3	114	South Korea	0.286	↓ 11	138	Costa Rica	0.000	↔
88	Ecuador	1.471	↓ 5	116	Moldova	0.229	↓ 11	138	Cuba	0.000	↔
89	Georgia	1.422	↓ 12	116	Estonia	0.229	↓ 10	138	El Salvador	0.000	↔
90	Brazil	1.388	↓ 3	116	Serbia	0.229	↑ 9	138	Equatorial Guinea	0.000	↔
91	Bosnia & Herzegovina	1.339	↓ 12	119	Liberia	0.210	↑ 2	138	Eritrea	0.000	↔
92	Cyprus	1.206	↓ 9	120	Guatemala	0.205	↓ 14	138	Lithuania	0.000	↔
93	Gabon	1.198	↑ 70	121	Lesotho	0.191	↓ 11	138	Mauritania	0.000	↔
94	Jamaica	1.091	↑ 32	122	Ghana	0.162	↓ 11	138	Mauritius	0.000	↔
95	Sierra Leone	1.066	↑ 7	123	Norway	0.153	↑ 40	138	Mongolia	0.000	↔
96	Senegal	1.012	↓ 11	124	Switzerland	0.134	↓ 12	138	Namibia	0.000	↔
97	Albania	1.008	↓ 6	125	Trinidad and Tobago	0.124	↓ 12	138	North Korea	0.000	↔
98	Azerbaijan	0.957	↓ 3	126	Slovakia	0.115	↓ 12	138	Oman	0.000	↔
99	Taiwan	0.943	↑ 6	127	United Arab Emirates	0.105	↓ 12	138	Portugal	0.000	↔
100	Denmark	0.817	↓ 10	128	Guyana	0.076	↓ 10	138	Romania	0.000	↔
101	Nicaragua	0.747	↓ 9	128	Panama	0.076	↓ 10	138	Singapore	0.000	↔
102	Poland	0.719	↑ 8	130	Iceland	0.057	↓ 10	138	Slovenia	0.000	↔
103	Djibouti	0.705	↓ 7	130	Qatar	0.057	↓ 9	138	Eswatini	0.000	↔
104	Vietnam	0.663	↑ 58	132	Montenegro	0.038	↓ 9	138	The Gambia	0.000	↔
104	Zambia	0.663	↑ 58	132	Morocco	0.038	↓ 9	138	Timor-Leste	0.000	↔
106	Macedonia (FYR)	0.649	↓ 13	132	Uzbekistan	0.038	↓ 9	138	Togo	0.000	↔
107	Latvia	0.458	↑ 55	135	Bhutan	0.019	↓ 5	138	Turkmenistan	0.000	↔
107	Malawi	0.458	↑ 55	135	Cambodia	0.019	↓ 5				
109	Dominican Republic	0.382	↓ 11	137	Croatia	0.014	↓ 5				
110	Hungary	0.363	↓ 11	138	Belarus	0.000	↓ 32				
111	Uruguay	0.344	↓ 11	138	Guinea-Bissau	0.000	↓ 32				
112	Guinea	0.324	↓ 11	138	Bolivia	0.000	↓ 30				

3.2.1. Ζητήματα ορισμού

Οι εκατοντάδες ορισμοί που έχουν διατυπωθεί για την τρομοκρατία (Schmid et al., 2011), με κανέναν από αυτούς να υπερτερεί ουσιαστικά (J. G. Horgan, 2017), αποτελούν τροχοπέδη σε κάθε προσπάθεια να τεθεί σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ορισμού. Ένας από τους λόγους σύμφωνα με τους Schmid et al. (2011), είναι ότι όσο περισσότερο διευρύνεται το

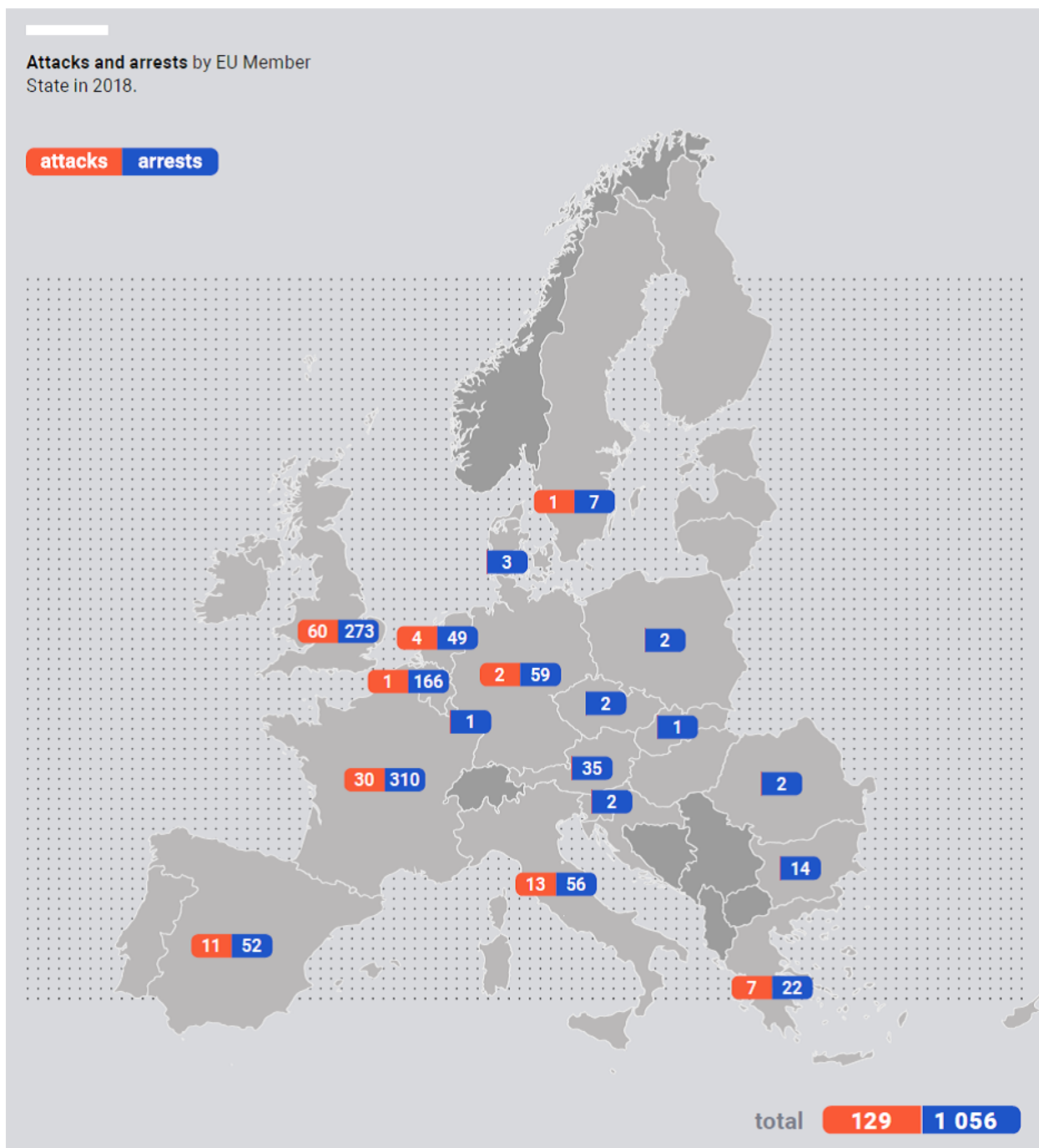
πλαίσιο, τόσο αυξάνει και η πιθανότητα διαφορετικοί άνθρωποι να αναφέρονται σε τελείως διαφορετικά πράγματα όταν χρησιμοποιούν τον όρο τρομοκρατία. Αυτός είναι και ο λόγος ο οποίος αποτρέπει ακόμη και τον ΟΗΕ από το να δώσει έναν ευρέως αποδεκτό πλαίσιο ορισμού για την τρομοκρατία. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και η άποψη ότι η τρομοκρατία είναι κάτι περισσότερο από μια «ταμπέλα» που εξυπηρετεί στο να κατατάσσουμε ενέργειες με τις οποίες «διαφωνούμε»: εάν τις κάνουν οι «άλλοι» είναι «τρομοκρατία», εάν τις κάνουμε «εμείς» όμως ίσως είναι «κάτι άλλο». Συνήθως λοιπόν τα κράτη προβαίνοντας σε πράξεις που ίσως είναι παραδεκτώως κατακριτέες, τοποθετούν σε αυτές «ταμπέλες» και με την χρήση των κατάλληλων λέξεων τους προσδίδουν μια διαφορετική οπτική και ερμηνεία (J. G. Horgan, 2017).

Οι Schmid et al. (2011) παραθέτουν ένα μακρύ κατάλογο 262 ορισμών της τρομοκρατίας. Εστιάζουν σε μία μεγάλη ποικιλία χαρακτηριστικών και προσδιοριστικών γνωρισμάτων όπως ο συμβολικός χαρακτήρας, η φύση της ως προς το γεγονός ότι δεν κάνει διακρίσεις, την στοχοποίηση των πολιτών και των αμάχων, την διαταραχή της δημόσιας τάξης, την απειλή της δημόσιας ασφάλειας, την δημιουργία φόβου για την επιρροή περισσότερου του ευρύτερου κοινού παρά των άμεσων θυμάτων, τον ασύμμετρο χαρακτήρα της και την απαξίωση των κανόνων πολεμικής εμπλοκής. Οι ορισμοί αυτοί προέρχονται από πληθώρα πηγών, ως επί το πλείστο από την ακαδημαϊκή βιβλιογραφία ή από επίσημες αναγνωρισμένες αρχές. Η μακρά αυτή λίστα αυτή ξεκινάει με μια χαρακτηριστική φράση «Σκότωσε έναν, φόβισε δέκα χιλιάδες» (Κινέζικο ρητό, άγνωστης χρονολογίας).

Οι Gill et al (2014) στην έρευνα τους ορίζουν ως τρομοκρατία την χρήση ή την απειλή χρήσης βίας που έχουν ως σκοπό την επιρροή της κυβέρνησης ή τον εκφοβισμό της κοινωνίας ή τμήματος της ή/και την προώθηση πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών σκοπών. Η τρομοκρατία μπορεί να περιλαμβάνει βία εναντίον ενός ατόμου, υλική ζημιά, έκθεση της ανθρώπινης ζωής σε κίνδυνο, διακινδύνευση της δημόσιας υγείας και ασφάλειας ή συνδυασμός όλων των παραπάνω.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (UN Security Council) στο υπ' αριθμόν 1566 (2004) Ψήφισμα του διατυπώνει ότι τρομοκρατία «είναι οι εγκληματικές ενέργειες, συμπεριλαμβανομένων αυτές ενάντια πολιτών, που διαπράττονται με πρόθεση να προκαλέσουν θάνατο ή σωματική βλάβη ή κατάσταση ομηρείας, με σκοπό να προκαλέσουν τρόμο στο ευρύ κοινό ή σε ομάδα ατόμων ή σε συγκεκριμένα άτομα, να εκφοβίσουν ένα πληθυσμό ή να υποχρεώσουν μια κυβέρνηση ή έναν διεθνή οργανισμό να προβεί σε ή να απέχει από μια ενέργεια, οι οποίες συνιστούν αδικήματα υπό το πρίσμα και όπως ορίζονται σε διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα σχετικά με την τρομοκρατία και σε καμία περίπτωση δεν δύναται να δικαιολογηθούν για πολιτικούς, φιλοσοφικούς, ιδεολογικούς, φυλετικούς, θρησκευτικούς ή άλλους σχετικούς λόγους» (UN, 2004).

Το 2005 η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού (UN General Assembly) στο υπ' αριθμόν 60/158 Ψήφισμα της αναφέρει ότι : «οι ενέργειες, οι μέθοδοι και οι πρακτικές της τρομοκρατίας σε όλες τις μορφές και τις εκδηλώσεις του συνιστούν δραστηριότητες που στοχεύουν στην καταστροφή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και της δημοκρατίας, απειλώντας την εδαφική ακεραιότητα, την ασφάλεια των Κρατών και αποσταθεροποιώντας τις νόμιμες συγκροτημένες Κυβερνήσεις» (UN, 2005).

Εικόνα 3.1. Τρομοκρατικές επιθέσεις και συλλήψεις από τα Κράτη Μέλη της Ε.Ε. το έτος 2018. Πηγή : (EUROPOL, 2019)

Το ΙΕΡ στην ετήσια έκθεση του για την μέτρηση του παγκόσμιου δείκτη τρομοκρατίας το έτος 2018, ορίζει αυτήν ως την απειλή ή την χρήση παράνομης βίας από μη κρατικούς παράγοντες με στόχο να επιτύχουν ένα πολιτικό, θρησκευτικό ή κοινωνικό στόχο μέσω του φόβου, του εξαναγκασμού ή του εκφοβισμού (Institute for Economics & Peace, 2018).

Η οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-

πλαίσιου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του Συμβουλίου, αναφέρει στο άρθρο 3:

«Τρομοκρατικά εγκλήματα

1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι κατωτέρω εκ προθέσεως πράξεις, που χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας και οι οποίες είναι δυνατόν, λόγω της φύσης ή του συναφούς πλαισίου τους, να πλήξουν σοβαρά χώρα ή διεθνή οργανισμό, ορίζονται ως τρομοκρατικά εγκλήματα στις περιπτώσεις που τελούνται με έναν από τους στόχους που απαριθμούνται στην παράγραφο 2:

- α) προσβολή κατά της ζωής προσώπου, η οποία μπορεί να προκαλέσει τον θάνατο·
- β) προσβολή κατά της σωματικής ακεραιότητας προσώπου·
- γ) απαγωγή ή αρπαγή ομήρων·
- δ) πρόκληση εκτεταμένων καταστροφών σε κυβερνητικές ή δημόσιες εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά δίκτυα, εγκαταστάσεις υποδομής περιλαμβανομένων των συστημάτων πληροφορικής, σταθερές εξέδρες που βρίσκονται επί της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας, δημόσιους χώρους ή ιδιωτικές ιδιοκτησίες, που θα μπορούσαν να εκθέσουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή να προξενήσουν σημαντικές οικονομικές απώλειες·
- ε) κατάληψη αεροσκαφών ή πλοίων ή άλλων μέσων μαζικής μεταφοράς ή μεταφοράς εμπορευμάτων·
- στ) κατασκευή, κατοχή, κτήση, μεταφορά, προμήθεια ή χρήση εκρηκτικών υλών ή πυροβόλων όπλων, συμπεριλαμβανομένων των χημικών, βιολογικών, ραδιολογικών ή πυρηνικών όπλων, καθώς και έρευνα και ανάπτυξη όσον αφορά τα χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά ή πυρηνικά όπλα·
- ζ) απελευθέρωση επικίνδυνων ουσιών ή πρόκληση πυρκαγιών, πλημμυρών ή εκρήξεων, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινης ζωής σε κίνδυνο·
- η) διαταραχή ή διακοπή του εφοδιασμού ύδατος, ηλεκτρικής ενέργειας ή κάθε άλλου βασικού φυσικού πόρου, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινης ζωής σε κίνδυνο·
- θ) παράνομη παρεμβολή σε σύστημα, κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 4 της οδηγίας 2013/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (1) για τις επιθέσεις κατά συστημάτων πληροφοριών, στις περιπτώσεις όπου ισχύει το άρθρο 9 παράγραφος 3 ή το άρθρο 9 παράγραφος 4 στοιχείο β) ή γ) της εν λόγω οδηγίας και παράνομη παρεμβολή σε δεδομένα, κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 5 της εν λόγω οδηγίας, στις περιπτώσεις όπου ισχύει το άρθρο 9 παράγραφος 4 στοιχείο γ) της εν λόγω οδηγίας·
- ι) απειλή τέλεσης οποιασδήποτε εκ των πράξεων που αναφέρονται στα στοιχεία α) έως θ).

2. Οι σκοποί που αναφέρονται στην παράγραφο 1 είναι:

- α) να εκφοβιστεί σοβαρά ένας πληθυσμός·

- β) να εξαναγκαστούν αθέμιτα κυβέρνηση ή διεθνής οργανισμός να εκτελέσουν ή να παραλείψουν οποιαδήποτε πράξη·
- γ) να αποσταθεροποιηθούν σοβαρά ή να καταστραφούν οι θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού.» (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο & Συμβούλιο, 2017).

Περνώντας στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού, το FBI (2019b) περιγράφει ως τρομοκρατία τις βίαιες και εγκληματικές πράξεις που διαπράττονται από μεμονωμένα άτομα ή/και ομάδες, διαχωρίζοντας την ανάλογα με την προέλευση της, σε διεθνή (international) και εγχώρια (domestic). Στην περίπτωση της διεθνούς, οι δράστες εμπνέονται ή/και σχετίζονται με αναγνωρισμένες τρομοκρατικές οργανώσεις ή έθνη που τις υποστηρίζουν, ενώ στην εγχώρια προωθούν ιδεολογικούς στόχους που πηγάζουν από εγχώριες επιρροές όπως πολιτικής, θρησκευτικής, κοινωνικής, φυλετικής ή περιβαλλοντικής φύσης.

Ο Τομέας Εσωτερικής Ασφάλειας των Η.Π.Α. ορίζει ως τρομοκρατία κάθε ενέργεια που περιλαμβάνει παράνομη πράξη, επικίνδυνη για την ανθρώπινη ζωή ή πιθανώς καταστροφική για κρίσιμες υποδομές ή βασικές πηγές και σκοπεύει να εκβιάσει ή να εξαναγκάσει τους πολίτες, να επηρεάσει την κυβερνητική πολιτική μέσω του εκφοβισμού ή του εξαναγκασμού, ή να επηρεάσει την συμπεριφορά μιας κυβέρνησης μέσω μαζικής καταστροφής, δολοφονίας ή απαγωγής» (Department of Homeland Security, 2019).

Σημειώνεται ότι έπειτα από την επίθεση στους δίδυμους πύργους του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου (World Trade Center) στις Η.Π.Α. το 2001, θεσπίστηκε η διάταξη «USA Patriot Act», η οποία ενίσχυσε τις αρμοδιότητες των ομοσπονδιακών αρχών και των αρχών επιβολής νόμου και εισήγαγε βαρύτερες ποινές για τους δράστες τρομοκρατικών ενεργειών. Σε αυτήν ορίζονται ως εγχώρια (domestic) τρομοκρατία, οι ενέργειες που θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή και οι οποίες συνιστούν ποινικό αδίκημα σύμφωνα με την νομοθεσία των ΗΠΑ αλλά και οποιουδήποτε άλλου κράτους, έχοντας ως πρόθεση να:

- i. να εκφοβίσουν ή να εξαναγκάσουν τον πληθυσμό,
- ii. να επηρεάσουν την κυβερνητική πολιτική της μέσω του εκφοβισμού ή του εξαναγκασμού,
- iii. να επηρεάσουν την στάση της κυβέρνησης μέσω μαζικής καταστροφής, δολοφονιών ή απαγωγών (USA PATRIOT ACT, 2001).

3.2.2. Η ψυχολογική διάσταση

Οι προσπάθειες κατανόησης της τρομοκρατίας υπάρχουν σε αφθονία στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Ιδιαίτερο σημείο αναφοράς αποτέλεσαν τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου το 2001, τα οποία έδωσαν μια σημαντική ώθηση στην εξέλιξη και στην ανάπτυξη της. Το ασυνήθιστο σε αυτήν την περίπτωση είναι η μειωμένη συμμετοχή σε όλες αυτές τις προσπάθειες από ερευνητές με ψυχολογικό υπόβαθρο (Horgan, 2017). Σε αυτό ίσως πρέπει να ληφθεί υπόψη και η άποψη του Reich (1990) ότι «ένας κίνδυνος που συνοδεύει κάθε προσπάθεια κατανόησης ενός πολύπλοκου φαινομένου σε όρους ψυχολογίας είναι η πιθανότητα απόπειρας κατανόησης του αποκλειστικά με αυτούς τους όρους. Αυτό συνιστά έναν

μεγάλο κίνδυνο κατά τον χειρισμό της ψυχολογίας του τρόμου· το θέμα είναι τόσο πολύπλοκο λόγω των προβλημάτων ποικιλομορφίας, πολυπλοκότητας και ορισμού, που κάθε απλοποιημένη προσέγγιση μπορεί να δελεάσει κάποιον να το χρησιμοποιήσει πέραν των έγκυρων ορίων του».

Από τους ιστορικούς χρόνους, ο όρος τρομοκρατία εμπεριείχε πάντα μια μεγάλη ψυχολογική διάσταση. Όπως αναφέρει ο Aron (1966), μία βίαιη πράξη δύναται να χαρακτηριστεί «τρομοκρατία» όταν οι ψυχολογικές επιπτώσεις είναι δυσανάλογες με το καθαρό φυσικό αποτέλεσμα. Επίσης ως τρομοκρατία μπορεί να θεωρηθεί ως μια ενέργεια, μέθοδος ή τακτική η οποία έχει ως σκοπό να παράγει τον τρόπο ως ψυχολογικό αποτέλεσμα (Schmid et al., 1984).

Και ενώ ο τρόμος είναι ένα φαινόμενο όπως προαναφέρθηκε, η τρομοκρατία είναι η συνειδητή εκμετάλλευση του (U.S. National Advisory Committee on Criminal Justice Standards and Goals, 1976). Συχνά δημιουργεί μια κατάσταση άγχους που χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, ένταση και φόβο η οποία ξεπερνά το δεδομένο πραγματικό επίπεδο της απειλής (Schmid et al., 2011). Συνεπώς η έννοια της τρομοκρατίας δεν περιορίζεται στην καθαυτή φυσική πράξη επίθεσης, αλλά επεκτείνεται και στον ψυχολογικό αντίκτυπο που έχει στην κοινωνία, ακόμα και μετά από πολλά χρόνια από την διάπραξη της (Institute for Economics & Peace, 2018).

Εικόνα 3.2. Φωτογραφία που τραβήχτηκε από το εσωτερικό του θεάτρου Bataclan στο Παρίσι, μετά την τρομοκρατική επίθεση την 13/11/2015. Πηγή: (News Corp Australia Network, 2015)

Η προσπάθεια επιρροής του κοινού και της προώθησης των σκοπών της τρομοκρατίας μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, οδήγησε στον επαναπροσδιορισμό της, εντός ενός πλαισίου «συμβολικής επικοινωνίας». Σύμφωνα με αυτό η τρομοκρατία, ως μία συμβολική πράξη, μπορεί να διαχωριστεί και να αναλυθεί όπως και τα υπόλοιπα είδη επικοινωνίας, αποτελούμενη από τέσσερα βασικά συστατικά: (α) τον πομπό (τρομοκράτης), (β) τον προοριζόμενο δέκτη (στόχος), (γ) το μήνυμα (τοποθέτηση βόμβας, ενέδρα) και (δ) την ανατροφοδότηση (αντίδραση του κοινού-στόχου).

Συνεπώς, η τρομοκρατία δύναται να ερμηνευθεί και να παρουσιαστεί ως ένα «θέατρο» με απαιτήσεις σκηνοθετικής παραγωγής. Οι τρομοκράτες ετοιμάζουν προσεκτικά το σενάριο, επιλέγουν τους συμμετέχοντες, στο σκηνικό, τους ρόλους και ελέγχουν βήμα προς βήμα την διαχείριση τους. Όλα αυτά απαιτούν την πλήρη αφοσίωση στην λεπτομέρεια, ώστε η τρομοκρατία να είναι αποτελεσματική (Weimann, 2004).

3.3. Ριζοσπαστικοποίηση

Ο όρος ριζοσπαστικός χρησιμοποιήθηκε ήδη από τον 18ο αιώνα και συνδέθηκε με τον Διαφωτισμό και τα επαναστατικά κινήματα σε Γαλλία και ΗΠΑ εκείνη την περίοδο. Χρησιμοποιήθηκε ευρέως κατά τον 19ο αιώνα όταν αναφερόταν σε μια πολιτική ατζέντα η οποία υποστήριζε αποκλειστική την κοινωνική και πολιτική αναμόρφωση. Κατά την πάροδο των χρόνων ο ριζοσπαστισμός ως ιδέα χρησιμοποιήθηκε με διαφορετικές έννοιες και υπήρξε μια σχετική έννοια.

Βέβαια, σε κάποιες περιπτώσεις, ο ριζοσπαστισμός ταυτίστηκε με τη «σκέψη ή/και την χρήση και ανατρεπτικών μέσων για την υλοποίηση τέτοιων επιδιώξεων». Όμως εδώ η «σκέψη» επικρατεί αφού στη θεωρία οι «ανατρεπτικές πράξεις» *per se*, δεν συμβαδίζουν με την έννοια και τις θέσεις του ριζοσπαστισμού. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όταν στα τέλη του 19ου αιώνα οι εσωτερικές ιδεολογικές αντιπαραθέσεις της Αριστεράς είχαν στη βάση τους την επιλογή «μεταρρύθμιση ή επανάσταση», οι ριζοσπάστες, προφανώς, τάσσονταν υπέρ της δεύτερης. Αυτές οι, κοινωνικά και πολιτικά, καινοτόμες και ανατρεπτικές, στη φύση τους, αντιλήψεις για τη δημοκρατία και τα δικαιώματα, συνδέονταν, ιστορικά, με τον ριζοσπαστισμό ο οποίος αποδεχόταν και «τα ανατρεπτικά μέσα για την επίτευξη στόχων»· όταν οι συνθήκες το απαιτούσαν. Έτσι, ο ριζοσπαστισμός συνδέθηκε με εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα και αγώνες (Παντελίδου-Μαρούτα, 2017).

3.3.1. Εννοιολογική προσέγγιση

Όπως και στην περίπτωση της τρομοκρατίας, έτσι και για την ριζοσπαστικοποίηση δεν υπάρχει κάποιος διεθνώς αποδεκτός ορισμός, είτε ακαδημαϊκός είτε κυβερνητικός. Συνεπώς και σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να ληφθεί τίποτα ως δεδομένο και πάνω από όλα ο όρος δεν μπορεί να εξεταστεί και να γίνει κατανοητός χωρίς πρώτα να συσχετιστεί με άλλες έννοιες και παράγοντες (Schmid, 2013).

Η ΕΕ αντικατοπτρίζει την δική της οπτικής μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αντιλαμβάνεται την ριζοσπαστικοποίηση ως ένα πολύπλοκο φαινόμενο υιοθέτησης ακραίας ιδεολογίας από ανθρώπους η οποία μπορεί να οδηγήσει στην διάπραξη τρομοκρατικών

ενεργειών (European Union official website, n.d.). Η Βρετανική Κυβέρνηση αντίστοιχα την αναφέρει ως την διαδικασία με την οποία ένα άτομο καταλήγει στο να υποστηρίζει την τρομοκρατία και τις εξτρεμιστικές ιδεολογίες που σχετίζονται με τρομοκρατικές ομάδες (GOV.UK, 2019). Ο DHS την περιγράφει ως την διαδικασία που υιοθετεί ένα εξτρεμιστικό σύστημα πεποιθήσεων, περιλαμβάνοντας την πρόθεση να χρησιμοποιήσει, να υποστηρίξει ή να διευκολύνει την βία ως μέθοδο επίδρασης στην κοινωνική αλλαγή (Department of Homeland Security, 2019).

Ο Schmid (2013) βασιζόμενος σε ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας, επαναπροσδιορίζει την ριζοσπαστικοποίηση ως «την ατομική ή συλλογική διαδικασία, κατά την οποία συνήθως σε μια κατάσταση πολιτικής πόλωσης, τα λογικά πλαίσια διαλόγου, συμβιβασμού και ανεκτικότητας μεταξύ πολιτικών παραγόντων και ομάδων με αποκλίνοντα ενδιαφέροντα εγκαταλείπονται μονομερώς ή και από τις δύο μεριές σε μια συγκρουσιακή дуάδα για χάρη μιας αναπτυσσόμενης δέσμευσης να εμπλακούν σε αντιπαραθετικές τακτικές διεξαγωγής μάχης. Αυτές δύναται να περιλαμβάνουν (i) την χρήση (μη βίαιης) πίεσης και εξαναγκασμού, (ii) διάφορες μορφές πολιτικής βίας εκτός της τρομοκρατίας ή (iii) ενέργειες βίου εξτρεμισμού με τη μορφή τρομοκρατίας και εγκλημάτων πολέμου. Η διαδικασία, σύμφωνα με τις επαναστατικές παρατάξεις, συνήθως συνοδεύεται από μια ιδεολογική ένταξη μακριά από συμβατικές ή παγιωμένες θέσεις και προς την κατεύθυνση πιο ριζικών ή ακραίων θέσεων που αφορούν μία διχοτομημένη άποψη για τον κόσμο και την αποδοχή ενός εναλλακτικού κεντρικού σημείου πολιτικής κινητοποίησης, έξω από την κυρίαρχη πολιτική τάξη, καθώς το παρόν σύστημα δεν αναγνωρίζεται πλέον ως κατάλληλο ή νόμιμο».

Στη σύγχρονη εκδοχή της, ως ριζοσπαστικοποίηση εννοείται η κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο, αρχικά διακατέχεται από εξτρεμιστικές ιδέες και πιθανόν να μην προχωρήσει στην ανάληψη δράσης, εξαιτίας της νομοθεσίας ή του κοινωνικού θεσμικού πλαισίου. Παρόλα αυτά εκφράζει δημόσια εξτρεμιστικές απόψεις τις οποίες ενδεχομένως σε επόμενο στάδιο, να προσπαθήσει με κάθε μέσο, ακόμα και με βία, να επιβάλλει στην κοινωνία ή να τις πραγματοποιήσει. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο σήμερα η διεθνής κοινότητα ανησυχεί και προετοιμάζεται να αντιμετωπίσει. Ενδεχομένως η εμφάνιση του ριζοσπαστικού Ισλάμ ως έννοια, σε συνδυασμό με την πόλωση, την αντιπαραθέση και την αύξηση των επιθέσεων τζιχαντιστών, οι οποίοι αυτοαποκαλούνται φονταμενταλιστές ή ριζοσπαστικοποιημένοι, να συνέβαλε προς αυτή την κατεύθυνση. Κατά τα άλλα, ο όρος, θα πρέπει να προσεγγίζεται εστιάζοντας στις σημερινές ιδιόζουσες συνθήκες.

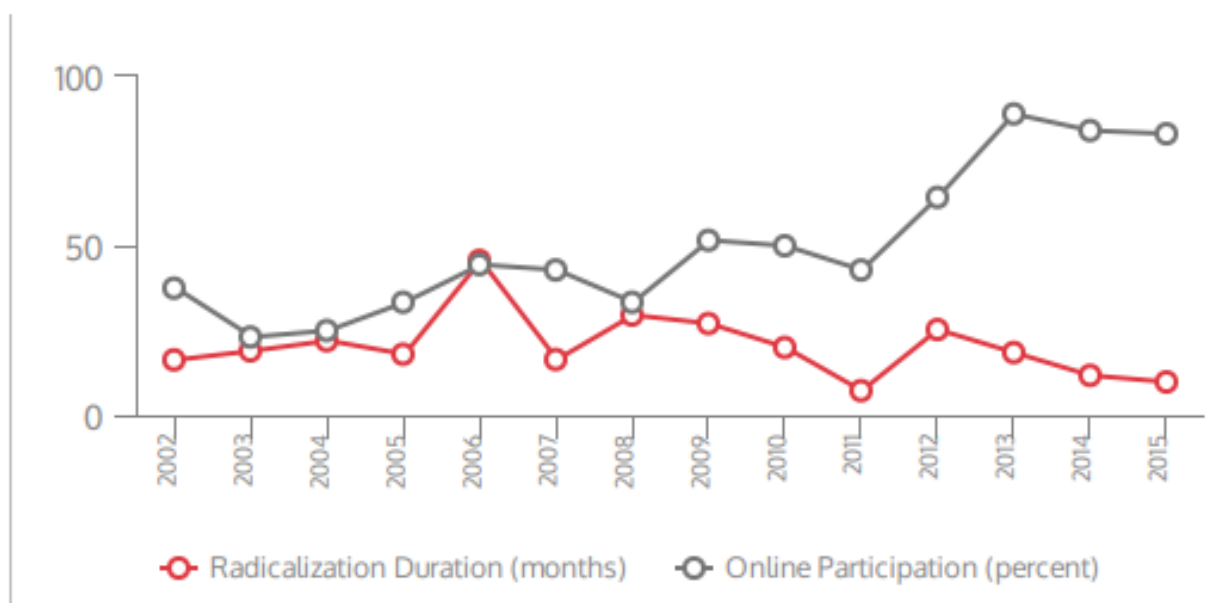
3.3.2. Διαδικασία ένταξης

Η ριζοσπαστικοποίηση σχετίζεται με την υιοθέτηση μιας ακραίας οπτικής, η οποία δικαιολογεί και «νομιμοποιεί» την χρήση βίας ως μέσο για την κοινωνική και πολιτική αλλαγή και διαφοροποιείται από την κοινότυπη και αποδεκτή επικρατούσα άποψη. Είναι μια σταδιακή διαδικασία ταύτισης με ακραίες πεποιθήσεις που προετοιμάζει το έδαφος για το πέρασμα στην βία, χωρίς αυτό να προεξοφλεί πάντα την επιτυχία του (Hafez & Mullins, 2015).

Για την εξέταση της διαδικασίας ένταξης, πρέπει να ληφθούν υπόψη μία σειρά παραγόντων που σύμφωνα με τους Hafez & Mullins (2015) παραθέτουν συνήθως οι εμπειρογνώμονες μελετητές, οι οποίοι λειτουργώντας συνδυαστικά οδηγούν στον εξτρεμισμό, ως ακολούθως:

- Το αίσθημα της αδικίας, το οποίο αρχικά περιλαμβάνει την περιθωριοποίηση του ατόμου. Αυτή μπορεί να λαμβάνει χώρα τόσο στον οικονομικό τομέα όσο και με την μορφή κοινωνικής και πολιτιστικής αποξένωσης. Το αίσθημα αυτό ενισχύεται επίσης από την έντονη διαφωνία με τις κυβερνητικές πολιτικές των ξένων κρατών αλλά και από τα έντονα προσωπικά αισθήματα της θυματοποίησης, της απώλειας, της δυσαρέσκειας ή κρίσης του ατόμου, που τον οδηγούν στην αναζήτηση μίας νέας οπτικής και κοσμοθεωρίας.
- Τα δίκτυα γνωριμιών, εννοώντας τους ήδη υπάρχοντες συγγενικούς δεσμούς και φιλικές σχέσεις που είχαν αναπτυχθεί μετά ενός ατόμου και έτερων ριζοσπαστικοποιημένων, που μπορούν να συμβάλλουν στην εξάπλωση ακραίων ιδεών. Τέτοια κοινωνικά περιβάλλοντα, είτε οικογενειακά είτε φιλικά, αποτελούν πρόσφορο έδαφος για την εκπλήρωση ψυχολογικών αναγκών όπως την δημιουργία ουσιαστικών σχέσεων και την επιδίωξη για αναγνώριση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ένα άτομο δύναται να εμπλακεί σε καταστάσεις αφόρητης πίεσης, συλλογικής σκέψης και ιδεολογικής αγκίστρωσης, οι οποίες δυσχεραίνουν την εγκατάλειψη τους λόγω βαρύτατων συνεπειών και εδραιώνουν την δέσμευση στην βία.
- Η ιδεολογία, αναφέρεται στις επικρατούσες ρητορικές και θεωρήσεις σχετικά με τον κόσμο και την θέση του ατόμου σε αυτόν. Τα ριζοσπαστικοποιημένα άτομα συνήθως εκμεταλλεύονται το αίσθημα της αδικίας, τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, για να το εντάξουν και να το αναγάγουν στο ευρύτερο επικριτικό πλαίσιο του πολιτικού κατεστημένου. Παράλληλα, δαιμονοποιούν στοχευμένα εχθρούς για να δικαιολογήσουν την βία εναντίον τους και υπόσχονται λύτρωση και ηρωική αναγνώριση για να ωθήσουν τελικά το άτομο στην «θυσία».
- Το περιβάλλον ενίσχυσης και οι υποδομές υποστήριξης, περιλαμβάνουν τόσο το φυσικό σκηνικό, όπως τις φυλακές και τα στρατόπεδα εκπαίδευσης, όσο και τις τεχνολογικές/εικονικές δυνατότητες όπως το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Όλα αυτά είναι ένας αποτελεσματικός καταλύτης και παρέχουν τα εργαλεία για την υλική και ιδεολογική υποστήριξη στην διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης ενός ατόμου, εδραιώνοντας την αφοσίωση του σε αυτό το καθεστώς.

Σύμφωνα με τις υπηρεσίες πληροφοριών η χρονική διάρκεια της ριζοσπαστικοποίησης είναι σύντομη. Η άποψη αυτή ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι το ριζοσπαστικοποιημένο άτομο γίνεται αντιληπτό στην τελική του φάση. Η περίοδος προετοιμασίας όμως μπορεί να διαρκέσει αρκετά, χωρίς βέβαια να αποκλείονται οι εξαιρέσεις (Schmid, 2013). Σε έρευνα που διενεργήθηκε για τους αλλοδαπούς μαχητές στις ΗΠΑ, διαπιστώθηκε ότι η μέση χρονική διάρκεια ριζοσπαστικοποίησης μειώθηκε από τους 16 μήνες το 2002, σε 10 μήνες το 2015 (Jensen, James, & Tinsley, 2016).

Γράφημα 3.2. Μέσος όρος χρονικής διάρκειας ριζοσπαστικοποίησης αλλοδαπών μαχητών στις ΗΠΑ κατά τα έτη 2002-2015. Πηγή: (Jensen et al., 2016)

Οι προσεγγίσεις των ακαδημαϊκών θεωριών διερευνούν τη ριζοσπαστικοποίηση με εντελώς διαφορετική οπτική. Οι ψυχολογικές προσεγγίσεις περιλαμβάνουν τα παραδείγματα συμπεριφορισμού και ορθολογισμού, ενώ αυτές της κοινωνικής ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και πολιτικών επιστημών, τις θεωρίες παγκοσμιοποίησης αντίστοιχα. Η μελέτη και η ανάλυση της συμπεριφοράς στη ριζοσπαστικοποίηση και την τρομοκρατία κατηγοριοποιείται σε δύο γενικά επίπεδα. Το πρώτο είναι η βάση (top-down) στο οποίο αναζητούνται τα αίτια στις κοινωνικές, οικονομικές συνθήκες και το δεύτερο η κορυφή (bottom-up), όπου διερευνώνται τα χαρακτηριστικά γνώρισμα ατόμων και ομάδων τα οποία οδηγούν στην τρομοκρατία.

Τα επίπεδα/παράγοντες (permissive factors) που χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν εκείνα τα είδη ριζοσπαστικοποίησης τα οποία έχουν χρησιμότητα, ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες, στο πλαίσιο αυτό (Keys-Turner, 2011). Διεθνείς παράγοντες όπως η εξωτερική πολιτική και οι πολιτικές ασφάλειας και άμυνας ή παράγοντες, εντός κράτους οι οποίοι επιδρούν στα ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής ή δομών και τα οποία θεωρείται ότι ενδυναμώνουν τη ριζοσπαστικοποίηση ή κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες, όπως ιδεολογία, πολιτισμός και ταυτότητα. Σχετικά με το πλαίσιο (framing), δύο σχολές σκέψης περιγράφονται εδώ: ο ορθολογικός δρών (rational actor school) υποστηρίζει ότι η εμπλοκή των ατόμων σε βίαια κοινωνικά κινήματα προκαλείται από τα κοινωνικό-ψυχολογικά οφέλη του να «ανήκειν». Η άλλη σχολή σκέψης θέτοντας ως βάση την κινητοποίηση (motivational framing school of thought) υποστηρίζει ότι ο κύριος παράγοντας κινητοποίησης (primary motivator) για ένταξη σε κοινωνικό-θρησκευτικά κινήματα είναι η ιδεολογία.

Οι Vergani et al. (2018) στην έρευνα τους διατυπώνουν δύο ξεχωριστά είδη ριζοσπαστικοποίησης: την συμπεριφορική (behavioral radicalisation), η οποία επικεντρώνεται στο πέρασμα του ατόμου στην βία και την γνωστική (cognitive radicalisation), η οποία στοχεύει στην υιοθέτηση και στην ταύτιση του ατόμου με βίαιες και ακραίες πεποιθήσεις. Και τα δύο είδη συμβαδίζουν αλλά αρκετά άτομα ριζοσπαστικοποιούνται λαμβάνοντας στοιχεία κυρίως από το ένα είδος και λιγότερα από το άλλο.

Συνοψίζοντας τις επικρατούσες κοινωνικές και ψυχολογικές επικρατούσες θεωρίες στην Ευρώπη, ο Dalgaard Nielsen (2008, 2010) θέτει έξι στάδια από τα οποία διέρχεται το άτομο κατά την διαδικασία :

- i. Την ερμηνεία ενός προβλήματος ως αδικία και όχι ως ατυχία.
- ii. Δικαιολόγηση της βίας με πολιτικά, θρησκευτικά, ιδεολογικά ηθικά πλαίσια.
- iii. Την επίρριψη της ευθύνης στα θύματα-στόχους.
- iv. Την εξάλειψη του ανθρώπινου στοιχείου από τα θύματα-στόχους μέσω της υποτίμησης και της υπαινικτικής γλώσσας.
- v. Την μετατόπιση ή την αποποίηση της ευθύνης.
- vi. Αποδόμηση ή υποτίμηση των επιπτώσεων.

Κεφάλαιο 4.

Ψυχοπαθολογία και βία

4.1. Αιτιώδης συνάφεια

Η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα σε σοβαρές ψυχικές ασθένειες και στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς αποτελεί ένα κρίσιμο ερώτημα στις κατά καιρούς έρευνες. Η υπερβολική θεώρηση της κοινής γνώμης, που οφείλεται κυρίως στο μέγεθος των επιπτώσεων μίας τρομοκρατικής πράξης ή μιας μαζικής εκτέλεσης, δημιουργεί ένα πρότυπο παρανοϊκού δράστη με αποτέλεσμα τον στιγματισμό των ατόμων που πάσχουν από ψυχικές ασθένειες (Stone, 2015, Joyal et al., 2007, Stuart, 2003). Αρκεί όμως από μόνη της η ψυχοπαθολογία ενός ατόμου να τον καταστήσει αυτομάτως και βίαιο;

Με τον όρο *βία*, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας περιγράφει «την σκόπιμη χρήση φυσικής δύναμης ή εξουσίας, απειλούμενης ή πραγματικής, εναντίον του ίδιου εαυτού, άλλου ατόμου ή ομάδας ή κοινωνίας, η οποία έχει ως αποτέλεσμα ή έχει μεγάλη πιθανότητα να προκαλέσει τραυματισμό, θάνατο, φυσική βλάβη, υπανάπτυξη ή απώλεια». Ο ορισμός αυτός αναδεικνύει την παρουσία της πρόθεσης ως προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί η άσκηση δύναμης ή εξουσίας ως βία. Επίσης χαρακτηρίζει ως βία όχι μόνο την διάπραξη αλλά και την παράλειψη ή παραμέληση (Krug et al., 2002).

Ο Εθνικός Οργανισμός Ψυχικής Ασθένειας των Η.Π.Α. ορίζει ως ψυχική ασθένεια μία κατάσταση η οποία επηρεάζει την σκέψη, τα συναισθήματα ή την διάθεση ενός ατόμου. Αυτές οι καταστάσεις δύνανται να επηρεάσουν την ικανότητα ενός ατόμου να σχετιστεί με άλλους και να λειτουργήσει σε ημερήσια βάση (NAMI, n.d.). Εδώ περιλαμβάνονται διάφορες διαταραχές, όπως η ΔΕΠΥ, διαταραχές άγχους, αυτισμός, διπολική διαταραχή, οριακή διαταραχή προσωπικότητας, κατάθλιψη, διατροφικές διαταραχές, ιδεοψυχαναγκαστική διαταραχή, διαταραχή μετατραυματικού στρες, σχιζοσυναισθηματική διαταραχή και σχιζοφρένεια (de Roy van Zuijdewijn & Bakker, 2016).

Σύμφωνα με τον Stuart (2003) η καθαυτή παρουσία μίας ψυχικής ασθένειας δεν μπορεί να οδηγήσει από μόνη της στην βία. Διάφοροι κοινωνικοί, δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο, η οικονομική κατάσταση και η κοινωνική θέση καθορίζουν το αποτέλεσμα. Η κοινή άποψη ότι ένα ψυχικά ασθενές άτομο είναι βίαιο και αντιστρόφως είναι το αποτέλεσμα υπερβολικής θεώρησης. Στην πραγματικότητα ένα ψυχικά ασθενές άτομο είναι συνήθως το θύμα μιας βίαιης πράξης. Παρόλα αυτά, η ύπαρξη μίας σοβαρής ψυχικής ασθένειας μπορεί να επηρεάσει την κρίση ενός ατόμου και σε συνδυασμό με την ελλιπή ή ανύπαρκτη φροντίδα του να τον οδηγήσει στην κοινωνική απομόνωση (Joyal et al., 2007). Η σχέση ορισμένων σοβαρών ψυχικών ασθενειών, αν και δεν είναι αρκετά ξεκάθαρη, με την βία δείχνει να είναι ιδιαίτερη.

4.2. Ο ρόλος των ψυχικών ασθενειών στην στοχευμένη βία

Η μέχρι τώρα έρευνα έχει δείξει ότι ποσοστά ψυχικών ασθενειών είναι μεγαλύτερα στους μοναχικούς λύκους σε σύγκριση με τις οργανωμένες τρομοκρατικές ομάδες (Corner et al., 2016), ενώ το ίδιο υψηλό ποσοστό έχει παρατηρηθεί και στις περιπτώσεις των επιθέσεων από σχολικούς εκτελεστές (Lankford, 2016). Το πρόβλημα στις περιπτώσεις αυτές έγκειται στην δυσκολία διάγνωσης τους, καθώς τα δεδομένα είναι ελλιπή είτε γιατί δεν είχε γίνει επίσημη διάγνωση είτε γιατί οι πληροφορίες προέρχονται από δευτερεύουσες πηγές.

Οι πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι οι επιθέσεις στοχευμένης βίας είναι ένας σύνθετος συνδυασμός ψυχοπαθολογίας, προσωπικών καταστάσεων και περιβάλλοντος. Αυτό που διαφέρει σε κάθε περίπτωση είναι η σειρά με την οποία συνδυάζονται. Ο δράστης που οδηγούνται σε αυτές τις ενέργειες λόγω του αισθήματος παραπόνου διαφοροποιούνται από αυτούς που κατατάσσονται στα πλαίσια του «κοινού» εγκλήματος. Η διάπραξη μίας επίθεσης στοχευμένης βίας είναι το αποκορύφωμα μίας συμπεριφορικής συνέχειας. Οι αποφάσεις που πρέπει να λάβει ο δράστης περιλαμβάνουν τον υπολογισμό των αρνητικών και των θετικών συνεπειών. Οι υπολογισμοί αυτοί ποικίλλουν από άτομο σε άτομο και επηρεάζονται από τον πρότερο βίο, την προσωπικότητα, τις εμπειρίες και τις συνήθειες. Διαφαίνεται λοιπόν ο σημαντικός ρόλος της ψυχοπαθολογίας στην εκδήλωση της στοχευμένης βίας. Παρόλα αυτά, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ο βαθμός επιρροής μιας ψυχικής ασθένειας στην συμπεριφορά. Για ορισμένους, αρκούν τα βιώματα συμπτωμάτων μίας ψυχικής ασθένειας για να τους ωθήσουν στην εμπλοκή στην βία. Η παρουσία των συμπτωμάτων ίσως αποτελεί ένα υποπροϊόν της εγκληματικής δραστηριότητας. Η ψυχική διαταραχή μπορεί να είναι ένας από τους πολλούς παράγοντες του συνδυασμού, το σίγουρο όμως είναι ότι ο ένας χωρίς τον άλλον δεν θα είχαν οδηγήσει το άτομο στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς.

Παρά την συνεχώς αναδυόμενη έρευνα που καταδεικνύει την υψηλή συχνότητα εμφάνισης ψυχικών διαταραχών στις περιπτώσεις αυτών των δραστών, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτά τα άτομα παραμένουν μειοψηφία στο ευρύτερο σύνολο, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει και την περιορισμένη συμβολή των ψυχολόγων σε περιπτώσεις υποψήφιων δραστών που δεν επιδεικνύουν κάποια ψυχολογική διαταραχή, συνεχίζοντας να λειτουργούν λογικά (Corner et al., 2018).

Κεφάλαιο 5. Προσεγγίζοντας τον Μοναχικό Λύκο

5.1. Χρονική αναδρομή

Η περίπτωση του μοναχικού λύκου δεν αποτελεί ένα νέο δημιούργημα. Αντίστοιχα φαινόμενα δράσης εντοπίζονται στο κίνημα αναρχίας τον 19ο αιώνα (Spraaij, 2010). Οι αναρχικοί που έδρασαν σε ατομικό επίπεδο, προέβησαν σε δολοφονίες και επιθέσεις εναντίον οργανισμών και θεσμών που εκπροσωπούσαν τις αξίες της μεγαλοαστικής κοινωνίας (Kushner, 2002), αν και μετέπειτα στον 20ο αιώνα εγκατέλειψαν την ιδέα της ατομικής δράσης ως αποτελεσματική, τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο (Novak, 1954).

Μετά το 1950, ο όρος μοναχικός λύκος συνδέθηκε κυρίως με τους υπέρμαχους του ρατσιστικού κινήματος που υποστήριζε την υπεροχή της «λευκής φυλής» και με αντικυβερνητικούς εξτρεμιστές στις Η.Π.Α., οι οποίοι προωθούσαν την ιδέα της *ακέφαλης αντίστασης* (leaderless resistance) (Spraaij, 2010). Ο όρος αυτός σύμφωνα με τον Kaplan (1997) «αποτελεί ένα είδος δράσης μοναχικού λύκου, στην οποία ένα άτομο ή μία μικρή συμπαγής ομάδα προβαίνουν σε βίαιες ενέργειες ενάντια στο κράτος, ανεξάρτητοι από κινήματα, ηγεσία ή υποστηρικτικό δίκτυο». Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο συνιδρυτής του Εθνικού Σοσιαλιστικού Απελευθερωτικού Μετώπου (National Socialist Liberation Front-NSLF) Joseph Tommasi και ο Louis Beam, μέλος της ρατσιστικής οργάνωσης Ku Klux Klan. Όντας φανατικοί υπέρμαχοι της «λευκής φυλής» (white supremacists), εδραίωσαν και προώθησαν την ιδέα τόσο της ατομικής δράσης όσο και της ανεξάρτητης δράσης ομάδων, χωρίς την καθοδήγηση μίας κεντρικής αρχής. Το 1992 κατά την συνάντηση των αρχηγών ακροδεξιών ομάδων στο Estes Park στο Colorado, ο Beam απεύθυνε δημόσιο κάλεσμα για την εφαρμογή της ακέφαλης αντίστασης, ενός μοντέλου βίας χωρίς κεντρικό συντονισμό και οργάνωση (Smith et al, 2015).

Ο όρος μοναχικός λύκος απέκτησε δημοτικότητα στα τέλη της δεκαετίας του 1990 από τους Tom Metzger και Alex Curtis. Ακολουθώντας το ιδεολογικό μονοπάτι των Tommasi και Beam, παρότρυναν τους ομοϊδεάτες τους να διαπράττουν πράξεις βίας, ο καθένας μόνος του, για λόγους τακτικής (Bakker & de Graaf, 2011). Συγκεκριμένα ο Curtis ενθάρρυνε σε κάλεσμα προς τους υποστηρικτές του, να δρουν «ανώνυμα» ως μοναχικοί λύκοι ή να σχηματίζουν μικρούς ανώνυμους επαναστατικούς πυρήνες, έχοντας ως ορμητήριο τις ιδέες της ακέφαλης αντίστασης (leaderless resistance). Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαν να δράσουν χωρίς να ενοχοποιήσουν κάποια ομάδα ή έτερα άτομα από το κίνημα του (Borum et al., 2012). Ειρωνικά, οι αρχές ασφαλείας χρησιμοποίησαν τον όρο που ο ίδιος είχε θέσει, ονομάζοντας την έρευνα που διενήργησαν εις βάρος του «Επιχείρηση Μοναχικός Λύκος» (Perry & Murphy, 2000).

Το κάλεσμα για εκτέλεση μικρής κλίμακας επιθέσεων χωρίς ιδιαίτερη οργάνωση δεν λείπει βέβαια και από τον χώρο των θρησκευτικά ριζοσπαστικοποιημένων τζιχαντιστών. Το 2003 στον εξτρεμιστικό διαδικτυακό χώρο συζητήσεων Sada al Jihad αναρτήθηκε δημοσίευμα που προέτρεπε τους οπαδούς του Osama bin Laden να αναλάβουν δράση χωρίς να αναμένουν

περαιτέρω οδηγίες (Bakker & de Graaf, 2011). Ένα χρόνο αργότερα, ο Abu Musab al-Suri, στενός συνεργάτης μέχρι τότε του Osama bin Laden, παρουσιάζει μία πρόταση νέας μορφής τζιχάντ, που περιλάμβανε την τρομοκρατική δράση μεμονωμένων ατόμων ή μικρών ομάδων (Wright, 2006). Το 2006 ο αρχηγός της Al Qaeda, Abu Jihad al-Masri, διέδωσε στα δίκτυα του χώρου της τζιχάντ το κάλεσμα του, με τίτλο «Πώς να πολεμήσεις μόνος» (Bakker & de Graaf, 2011).

Ο χώρος της ακροδεξιάς αποτελεί με την σειρά του πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη περιπτώσεων μοναχικού λύκου. Ο Anders Breivik εξηγούσε στο 1.518 σελίδων μανιφέστο του, μεταξύ άλλων, πώς μπορεί κάποιος να κάνει δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο και πώς να χρησιμοποιεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως μέσο στρατολόγησης. Επίσης, αποκάλυψε τους τρόπους με τους οποίους ο ίδιος κατάφερε να παρακάμψει τους ελέγχους των Ευρωπαϊκών τελωνειακών αρχών, ενώ ανέφερε με λεπτομέρεια πώς κατασκεύασε τους εκρηκτικούς μηχανισμούς που χρησιμοποίησε για την επίθεση στο κυβερνητικό κτίριο στο Όσλο (Bakker & de Graaf, 2011).

Εικόνα 5.1. Ο Anders Breivik κατά την εκδίκαση της έφεσης του από το περιφερειακό δικαστήριο του Όσλο, το 2017. Πηγή : (THE LOCAL, 2017)

5.2. Ποιος είναι ο μοναχικός λύκος τρομοκράτης;

Ακολουθώντας το αινιγματικό πλαίσιο ορισμού της τρομοκρατίας, έτσι και η επικράτηση ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού για τον μοναχικό λύκο από όλους τους ερευνητές, δεν έχει καταστεί δυνατό έως σήμερα (Smith et al., 2015). Οι Spaaij & Hamm (2015) στην έρευνα τους παραθέτουν 16 διαφορετικές ονομασίες δραστών που χρησιμοποιούνται για να χαρακτηρίσουν τον μοναχικό λύκο. Ενώ η κοινή αποδοχή ενός ορισμού μπορεί να μην έχει επιτευχθεί, η

συναίνεση ως προς τις διαστάσεις με τις οποίες εκδηλώνεται το φαινόμενο έχει αρχίσει να διαφαίνεται. Η πρώτη και λιγότερο αμφισβητούμενη είναι το κίνητρο. Οι περισσότεροι ορισμοί προσδίδουν σε αυτό, πολιτική ή κοινωνική ή άλλη ιδεολογική χροιά. Η δεύτερη διάσταση αφορά τις σχέσεις των τρομοκρατών με οργανωμένες ομάδες που χαρακτηρίζονται από ιεραρχική δομή. Η ένταξη σε μια ομάδα δεν αποκλείει τον τρομοκράτη από την κατηγορία του μοναχικού λύκου, εφόσον δεν λαμβάνει άμεσες εντολές από την ιεραρχία. Η τρίτη διάσταση αναφέρεται στην «μοναχικότητα» κατά την δράση. Αυτό κυρίως αφορά το κατά πόσο «μοναχικός» είναι ο δράστης κατά τον σχεδιασμό, προετοιμασία και εκτέλεση της επίθεσης. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι το επόμενο βήμα προς την αποσαφήνιση των αμφιλεγόμενων ορισμών (Smith et al., 2015).

Οι Burton & Stewart (2008) χαρακτηρίζουν ως μοναχικό λύκο «το άτομο που ενεργεί μόνο του χωρίς διαταγή ή ακόμη και σύνδεση με μία οργάνωση. Ο μοναχικός λύκος είναι ένας αυτόνομος πράκτορας, ο οποίος από την φύση του είναι ενσωματωμένος στην κοινωνία-στόχο και είναι ικανός να ενεργοποιηθεί από μόνος του οποιαδήποτε στιγμή». Επίσης διαχωρίζουν τον μοναχικό λύκο από την περίπτωση του αδρανή πυρήνα (sleeper cell), στην οποία εντάσσονται τα άτομα που διεισδύουν σε μία κοινωνία ή έναν οργανισμό και παραμένουν ανενεργά έως ότου λάβουν την διαταγή από μία ομάδα ή ένα δίκτυο να αναλάβουν δράση. Βέβαια ο ανωτέρω ορισμός, αποκλείοντας την σύνδεση με ένα ευρύτερο δίκτυο, αφήνει στο περιθώριο την σύνδεση του ατόμου με μια οργάνωση ή δίκτυο είτε μέσω της προσωπικής επαφής, είτε μέσω της επιρροής που αυτά μπορούν να του ασκήσουν (Bakker & de Graaf, 2011).

Ο Spaaij (2010) από την μεριά του, περιορίζει τον μοναχικό λύκο στα στενά όρια του ατόμου που τελεί τρομοκρατικές επιθέσεις το οποίο (α) δραστηριοποιείται μόνο του, (β) δεν ανήκει σε οργανωμένη τρομοκρατική ομάδα ή δίκτυο και (γ) επινοεί και κατευθύνει τον τρόπο δράσης από μόνο του, χωρίς καμία άμεση εξωτερική πηγή εντολών ή ιεραρχία. Με τον ορισμό αυτό αποκλείει τα ζευγάρια δραστών, τις μικρές ομάδες αλλά και τα άτομα που αμφιταλαντεύονται για το εάν πρέπει να ενταχθούν σε μία οργάνωση. Εάν τελικά το πράξουν παύουν να είναι μοναχικοί λύκοι, αφού σταματούν να ενεργούν ατομικά και αυτόνομα. Οι μοναχικοί λύκοι μπορεί να υποστηρίζουν ή να ταυτίζονται με μία τρομοκρατική οργάνωση αλλά δεν εντάσσονται σε αυτές. Βέβαια αυτό δεν αποκλείει την περίπτωση όπου κατά το παρελθόν υπήρξε μέλος μιας ομάδας ή έλαβε εκπαίδευση ή υποστήριξη στα πλαίσια αυτής. Η τελική όμως ενέργεια του προέρχεται από την καθαυτή ατομική του δραστηριότητα, η οποία εξελίσσεται ανεπηρέαστη και χωρίς συλλογική υποστήριξη (Spaaij, 2010).

Ο Pantucci (2011) διευρύνει τα πλαίσια ορισμού κάνοντας αναφορά για την ομάδα λύκων (wolf pack). Αυτή συνίσταται σε μία μικρή και «απομονωμένη» ομάδα ατόμων με ίδιες πεποιθήσεις ή παρόμοια ιδεολογία. Επίδιωξη τους είναι ο ίδιος στόχος υπό το πρίσμα της ιδεολογίας τους, χωρίς όμως να κατευθύνονται από εξωτερική πηγή ή να ανήκουν επίσημα σε κάποια τρομοκρατική οργάνωση.

Ακολουθώντας παρόμοια γραμμή, οι Bakker & de Roy van Zuijdewijn (2015) περιγράφουν την τρομοκρατική δράση του μοναχικού λύκου ως «την απειλή ή χρήση βίας από έναν μεμονωμένο δράστη ή μικρή ομάδα, που ενεργεί όχι αποκλειστικά από προσωπικά-υλικά κίνητρα, με στόχο να επηρεάσει ένα ευρύτερο κοινό και χωρίς καμία άμεση υποστήριξη κατά τον σχεδιασμό, την προετοιμασία και την εκτέλεση της επίθεσης. Η απόφαση να δραστηριοποιηθούν δεν κατευθύνεται από κάποια ομάδα ή άλλα μεμονωμένα άτομα, αν και ίσως εμπνέονται από άλλους». Περιλαμβάνεται λοιπόν και εδώ η περίπτωση δράσης μιας

μικρής ομάδας, χωρίς όμως πάλι άμεση κατεύθυνση από εξωτερική πηγή, έστω και αν αντλεί την έμπνευση της από κάπου.

Το Πρόγραμμα Μελετών Ασφαλείας του Georgetown University θέτει το δικό του πλαίσιο ορισμού, σε σχετική αναφορά του. Σε αυτήν αναφέρει ότι «ως τρομοκρατική δράση μοναχικού λύκου ορίζεται η εσκεμμένη δημιουργία και εκμετάλλευση του φόβου μέσω βίας ή απειλής βίας που διαπράττεται από έναν μεμονωμένο δράστη ο οποίος επιδιώκει πολιτική αλλαγή που συνδέεται με σχηματοποιημένη ιδεολογία, είτε δική του είτε μιας ευρύτερης οργάνωσης και ο οποίος δεν λαμβάνει διαταγές, οδηγίες ή υλική υποστήριξη από εξωτερικές πηγές» (Security Studies Program National Security Critical Issue Task Force, 2015).

Η Malkki (2016) στον δικό της ορισμό περιγράφει τον μοναχικό λύκο ως το άτομο που επιδιώκει να εκτελέσει μία τρομοκρατική πράξη, χρησιμοποιώντας ακραία ιδεολογία για να δικαιολογήσει την πράξη του, επιχειρεί μόνος του στον πραγματικό κόσμο σε αντίθεση με τον διαδικτυακό, αλλά επιδεικνύει ένα βαθμό επαφής με υποκινητές ακραίας ή τρομοκρατικής ιδεολογίας.

Στην πλειοψηφία της βιβλιογραφίας πάντως, ο όρος μοναχικός λύκος χρησιμοποιείται για να περιγράψει έναν μεμονωμένο τρομοκράτη, ο οποίος δεν λαμβάνει εντολές ή οδηγίες από κάποια τρομοκρατική οργάνωση ή ομάδα. Εδώ δεν λαμβάνεται υπόψη εάν αυτός εμπνέεται ή ακόμη σχετίζεται ελάχιστα με κάποια οργάνωση (Phillips, 2017).

Κεφάλαιο 6.

Η ανάδυση του Ενεργού Εκτελεστή

Οι επιθέσεις του τύπου μαζικού δολοφόνου (mass murderer), οι οποίες μετά την επίθεση στο Columbine High School απέκτησαν τη ετικέτα του ενεργού εκτελεστή, δεν αποτέλεσαν κάτι το καινούριο στις Η.Π.Α.. Παρόμοιες περιπτώσεις είχαν ήδη καταγραφεί στα αστυνομικά χρονικά αρκετά χρόνια νωρίτερα. Αποτέλεσαν όμως ιδιαίτερη πρόκληση για τις αστυνομικές αρχές, καθώς οι πρώτοι αστυνομικοί περιπολίας που ανταποκρίνονταν σε τέτοια περιστατικά δεν είχαν την κατάλληλη εκπαίδευση, γνώση και εξοπλισμό για να τα αντιμετωπίσουν.

Εικόνα 6.1. Αστυνομικοί της Τακτικής Μονάδας της Αστυνομίας του San Fransisco κατευθύνονται σε περιστατικό ενεργού εκτελεστή. Πηγή: (Barba, 2019)

Αν και οξύμωρο, ο κυριότερος λόγος που συνετέλεσε στην δυσκολία ανταπόκρισης σε τέτοια περιστατικά, προέκυψε από την ανάγκη για εκπαίδευση και επαγγελματισμό σε συνδυασμό με την χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων και εξοπλισμού. Οι συνθήκες αυτές οδήγησαν, όπως ήταν αναμενόμενο, στην δημιουργία εξειδικευμένων αστυνομικών μονάδων. Σταδιακά όμως αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την «περιθωριοποίηση» των αστυνομικών

περιπολίας σε τακτικό επίπεδο, οι οποίοι περιορίστηκαν απλά στον ρόλο του περιορισμού, του αποκλεισμού, της κλήσης για ενίσχυση από τις ειδικές μονάδες και την τήρηση στάσης αναμονής μέχρι την άφιξη αυτών. Μακροπρόθεσμα, οι ειδικές μονάδες καθιέρωσαν τακτικές και πρωτόκολλα ανταπόκρισης τα οποία εξελίσσονταν με συνεχώς βραδύτερους ρυθμούς και απαιτούσαν αρκετό χρόνο για την εφαρμογή τους. Έτσι οι ρυθμοί ανταπόκρισης των αρχών ήρθαν σε πλήρη αντιδιαστολή με την ταχεία εξέλιξη των περιστατικών, δημιουργώντας ένα κενό στην αντιμετώπιση τους (Blair et al., 2013).

6.1. Η «κληρονομιά» του Columbine High School

Την 20η Απριλίου 1999, δύο μαθητές του Columbine High School στο Littleton, Colorado στις Η.Π.Α. έθεσαν σε εφαρμογή ένα σχέδιο επίθεσης στους χώρους του σχολείου, το οποίο προετοίμαζαν αρκετό καιρό νωρίτερα. Χρησιμοποιώντας βαρύ οπλισμό που περιλάμβανε από καραμπίνες και πολεμικά τυφέκια έως αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς, εκτέλεσαν μία από τις φονικότερες επιθέσεις που έχουν σημειωθεί σε σχολικούς χώρους.

Εικόνα 6.2. Στιγμιότυπο από το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης, στο οποίο απεικονίζονται οι δύο δράστες της επίθεσης στο Columbine High School. Πηγή: (UNILAD, 2015)

Σχεδόν μετά από ένα χρόνο προσεκτικού σχεδιασμού και προετοιμασίας, οι Dylan Klebold και Eric Harris έθεσαν σε εφαρμογή το σχέδιο τους την ώρα του μεσημεριανού γεύματος. Αρχικά τοποθέτησαν αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς στα οχήματα τους, τα οποία είχαν αφήσει στον χώρο στάθμευσης του σχολικού συγκροτήματος. Στη συνέχεια «παγίδευσαν» τις κεντρικές κολώνες της σχολικής καφετέριας με δύο αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς, οι οποίοι περιλάμβαναν μεταξύ άλλων φιάλες προπανίου και χρονοδιακόπτες, ώστε να προκαλέσουν την κατάρρευση του υπερκείμενου ορόφου της βιβλιοθήκης. Στόχος τους ήταν η ενεργοποίηση των μηχανισμών στο κτίριο που θα προκαλούσε τον θάνατο ή τον τραυματισμό των μαθητών αλλά και ταυτόχρονα την μαζική έξοδο των επιζώντων, εναντίον των οποίων θα πυροβολούσαν έχοντας λάβει θέσεις εξωτερικά του κτιρίου. Οι μηχανισμοί που είχαν τοποθετήσει στα οχήματα τους, θα λειτουργούσαν ως ενέδρα για τους αστυνομικούς που θα έφταναν πρώτοι στο σημείο.

Μετά την ανεπιτυχή πυροδότηση των μηχανισμών την προγραμματισμένη ώρα, ξεκίνησαν τελικά την 11:19' ώρα να πυροβολούν εναντίον των μαθητών για τα επόμενα 40 λεπτά. Η κινητοποίηση των αστυνομικών αρχών ήταν μεγάλη με αστυνομικούς από όλη την ευρύτερη μητροπολιτική περιοχή του Denver να καταφθάνουν στο σημείο της επίθεσης. Αν και αρκετοί από αυτούς δέχθηκαν ή αντάλλαξαν πυρά με τους δράστες, κανένας τους δεν επιχείρησε να εισέλθει στο σχολικό συγκρότημα για να τους αντιμετωπίσει, με τις ενέργειες τους να εστιάζονται κυρίως στην δημιουργία περιμέτρου ασφαλείας και στην απομάκρυνση των επιζώντων, περιμένοντας την άφιξη των ειδικών μονάδων. Δώδεκα αστυνομικοί από τρεις διαφορετικές υπηρεσίες δημιούργησαν μια ειδική επιχειρησιακή ad hoc ομάδα και εισήλθαν στον χώρο του σχολείου προς αναζήτηση των δραστών αλλά και επιζώντων. Κατά την κίνηση τους διέσωσαν τους εσωτερικά εναπομείναντες μαθητές και δασκάλους και την 15:30' ώρα εντόπισαν νεκρούς τους δύο δράστες στην σχολική βιβλιοθήκη, οι οποίοι νωρίτερα είχαν αυτοπυροβοληθεί (Blair et al., 2013).

Αρκετά πριν την πράξη τους οι δύο δράστες παρουσίαζαν ενεργή ενασχόληση με τα ψηφιακά μέσα. Ο Harris έκανε δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο, κατασκεύαζε εικονικά περιβάλλοντα προσομοίωσης σκοποβολής στην διαδικτυακή πλατφόρμα του ηλεκτρονικού παιχνιδιού Doom και δημιούργησε την ηλεκτρονική ιστοσελίδα Trench Coat Mafia. Σε αυτήν δημοσίευε διάφορα κείμενα, παραληρώντας για πράξεις βανδαλισμού που είχε διαπράξει ο ίδιος και οι φίλοι του, με ύφος μίσους και διατύπωνε απειλές θανάτου. Μαζί με τον Klebold βιντεοσκοπήσαν τις δοκιμές του οπλισμού που είχαν συλλέξει και έφτιαξαν τις λεγόμενες «ταινίες του υπογείου» (basement tapes) στις οποίες εξήγησαν τους λόγους που τους οδήγησαν στην πράξη τους, ανέπτυξαν τις ιδεολογικές τους θεωρίες και αποχαιρέτησαν τους γονείς τους. Σε αυτές ο Harris δήλωνε ότι αποφάσισαν να αναλάβουν δράση και να ξεκινήσουν μία «επανάσταση» στο πλευρό των μαθητών που ήταν θύματα καταπίεσης και εκφοβισμού από τους συνομήλικους τους (Larkin, 2009).

Ο βαρύς απολογισμός με 15 νεκρούς και 23 τραυματίες, ο τρόπος δράσης και η εκτεταμένη κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης προσέδωσε μία σχεδόν μυθική διάσταση στο περιστατικό, αναδεικνύοντας το σε γεγονός-ορόσημο των επιθέσεων σε σχολικά συγκροτήματα. Αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τους μετέπειτα δράστες επιθέσεων σε σχολεία, σε σημείο που η σχετική βιβλιογραφία αποδέχεται τον διαχωρισμό της εξέλιξης του φαινομένου σε δύο περιόδους, πριν και μετά την επίθεση. Η πλειοψηφία των δραστών έκτοτε μιμήθηκε αρκετά στοιχεία της επίθεσης, όπως το ντύσιμο, τις μουσικές προτιμήσεις, τα λόγια κατά την εκτέλεση της αλλά και όλα όσα είπαν στις ταινίες τους οι Klebold και Harris. Για κάποιους ήταν

ένα ρεκόρ που έπρεπε να «σπάσει», για άλλους μια πρόκληση και ένα στοιχείο που έπρεπε να ενσωματώσουν στην θεωρία τους ή να αποδώσουν φόρο τιμής με την δική τους ενέργεια. Η επίθεση στο Columbine προσέδωσε πλέον ως κίνητρο όχι μόνο την εκδίκηση για την αποκατάσταση της αδικίας, αλλά και την διάδοση ενός μηνύματος σε όλο τον κόσμο. (Larkin, 2009, Malkki, 2014, Malkki, 2016). Παράλληλα αποτέλεσε σημείο αναφοράς στην αλλαγή της κοινωνικής δυναμικής των επιθέσεων στα σχολεία. Δημιούργησε ένα είδος εικονικής κοινωνίας και συνέχεια μεταξύ των δραστών, ένα φαινόμενο το οποίο εμφανίστηκε για πρώτη φορά. Καταλυτική ήταν η χρήση του διαδικτύου, το οποίο επέτρεψε την απρόσκοπτη διακίνηση του υλικού του Columbine και την δημιουργία διαδικτυακών ιστότοπων στους οποίους κατέστη βασικό θέμα συζήτησης (Malkki, 2016).

Η συγκεκριμένη επίθεση πάντως επέφερε και ριζικές αλλαγές στα πρωτόκολλα ανταπόκρισης των αστυνομικών και των πρώτων ανταποκριτών σε επείγοντα συμβάντα τέτοιας μορφής Ταυτόχρονα, αποτέλεσε ένα οδυνηρό μάθημα για τις αρχές επιβολής του νόμου, οι οποίες τότε κατέληξαν ότι :

- Η επέμβαση σε ορισμένες κρίσιμες καταστάσεις δεν μπορεί να τεθεί σε αναμονή έως την άφιξη των ειδικών μονάδων.
- Οι πρώτες ανταποκριτές πρέπει να εκπαιδευτούν για την ανταπόκριση σε περιστατικά ενεργού εκτελεστή, τα οποία απειλούν άμεσα την ανθρώπινη ζωή.
- Οι πρώτες ανταποκριτές πρέπει να ενδυναμωθούν μέσω της εκπαίδευσης, των πολιτικών, των διαδικασιών και της βελτίωσης του εξοπλισμού ώστε να μπορούν να ανταπεξέρχονται με ευελιξία και αποτελεσματικότητα ανταπόκριση σε περιστατικά ενεργού εκτελεστή (Blair et al., 2013).

6.2. Η καθιέρωση του όρου

Μετά την επίθεση στο Columbine, οι πρώτες προσπάθειες καθορισμού ενός πλαισίου για αυτές τις ενέργειες όρισαν ως συμβάν ενεργού εκτελεστή (active shooter event-ASE) «ένα περιστατικό μαζικών πυροβολισμών (mass shooting) στο οποίο ένα ή περισσότερα οπλισμένα άτομα ακούν φυσική βία σε άλλους, πράξη την οποία συνεχίζουν έχοντας απεριόριστη πρόσβαση και σε άλλα βήματα» (Curry & Hastings, 2001 in Gamache et al., 2015). Αυτές οι περιπτώσεις περιλαμβάνουν περιστατικά πυροβολισμών σε σχολικά συγκροτήματα, δημόσιους χώρους και χώρους εργασίας (Gamache et al., 2015).

Σύμφωνα με το FBI, ο όρος ενεργός εκτελεστής χρησιμοποιείται από τις αστυνομικές αρχές για να περιγράψει ένα εν εξελίξει περιστατικό πυροβολισμών, η διάσταση του οποίου δύναται να επηρεάσει τα πρωτόκολλα ανταπόκρισης και αντίδρασης που θα εφαρμοστούν για την αντιμετώπιση του στο σημείο της επίθεσης (Blair & Schweit, 2014). Ένα κοινό έγκλημα, όπως μία ανθρωποκτονία, μπορεί να χαρακτηριστεί εύκολα λαμβάνοντας υπόψη την σύνθεση της αντικειμενικής και της υποκειμενικής του διάστασης. Στον αντίποδα η χαρακτηριστική διάσταση των περιστατικών ενεργού εκτελεστή που συνίσταται στην ενεργή εξέλιξη τους, θέτει ως αυτονόητο το γεγονός ότι τόσο οι αστυνομικές αρχές, όσο και οι πολίτες έχουν την δυνατότητα να επηρεάσουν το αποτέλεσμα του γεγονότος, ανάλογα με τον τρόπο που θα αντιδράσουν.

Ο DHS (2008) περιγράφει ως ενεργό εκτελεστή «το άτομο το οποίο έχει ενεργή συμμετοχή σε ανθρωποκτονία ή απόπειρα ανθρωποκτονίας σε μια περιορισμένη και κατοικημένη περιοχή». Σε αυτό το πλαίσιο ορισμού έχουν συμφωνήσει και βασικές κυβερνητικές υπηρεσίες των Η.Π.Α., όπως ο Λευκός Οίκος (the White House), το Υπουργείο Δικαιοσύνης (U.S. Department of Justice) και το Υπουργείο Παιδείας (U.S. Department of Justice). Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι ενεργοί εκτελεστές χρησιμοποιούν πυροβόλο/α όπλο/α και δεν ακολουθούν συγκεκριμένο μοτίβο ή μέθοδο για την επιλογή των θυμάτων. Επίσης, τέτοιου τύπου επιθέσεις εξελίσσονται γρήγορα και απρόβλεπτα. Συνήθως, είναι απαραίτητη η άμεση ανάπτυξη και επέμβαση των αστυνομικών δυνάμεων για να σταματήσουν οι πυροβολισμοί και να μετριάσουν οι επιπτώσεις στα θύματα. Καθώς έχει παρατηρηθεί ότι τα περιστατικά αυτά λήγουν σε περίπου 10 με 15 λεπτά πριν την άφιξη των αστυνομικών (O'Neill et al., 2016), ο DHS (2008) σε οδηγίες του προς το κοινό, συμβουλεύει τον καθένα ξεχωριστά να είναι έτοιμος να τα αντιμετωπίσει τόσο ψυχικά, όσο και σωματικά.

Σε έκθεση του το FBI επεκτείνει τον παραπάνω ορισμό καταγράφοντας περισσότερες επιθέσεις στο πλαίσιο αυτό. Θεωρεί ότι σε τέτοια περιστατικά δύναται να λάβουν μέρος ακόμη και δύο ή περισσότεροι δράστες, διευρύνοντας τον χαρακτηρισμό του μεμονωμένου δράστη (individual). Επίσης, δεν λαμβάνει υπόψη τον χαρακτηρισμό της περιορισμένης (confined) περιοχής διότι θεωρεί ότι περιορίζει την έρευνα μόνο σε γεγονότα που έχουν εκτυλιχθεί σε κλειστούς χώρους, ενώ όπως έχει δείξει η πράξη μπορούν να συμβούν και εκτός ενός κτιρίου (Blair & Schweit, 2014).

Σύμφωνα με την Αστυνομία της Νέας Υόρκης (New York City Police Department) τα περιστατικά ενεργού εκτελεστή είναι ένας συγκεκριμένος τύπος έκτακτης ανάγκης, τα οποία απαιτούν προπαρασκευαστικά πρωτόκολλα ανταπόκρισης, τόσο από τους πολίτες όσο και από τις αρχές ασφαλείας. Περιορίζοντας τον ορισμό του DHS περιλαμβάνει μόνο τις περιπτώσεις στις οποίες εκτός των θυμάτων-στόχων, υπήρχαν και παράπλευρες απώλειες όπως διερχόμενοι πολίτες. Επίσης αποκλείει περιστατικά τα οποία:

- i. σχετίζονται με οργανωμένες συμμορίες.
- ii. έλαβαν χώρα αποκλειστικά σε οικιακό χώρο ή κατά την διάρκεια ληστείας.
- iii. πραγματοποιήθηκαν από όχημα εν κινήσει (drive-by shooting).
- iv. δεν περιλάμβαναν την χρήση όπλου.
- v. σχετίζονται με υποθέσεις ομηρίας (O'Neill et al., 2016).

Κεφάλαιο 7.

Η διαφοροποίηση των ομοιοτήτων

7.1. Προηγούμενη συγκριτική έρευνα

Αν και δεν υπάρχουν σαφείς και κοινά αποδεκτοί ορισμοί, οι μέχρι τώρα έρευνες αντιμετώπισαν τις τρομοκρατικές επιθέσεις μοναχικών λύκων και τις επιθέσεις ενεργών εκτελεστών σε σχολεία ως ξεχωριστά φαινόμενα (Böckler et al., 2018). Μπορεί η νομοθεσία και η κοινή γνώμη να τα έχει τοποθετήσει σε διαφορετικά πλαίσια, εξετάζοντας το καθένα υπό το δικό του πρίσμα αλλά και τα δύο έχουν αναγνωριστεί ως σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και απειλές ασφαλείας. Η ακαδημαϊκή έρευνα από την μεριά της είχε αντιμετωπίσει ελάχιστες φορές από κοινού και τα δύο ζητήματα. Πλέον παρατηρείται μία αλλαγή καθώς οι ερευνητές και από τις δύο πλευρές προσπαθούν να επικεντρωθούν και στις διαφορές και ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ τους (Malkki, 2016).

Ο όρος ενεργός εκτελεστής ήταν συνδεδεμένος με την κατηγορία των μαζικών εκτελεστών. Στην πορεία χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τις αρχές ασφαλείας για να καταλήξει στην αναγνώριση του ως ξεχωριστό φαινόμενο. Ο λόγος που ξεχώρισε, εκτός από τον βαθμό θνησιμότητας που επέφεραν τέτοια περιστατικά, ήταν το γεγονός ότι οι δράστες ήταν σε αρκετό μεγάλο βαθμό έφηβοι που εκτελούσαν τις επιθέσεις τους σε σχολικούς χώρους, στρέφοντας έτσι πάνω τους το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης αλλά και των ερευνητών (Capellan, 2015). Είναι λοιπόν κατανοητό ότι η ταύτιση του ενεργού εκτελεστή με τις επιθέσεις σε σχολικούς χώρους επικράτησε για αρκετά χρόνια από την καθιέρωση του όρου και αυτό δικαιολογεί την χρήση της συγκεκριμένης κατηγορίας στην βιβλιογραφία για την σύγκριση της με τους δράστες που προέρχονται από τον χώρο της τρομοκρατίας.

Η πρώτη προσπάθεια έγινε από τους Lankford & Hakim (2011), οι οποίοι συνέκριναν τους τρομοκράτες βομβιστές αυτοκτονίας με τους εκτελεστές επιθέσεων στα σχολεία. Η έρευνα τους βασίστηκε κυρίως στην παρατήρηση ότι και οι δύο κατηγορίες προέβαιναν όχι μόνο σε ανθρωποκτονίες αλλά και σε αυτοκτονίες. Κατέκριναν τον διαχωρισμό των δραστών με βάση τον οποίο οι σχολικοί εκτελεστές ήταν ψυχολογικά ασταθείς ενώ οι βομβιστές αυτοκτονίας δρούσαν ακραία αλλά σε λογική βάση, διατυπώνοντας ότι οι διαφορές των δύο κατηγοριών είναι κυρίως πολιτισμικές παρά προσωπικές. Οι ομοιότητες εντοπίστηκαν στην ψυχοσύνθεση και στην υποκίνηση, με τους δράστες να διακατέχονται από παρόμοια χαρακτηριστικά όπως προβληματική παιδική ηλικία, υποτίμηση και χαμηλή αυτοεκτίμηση. Και στις δύο περιπτώσεις πάντως μία προσωπική κρίση αποτέλεσε την αφετηρία για το πέρασμα στην βία, με υποβόσκοντα κίνητρα την αποκατάσταση της αδικίας και την απόκτηση φήμης και δόξας.

Οι McCauley et al. (2013) στην δική τους συγκριτική ανάλυση των σχολικών εκτελεστών και πολιτικά υποκινούμενων δραστών, βρήκαν ότι και οι δύο προβαίνουν σε σχεδιασμό των

ενεργειών τους και δρουν συνήθως μόνοι τους, υποκινούμενοι από συναισθηματικά ή πολιτικά κίνητρα. Επίσης διαπίστωσαν ότι και οι δύο ομάδες εμφάνισαν ψυχικές διαταραχές όπως κατάθλιψη, απόγνωση και αυτοκτονικές τάσεις. Οι σημαντικότερες διαφορές εντοπίστηκαν κυρίως στην ηλικία και την οικογενειακή κατάσταση. Οι πολιτικά υποκινούμενοι δράστες ήταν μεγαλύτεροι σε ηλικία και συνήθως παντρεμένοι κατά τον χρόνο εκδήλωσης της επίθεσης.

Ο Sandberg et al. (2014) προσέγγισαν το θέμα από την μεριά της τρομοκρατίας ως ένα πολιτισμικό κολάζ. Μελετώντας την περίπτωση του Anders Breivik, διαπίστωσαν στα γραπτά του κείμενα ότι δεν επηρεάστηκε μόνο από τις ακροδεξιές ισλαμοφοβικές ομάδες αλλά και από τις επιθέσεις στα σχολεία. Ο τρόπος δράσης του, οι δηλώσεις του στις οποίες δικαιολογούσε τις ενέργειες του και παρουσίαζε τον εαυτό του ως τον υπερασπιστή της Ευρωπαϊκής κουλτούρας καταδεικνύουν αρκετούς παραλληλισμούς με τις επιθέσεις των σχολικών εκτελεστών.

Ο Capellan (2015) ανέλυσε 282 περιπτώσεις επιθέσεων ενεργών εκτελεστών διαχωρίζοντας τους σε ιδεολογικά και μη ιδεολογικά υποκινούμενους. Εντόπισε ομοιότητες στα δημογραφικά και προσωπικά στοιχεία, οι οποίες δείχνουν ότι οι μοναχικοί λύκοι και οι ενεργοί εκτελεστές ίσως είναι το αποτέλεσμα παρόμοιων κοινωνικών και ψυχολογικών διαδικασιών. Και οι δύο κατηγορίες είναι συνήθως λευκοί άνδρες γύρω στα 30 τους και προβληματικές ενήλικες ζωές. Τείνουν να είναι μόνοι ή χωρισμένοι, άνεργοι, με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και πάσχουν από κάποια ψυχική ασθένεια. Μία σημαντική διαφορά τους είναι ότι οι ιδεολογικοί εκτελεστές συνδέονται με προσωπικά αισθήματα απογοήτευσης και αποστροφής προς την κοινωνία. Επίσης είναι πιο μεθοδικοί, με καλύτερο σχεδιασμό και χρησιμοποιούν περισσότερα όπλα προκαλώντας έτσι περισσότερα θύματα. Τα ευρήματα συνάδουν με αυτά των Gill et al., (2014) και του Dietz (1986) οι οποίοι διαπίστωσαν ότι οι μοναχικοί λύκοι είναι μεθοδικοί, έχουν λάβει συνήθως κάποια εκπαίδευση και είναι προσεκτικοί στην προετοιμασία και τις τακτικές δράσης τους.

Οι Parkin & Freilich (2015) αξιολόγησαν τις διαφορές ανάμεσα στα θύματα επιθέσεων από ιδεολογικούς και μη ιδεολογικούς ακροδεξιούς δράστες στις Η.Π.Α.. Διαπίστωσαν ότι τα θύματα των ιδεολογικών δραστών ήταν πιθανότερο να σκοτωθούν σε εξωτερικό χώρο λόγω της καθημερινής τους δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα ένας αστυνομικός κατά την περιπολία του ή ένας άστεγος. Στον αντίποδα τα θύματα των μη ιδεολογικών δραστών ήταν πιθανότερο να βιώσουν την επίθεση σε οικιακό περιβάλλον, με τα χαρακτηριστικά τους να εξομοιώνονται με τα αυτά των θυμάτων «κοινών» δολοφονιών αφού είναι νεότερα, έχουν ποινικό μητρώο και δέχθηκαν την επίθεση σε περιοχή υψηλής επικινδυνότητας.

Η Malkki (2016) συνέκρινε τους μοναχικούς λύκους με τους σχολικούς εκτελεστές και διαπίστωσε ότι έχουν αρκετά κοινά σημεία. Είναι στην συντριπτική πλειοψηφία τους άνδρες και συνήθως δρουν μόνοι τους. Οι ενέργειες τους είναι συμβολικές, προμελετημένες και παραστατικές ενώ συχνά διασπείρουν αδιακρίτως την βία. Δεν αποτελούν πράξεις στιγμιαίας ή προσωρινής παραφροσύνης, αλλά η προβληματική προσωπική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο δράστης επιτελεί σημαντικό ρόλο και στις δύο περιπτώσεις. Αυτό που διαχωρίζει τις δύο κατηγορίες είναι τα πολιτικά κίνητρα. Τα οποιαδήποτε πολιτικά στοιχεία στην ερμηνεία των μαρτυρημάτων και των επικοινωνιακών προσπαθειών των σχολικών εκτελεστών για κάλεσμα σε επανάσταση, μάλλον οφείλονται σε εφηβικές υπερβολές και βασίζονται περισσότερο στα προσωπικά τους προβλήματα.

Οι Horgan et al. (2016) διεξήγαγαν συγκριτική μελέτη επιθέσεων μοναχικών λύκων και μαζικών εκτελεστών στις Η.Π.Α.. Και εδώ δεν εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές στα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των δύο κατηγοριών, με τους δράστες να είναι κυρίως λευκοί άνδρες, προς τα τέλη της τρίτης δεκαετίας και οι μισοί περίπου από αυτούς άνεργοι. Οι μαζικοί εκτελεστές είχαν χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, με το ένα τρίτο να είναι άνεργοι και με ιστορικό κακοποίησης ή έντονου στρες. Οι μοναχικοί λύκοι ήταν περισσότερο κοινωνικά απομονωμένοι με στρατιωτική ή πολεμική εμπειρία.

Οι Liem et al. (2018) κατέγραψαν τα χαρακτηριστικά των μοναχικών λύκων κατά τα έτη 2000 έως 2016 και τα συνέκριναν με τους «κοινούς» δράστες ανθρωποκτονιών. Οι μοναχικοί λύκοι υποκινούνται κυρίως από στόχους ουσιαστικής σημασίας για αυτούς, ενώ οι κοινοί δράστες διαπράττουν τα εγκλήματα τους ένεκα διαπροσωπικών συγκρούσεων. Επίσης οι μοναχικοί λύκοι επιτέθηκαν σε ξένα άτομα, σε στρατιωτικούς και θρησκευτικούς στόχους, σε δημόσια μέρη, χρησιμοποιώντας όπλα ή εκρηκτικά. Οι κοινοί δράστες σπάνια στοχοποίησαν άτομα που δεν γνώριζαν και εκτέλεσαν τις πράξεις τους σε ιδιωτικούς χώρους με την χρήση αιχμηρών αντικειμένων, όπλων χειρός ή τυφεκίων. Διαπιστώθηκε ότι οι στόχοι των μοναχικών λύκων περιλάμβαναν τοποθεσίες οι οποίες ευνοούσαν την μεγιστοποίηση του αριθμού των θυμάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις η υψηλή συχνότητα αυτοκτονιών ίσως ερμηνεύεται από την επιθυμία των μοναχικών λύκων να πεθάνουν κατά την «αποστολή» τους για τις ιδεολογικές τους επιδιώξεις. Στην περίπτωση των κοινών δραστών που αυτοκτόνησαν, οδηγήθηκαν στην πράξη αυτή λόγω της εξάρτησης τους από το θύμα και την επιθυμία να είναι μαζί του και μετά θάνατον.

Οι Böckler et al. (2018) διερεύνησαν τις ομοιότητες στην γένεση και την εκτέλεση επιθέσεων από μοναχικούς λύκους και σχολικούς εκτελεστές και διαπίστωσαν ότι αυτές ήταν περισσότερες από τις αναμενόμενες. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για προσχεδιασμένες και προμελετημένες ενέργειες. Οι τοποθεσίες-στόχοι έχουν συμβολική σημασία. Σχολεία, πλατείες, κυβερνητικά κτίρια και γραφεία περιοδικών εκπροσωπούν ισχυρούς κοινωνικούς θεσμούς. Το αντίστοιχο συμβαίνει και με τα θύματα τους, καθώς στοχεύουν σε άτομα με τα οποία δεν έχουν άμεση σχέση και εκπροσωπούν την κοινωνική ομάδα που οι δράστες θεωρούν ως «εχθρό». Οι επιθέσεις αποτελούν επίσης μία μορφή σκόπιμης επικοινωνίας, βοηθώντας τους δράστες μέσω των μηνυμάτων προσκολλούν σε αυτές, να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους τόσο στους ίδιους όσο και στους υπόλοιπους. Αναφορικά με την γένεση τους, διακρίνεται και στις δύο κατηγορίες μία φάση αισθήματος προσωπικού παραπόνου και κρίσης, η οποία αποτελεί και την αφετηρία παρόμοιων διαδικασιών γνωστικού μετασχηματισμού προς ένα πολωμένο και βίαιο πλαίσιο. Οι δράστες επιδεικνύουν μία λειτουργική επεξεργασία της πραγματικότητας, λειτουργούν με ορθολογικό και οργανωμένο τρόπο και δικαιολογούν τις πράξεις τους στα πλαίσια της θυματοποίησης τους, μετατρέποντας την βία από παράνομη πράξη σε ηθική. Ο επαναπροσδιορισμός της προσωπικής τους οπτικής κλιμακώνει την διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης, ενώ παρατηρήθηκαν και παρόμοια γεγονότα που πυροδοτούν την κλιμάκωση της διαδικασίας.

Επίσης, οι Böckler et al. (2018) διεξήγαγαν μία ποιοτική ανάλυση των έφηβων και νεαρών ενηλίκων δραστών οι οποίοι εκτέλεσαν σχολικές επιθέσεις και τζιχαντιστικές τρομοκρατικές επιθέσεις στην Γερμανία, κατά τα έτη 2000 έως 2013, προκειμένου να συγκρίνουν την πορεία των δύο αυτών κατηγοριών προς την στοχευμένη επίδειξη βίας. Σύμφωνα με τα ευρήματα τους, η αντίληψη της πραγματικότητας και η εξελικτική πορεία των δραστών επηρεάστηκε από ψυχικές ανωμαλίες και στις δύο περιπτώσεις. Όλοι οι δράστες

βίωσαν το αίσθημα παραπόνου σε τουλάχιστον ένα από τα τρία κοινωνικά τους περιβάλλοντα (οικογενειακό, φιλικό, σχολικό/εργασιακό), συνοδευόμενο από βασικές αναντιστοιχίες μεταξύ των εικόνων του αληθινού και του ιδεατού εαυτού τους. Το υποκειμενικό αυτό βίωμα όμως διέφερε στις δύο περιπτώσεις. Οι σχολικοί εκτελεστές είχαν υποστεί την πίεση από τους γονείς και την ταπείνωση από φίλους, συμμαθητές ή δασκάλους, ενώ οι τζιχαντιστές βίωσαν την έλλειψη ενός προτύπου στην οικογένεια, την πολιτισμική διαφορά και την ανεργία. Και στις δύο περιπτώσεις οι δράστες πέρασαν από μία διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης, στους μεν μαθητές βασιζόμενη σε κείμενα προηγούμενων επιθέσεων, στους δε τζιχαντιστές μέσω των Ισλαμικών κειμένων, συγχρονισμένα με την κατάλληλη στιγμή όπου οι δράστες αναζητούσαν την διέξοδο στην στρεσογόνο κατάσταση που βίωναν. Οι εξελικτικές πορείες τους ενδυναμώθηκαν μέσω του κεκαλυμμένου σχεδιασμού και ενθουσιασμού, από κοινού με τον περιορισμό των συναναστροφών σε ακραίους κοινωνικούς χώρους και οι πράξεις τους, από επιχειρησιακής πλευράς, συμφωνούν με το θέμα της επιδεικνυόμενης βίας.

Τέλος, οι Capellan et al. (2019) ανέλυσαν 318 περιπτώσεις δημοσίων μαζικών επιθέσεων τις οποίες ορίζουν ως τα περιστατικά στοχευμένης βίας στα οποία ο δράστης σκότωσε ή επιχείρησε να σκοτώσει τέσσερα ή περισσότερα άτομα σε δημόσιο χώρο, είτε σε μία είτε σε πολλαπλές τοποθεσίες εντός του ιδίου 24ώρου. Κατηγοριοποίησαν τους δράστες σε τέσσερις περιπτώσεις: τον δυσαρεστημένο εργαζόμενο, τον σχολικό, ιδεολογικό και οργισμένο εκτελεστή. Τα ευρήματα συγκεντρώνουν όλα τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν την ευρύτερη εικόνα του ενεργού εκτελεστή. Οι δράστες ήταν κυρίως άνδρες, άνεργοι και ελεύθεροι. Είχαν άμεση πρόσβαση σε όπλα και εξέφραζαν τις απειλές τους είτε απευθείας στα θύματα τους είτε σε ιστότοπους του διαδικτύου. Δρούσαν στην συντριπτική πλειοψηφία μόνοι τους και οι τοποθεσίες-στόχοι που έπληξαν ήταν οικείες σε αυτούς.

7.2. Ευρήματα

Για την συγκριτική ανάλυση της παρούσας εργασίας, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που παρατέθηκαν στην βιβλιογραφία ξεχωριστά για κάθε κατηγορία δράστη και αφορούσαν όμοια πεδία. Καθώς το ενδιαφέρον εστιάζεται στον δρόμο προς την εκδήλωση της στοχευμένης βίας, τα στοιχεία κατηγοριοποιήθηκαν ως εξής:

- Χαρακτηριστικά και προηγηθείσα συμπεριφορά.
- Παράγοντες παρακίνησης.
- Σχεδιασμός και προετοιμασία.

7.2.1. Χαρακτηριστικά και προηγηθείσα συμπεριφορά

Συχνά τα MME αναφέρονται στον μοναχικό λύκο για να περιγράψουν ένα άτομο κοινωνικά αποκλεισμένο, το οποίο διψάει για δράση και παραμένει σε ετοιμότητα στην αφάνεια, όντας ικανό να εξαπολύσει την επίθεση του οποιαδήποτε στιγμή. Μία ακόμη δημοφιλής άποψη τον περιγράφει ως ένα σοβαρά ψυχικά διαταραγμένο άτομο. Η ψυχολογική του κατάσταση τελικά τον οδηγεί στην διάπραξη βίαιων ενεργειών, πέραν της λογικής και της ηθικής. Τα ερωτήματα που πλανώνται είναι πολλά.

Την απάντηση προσπάθησαν να δώσουν οι Gill et al. (2014), οι οποίοι ανέλυσαν ένα δείγμα 119 ατόμων, τα οποία διέπραξαν ή σχεδίαζαν να προβούν σε τρομοκρατικές επιθέσεις μοναχικού λύκου στις Η.Π.Α. και στην Ευρώπη. Συνεπεία αυτών οι δράστες είτε καταδικάστηκαν, είτε σκοτώθηκαν κατά την διάπραξη τους. Η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στις συμπεριφορικές πτυχές κάθε δράστη, εξετάζοντας τα κοινωνικά και δημογραφικά στοιχεία, την προηγηθείσα συμπεριφορά, την ιδεολογία και την ευρύτερη διασύνδεση τους. Τα ευρήματα της ήταν σημαντικά.

Καταρχήν, σε ότι αφορά τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των δραστών δεν παρατηρείται ένα ομοιόμορφο μοτίβο. Το ηλικιακό εύρος κυμαίνεται μεταξύ των 15 και 69 ετών, με μέσο όρο τα 33 έτη και επικρατούσα τιμή τα 22 έτη. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση οι μισοί ήταν ανύπαντροι, ενώ οι υπόλοιποι μισοί ήταν παντρεμένοι ή διαζευγμένοι με σχεδόν όμοια ποσοστά 24% και 22%, αντίστοιχα. Επίσης, η ποικιλία στο επίπεδο μόρφωσης ήταν εμφανής. Το ένα τέταρτο του δείγματος είχε ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και περίπου το ένα τρίτο είχε φοιτήσει στην τριτοβάθμια χωρίς όμως να την ολοκληρώσει. Επιπροσθέτως το 22% είχε λάβει προπτυχιακό δίπλωμα, το 21% είχε παρακολουθήσει ή ολοκληρώσει κάποιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και το 8% κατείχε διδακτορικό τίτλο. Ακόμη, το 40% του δείγματος δεν εργαζόταν κατά την περίοδο του συμβάντος ή της σύλληψης, το 10% ήταν μαθητές και το υπόλοιπο μισό κατείχε κάποια θέση εργασίας. Αξιοσημείωτο επίσης είναι ότι το 41% είχε πρότερες ποινικές καταδίκες, το 31% είχε ιστορικό ψυχικών ασθενειών ή διαταραχών προσωπικότητας, το 22% είχε υποστεί σημαντική κακοποίηση και το 26% είχε στρατιωτική εμπειρία. Συνεπώς, η μεγάλη ποικιλία στα ανωτέρω χαρακτηριστικά αποτρέπει την δημιουργία ενός συγκεκριμένου προφίλ δράστη.

Για ένα μεγάλο μέρος του δείγματος, προκύπτει ότι έτερα άτομα είχαν μια σχετική γνώση των αισθημάτων αγανάκτησης και της αφοσίωσης σε ακραία ιδεολογία από την μεριά των δραστών, σε ποσοστά άνω του 80% και στις δύο περιπτώσεις αντίστοιχα. Στο 64% του συνόλου, ο δράστης τους είχε δηλώσει είτε γραπτά, είτε προφορικά ότι έχει την πρόθεση να προβεί σε πράξη βίας. Επίσης, σε πάνω από τις μισές περιπτώσεις είχαν περιέλθει πληροφορίες σε έτερα άτομα για τον σχεδιασμό και την προετοιμασία των συμβάντων, ενώ το 59% των δραστών είχε προβεί σε συγγραφή γραμμάτων ή σε δημόσιες δηλώσεις, για να τονίσουν τις πεποιθήσεις του. Όλα αυτά καταδεικνύουν ότι το οικογενειακό, φιλικό ή εργασιακό περιβάλλον του δράστη γνωρίζοντας τις προθέσεις του δράστη, μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο για την αποτροπή τέτοιων ενεργειών.

Από τα στοιχεία προκύπτει ένα ευρύ φάσμα σε ότι αφορά τις προηγηθείσες δραστηριότητες και εμπειρίες των δραστών. Οι μισοί από αυτούς είχαν αλλάξει διεύθυνση κατοικίας τουλάχιστον 5 χρόνια πριν την επίθεση. Το 40% του συνόλου ήταν άνεργοι, με το 43% αυτών να έχει χάσει την θέση εργασίας του έως και 1 χρόνο πριν το συμβάν. Επίσης το ένα τέταρτο αντιμετώπιζε οικονομικά προβλήματα, ενώ το ένα τρίτο περίπου βίωνε αυξομειώσεις στα επίπεδα άγχους που βίωνε για διάφορους λόγους, όπως άσχημες εργασιακές συνθήκες, απαξιωτικές ή ασεβείς συμπεριφορές, πράξεις αδικίας ή προκαταλήψεις και λεκτικές ή φραστικές επιθέσεις εις βάρος τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι περίπου το ένα πέμπτο του συνόλου, είχε προσηλυτιστεί σε κάποια θρησκεία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι και ήταν ο λόγος που οδηγήθηκε στην τρομοκρατική πράξη. Ακόμη, περίπου το 13% είχε αυξήσει τις αθλητικές του δραστηριότητες. Συνεπώς και στην συμπεριφορική πτυχή των δραστών παρατηρούνται αποκλίσεις και διαφορές από περίπτωση σε περίπτωση.

Αποτελεί κοινή πεποίθηση ότι οι μοναχικοί λύκοι τρομοκράτες είναι αποκομμένοι από τον υπόλοιπο κόσμο, με την αγανάκτηση τους να αυξάνει μαζί τα σχέδια τους. Αρκετοί από αυτούς σύμφωνα με τα στοιχεία είναι κοινωνικά απομονωμένοι, αλλά όχι όλοι. Για το 53% από αυτούς δηλώθηκε ο χαρακτηρισμός «κοινωνικά αποκλεισμένος». Πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη ότι περίπου το ένα τρίτο από αυτούς βίωσαν προβλήματα στις προσωπικές τους σχέσεις, είτε οικογενειακές είτε προσωπικές, ή βίωσαν απογοήτευση λόγω συμπεριφοράς ενός ατόμου που θεωρούσαν σημαντικό. Συνεπώς ο αποκλεισμός δεν ήταν μια μακροχρόνια κατάσταση, παρά το αποτέλεσμα μιας πρόσφατης σύγκρουσης που αντιμετώπισαν στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Αν και το παραδοσιακό πρότυπο του μοναχικού λύκου τον περιγράφει ως ένα άτομο που βασίζεται στην δική του ιδεολογία και σχεδιασμό χωρίς εξωτερική υποστήριξη, τα στοιχεία υποδεικνύουν ότι στην πράξη βρίσκονται σε συχνή επαφή με ευρύτερα δίκτυα ή κινήματα, είτε εικονικά είτε με φυσική επαφή, σε ποσοστά 35% και 48% αντίστοιχα. Σε ένα αρκετά μεγάλο μέρος των περιπτώσεων (68%) ο δράστης είχε επαφή με βιβλιογραφία σχετική με ευρύτερα κινήματα.

Οι Smith et al. (2015) διενήργησαν αντίστοιχη έρευνα σε 267 ξεχωριστά άτομα τα οποία ενεπλάκησαν σε περιστατικά τρομοκρατίας στις Η.Π.Α. κατά το χρονικό διάστημα από το 1980 έως και την σύνταξη της έρευνας τους, αντιπαραβάλλοντας τους μοναχικούς λύκους με περιπτώσεις τρομοκρατών που ανήκουν σε οργανωμένη ομάδα. Όπως και άλλοι ερευνητές έλαβαν υπόψη τους τρεις βασικές πτυχές· το ιδεολογικό κίνητρο, τις σχέσεις με ομάδες και τον βαθμό υποστήριξης των δραστών κατά τον σχεδιασμό, προετοιμασία και εκτέλεση των επιθέσεων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι μοναχικοί λύκοι είναι στην συντριπτική πλειοψηφία άνδρες. Η ηλικία τους είναι λίγο μεγαλύτερη και το μορφωτικό τους επίπεδο αρκετά ανώτερο σε σχέση με τους τρομοκράτες που ανήκουν σε ομάδα. Επίσης είναι περισσότερο κοινωνικά απομονωμένοι, καθιστώντας έτσι τον εντοπισμό ύποπτων συμπεριφορών δυσκολότερο τόσο για τον περίγυρο τους, όσο και για τις αρχές ασφαλείας. Αφήνουν λιγότερα ίχνη καθώς οι προπαρασκευαστικές τους ενέργειες και συμπεριφορές κυμαίνονται σε μικρότερη κλίμακα, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες διασταύρωσης και εντοπισμού. Τα στοιχεία αυτά βέβαια σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να τύχουν υποτίμησης, καθώς και οι μοναχικοί λύκοι αναπτύσσουν διαπροσωπικές σχέσεις, εργάζονται και δραστηριοποιούνται στο διαδίκτυο.

Οι Bakker & de Graaf (2010) υποστηρίζουν ότι, αν και υπάρχουν διάφοροι τύποι μοναχικών λύκων, μπορούμε να εντοπίσουμε σε αυτούς τρία κοινά σημεία. Το πρώτο κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι οι μοναχικοί λύκοι δεν είναι καλοί στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι είναι τελείως αποκομμένοι από τον κόσμο. Αρκετοί από αυτούς εντάσσονται σε εξτρεμιστικές ομάδες αλλά αποχωρούν αργότερα, λόγω ιδεολογικών διαφορών ή διαφορετικών πεποιθήσεων. Ένα δεύτερο κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι συνήθως κοινοποιούν και διαμοιράζουν τις απόψεις τους και τα μανιφέστα τους στον υπόλοιπο κόσμο. Σε μερικές περιπτώσεις ειδικά αυτό συμβαίνει λίγο πριν την καθαυτή πράξη τους. Το διαδίκτυο αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο, καθώς τους βοηθά να συνθέσουν την ιδεολογία τους χρησιμοποιώντας τις προσωπικές τους εμπειρίες και αισθήματα σε συνδυασμό με ευρύτερες πολιτικές ή κοινωνικές απόψεις, τις οποίες εν συνεχεία κοινοποιούν. Σε αυτές τις περιπτώσεις έχει παρατηρηθεί ότι το ποσοστό ψυχολογικών διαταραχών και κοινωνικής δυσπροσαρμοστικότητας είναι υψηλό. Σύμφωνα με το ICCT, η διαφορά στον τρόπο επικοινωνίας με το κοινό ήταν εμφανής ανάλογα με την φύση του ακροατηρίου. Οι μοναχικοί λύκοι με θρησκευτική ιδεολογική βάση μοιράζονταν τις προθέσεις τους κυρίως με συγγενείς ή

φίλους, ενώ οι αντίστοιχοι με ακροδεξιές καταβολές αρέσκονταν στην διαδικτυακή κοινοποίηση με συμμετοχή σε εξτρεμιστικά φόρουμ ή ανακοινώσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Ellis & Pantucci, 2016).

Στο ίδιο πνεύμα, οι de Roy van Zuijdewijn & Bakker (2016) εξέτασαν ένα δείγμα 120 μοναχικών λύκων. Και αυτοί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι είναι δύσκολο να περιγραφεί ένας συγκεκριμένος τύπος χαρακτηριστικών που να περιγράφει την πλειοψηφία τους. Το δείγμα και εδώ βρέθηκε να αποτελείται κατά βάση από άνδρες (96%) και μέσο όρο ηλικίας τα 29,7 έτη. Για το 35% προέκυψαν περιπτώσεις ψυχικών διαταραχών, χωρίς όμως αυτό να επιβεβαιώνει αυτομάτως και την ταμπέλα του «τρελού» ή «παρανοϊκού» δράστη. Σημειώνεται ότι κάποιοι από αυτούς δεν είχαν διαγνωστεί επίσημα και η αναφορά για διαταραχή έχει γίνει από τον κοινωνικό ή οικογενειακό κύκλο. Η γενικότερη έρευνα έχει δείξει ότι τα ποσοστά προβλημάτων ψυχικής υγείας είναι υψηλότερα στις περιπτώσεις των μοναχικών λύκων σε σχέση με ένα κοινό άτομο. Την άποψη αυτή επιβεβαιώνουν στην δική τους έρευνα οι Schuurman et al. (2018), χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι εδώ εντοπίζεται και το αίτιο στροφής στην τρομοκρατία.

Επίσης, η άποψη ότι ο μοναχικός λύκος είναι αποκομμένος και δυσπρόσιτος δείχνει να μην ευσταθεί πλήρως, καθώς μόνο το 28% εντοπίστηκε να είναι κοινωνικά απομονωμένο. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τους Schuurman et al. (2018), οι οποίοι κατέγραψαν στο δικό τους δείγμα ότι το 62% των δραστών είχε επαφές με έτερα άτομα από τον χώρο του εξτρεμισμού, της τρομοκρατίας και της ριζοσπαστικοποίησης.

Οι Silver et al. (2018) ανέλυσαν σε πρόσφατη μελέτη τους 63 περιστατικά ενεργού εκτελεστή που έλαβαν χώρα στις Η.Π.Α., κατά τα έτη 2000 έως 2013. Η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως σε στοιχεία που αφορούσαν την περίοδο πριν την εκδήλωση της επίθεσης. Πέραν του φύλου, δεν προέκυψε κάποιο συγκεκριμένο μοτίβο δράστη. Αυτό όμως που είναι αξιοσημείωτο είναι η απουσία ενός προφανούς εγκληματικού ιστορικού.

Σε ότι αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το ηλικιακό εύρος των δραστών κυμάνθηκε από 12 έως 88 ετών, με μέσο όρο τα 37,8 έτη. Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών ήταν άνδρες, με μόλις 4 γυναίκες. Το 63% ήταν λευκοί, με το υπόλοιπο ποσοστό να καταλαμβάνουν διάφορες εθνικότητες (Ασιάτες, Ισπανόφωνοι, Αφρικανοί) (Silver et al., 2018). Οι Osborne & Capellan (2017) βρήκαν σε έρευνα τους, ότι οι ενεργοί εκτελεστές είναι στην πλειοψηφία τους λευκοί και με μέσο όρο ηλικίας που συγκλίνει προς τα τέλη της τρίτης δεκαετίας, επιβεβαιώνοντας τα ανωτέρω ευρήματα.

Το 20% ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (λύκειο), το 14 % τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (κολέγιο), ενώ για το 36% δεν κατέστη δυνατό να εξακριβωθεί το μορφωτικό επίπεδο. Όλοι οι δράστες κάτω των 18 ετών ήταν μαθητές (7%), ενώ στους άνω των 18 ετών το 24% είχε κάποια στρατιωτική εμπειρία. Το 38% ήταν άνεργοι και το 44% εργαζόταν κατά την χρονική περίοδο της επίθεσης. Αναφορικά με την οικογενειακή τους κατάσταση, το 57% ήταν ελεύθεροι, το 13% παντρεμένοι και ένα έτερο 13% χωρισμένοι. Το 11% είτε είχε σχέση ή ήταν σε διάσταση με τον σύντροφο του. Τα ευρήματα αυτά έρχονται σε αντιδιαστολή με την ευρεία κοινή πεποίθηση ότι ο ενεργός εκτελεστής είναι αποκομμένος από τον κοινωνικό περίγυρο του.

Το 35% του συνόλου είχε καταδικαστεί για παράνομες ενέργειες πριν το συμβάν. Αυτές αφορούσαν αντικοινωνικές συμπεριφορές και πράξεις κατά της ιδιοκτησίας, όπως κλοπές,

αποδοχή κλεμμένων προϊόντων, οδήγηση υπό την επήρεια μέθης και κατοχή ναρκωτικών ουσιών. Επίσης περιλάμβαναν και παράνομες πράξεις κατά προσώπων όπως σεξουαλικές επιθέσεις και επιθετική παρενόχληση. Το 62% είχε ιστορικό βιωματών εκφοβισμού, κακομεταχείρισης, καταπίεσης ή παρενόχλησης, το 16% είχε ασκήσει βία στον σύντροφο του και το 11% είχε εκδηλώσει συμπεριφορές εμμονικής παρακολούθησης.

Στην έρευνα επίσης εξετάστηκαν οι στρεσογόνοι παράγοντες που επηρέασαν τους δράστες, οι οποίοι ορίζονται ως οι φυσικές, ψυχολογικές και κοινωνικές δυνάμεις οι οποίες ασκούν πίεση ή διαμορφώνουν απαιτήσεις σε ένα άτομο, είτε στην πραγματικότητα είτε όπως αυτό τις αντιλαμβάνεται αυτό και δύνανται να επιφέρουν ψυχολογική ή/και φυσική αναστάτωση (distress). Σαφώς κάθε άνθρωπος αντιμετωπίζει προσωπικές προκλήσεις στην καθημερινότητα του και αφιερώνει έναν ικανό αριθμό ατομικών πόρων, ψυχικής ανθεκτικότητας και δεξιότητες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, έτσι ώστε να μην καταφύγει στην βία. Ο παράγοντας που επηρέασε την πλειοψηφία των δραστών (62%) ήταν τα προβλήματα ψυχικής υγείας. Έτεροι παράγοντες ήταν τα οικονομικά προβλήματα, τα εργασιακά θέματα, συγκρούσεις με φίλους ή συντρόφους ή συζύγους, κατάχρηση ουσιών ή αλκοόλ, συγκρούσεις στο σχολικό περιβάλλον και φυσικοί τραυματισμοί.

Επίσης, διαπιστώθηκε ότι κάθε δράστης επέδειξε τουλάχιστον ένα ανησυχητικό στοιχείο στην συμπεριφοράς του σε κάποιο χρονικό διάστημα πριν την επίθεση του. Ως ανησυχητικό στοιχείο ορίζονται οι εμφανείς συμπεριφορές που μπορεί να σχετίζονται με προβλήματα ψυχικής υγείας και στις διαπροσωπικές σχέσεις, ικανότητα επικοινωνίας, επιθετικότητα, εργασιακή ή σχολική απόδοση και αλλαγές στην φυσική κατάσταση (καθαριότητα, σωματικό βάρος). Τα στοιχεία αυτά παρατηρήθηκαν έως και 25 μήνες πριν την εκδήλωση της επίθεσης μέσω της προφορικής ή γραπτής επικοινωνίας με τον δράστη και της παρατήρησης των ενεργειών του ή της διαδικτυακής δραστηριότητας. Τα άτομα που τα αντιλήφθηκαν ήταν συνήθως οι συμμαθητές, οι σύντροφοι και το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, με τους συνεργάτες και τις αρχές ασφαλείας να ακολουθούν σε μικρότερα ποσοστά. Σε κάθε περίπτωση τα άτομα αυτά δίστασαν να αναφέρουν τις διαπιστώσεις τους στις επίσημες αρχές με κύρια αίτια τον φόβο, την σχέση με τον δράστη και το γεγονός ότι καθένας από αυτούς αντιλήφθηκε με διαφορετικό τρόπο τα πολλαπλά στοιχεία που επέδειξε ο δράστης με αποτέλεσμα να μην είναι απόλυτα βέβαιος. Οι συνηθισμένες αντιδράσεις συνίσταντο στην συζήτηση με τον ίδιο τον δράστη (83%), στην απραξία (54%), στην συζήτηση με φιλικό ή οικογενειακό πρόσωπο (49%) και στην αναφορά στις αρχές ασφαλείας ή σε έτερες (41% και 51% αντίστοιχα).

Μία ακόμη πτυχή της προηγηθείσας συμπεριφοράς που εξετάστηκε ήταν η επικοινωνία, η οποία διαχωρίστηκε σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη συγκαταλέγονται οι προηγηθείσες απειλές και συγκρούσεις. Πάνω από τους μισούς δράστες (55%) είχε εκφράσει απειλές ή είχε αντιπαρατεθεί με το άτομο που είχε στοχοποιήσει, ενεργώντας στην πλειοψηφία τους αυτοπροσώπως. Η δεύτερη κατηγορία αφορά την διαρροή πληροφοριών από τη μεριά του δράστη. Εδώ εμπίπτουν οι περιπτώσεις στις οποίες ο δράστης, σκοπίμως ή μη, αποκάλυψε σε τρίτους αισθήματα, σκέψεις ή προθέσεις που μπορούσαν να συνδεθούν με την εκδήλωση της πράξης του. Και εδώ η διαρροή ήταν εμφανής, με το 56% να αποκαλύπτει τις προθέσεις του να περάσει στην βία (Silver et al., 2018).

Τα προαναφερθέντα δημογραφικά στοιχεία επιβεβαιώνονται και στην έρευνα των Gamache et al. (2015). Από τα 88 περιστατικά που αναλύθηκαν μόνο οι τρεις ήταν γυναίκες, ενώ η πλειοψηφία των δραστών ήταν ηλικίας από 35 έως 40 ετών. Το 35% είχε φοιτήσει στην

δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 23% είχε αποφοιτήσει από αυτήν και το 19% είχε φοιτήσει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η έρευνα αξιολόγησε και στοιχεία από το παρελθόν των δραστών, πριν την εκδήλωση της επίθεσης. Το 63% είχε ιστορικό ψυχολογικών προβλημάτων και το 21% είχε θέματα με χρήση ουσιών (από αυτούς το 60% με αλκοόλ). Περίπου οι μισοί (46%) είχαν αυτοκτονικές τάσεις κατά την διάρκεια της επίθεσης. Το 70% αυτών που αυτοκτόνησαν είχαν σχεδιάσει την αυτοκτονία ή το είχαν δηλώσει πριν την επίθεση. Στο 38% των περιπτώσεων, ο δράστης είχε προειδοποιήσει ή απειλήσει για την επικείμενη πράξη του. Επιπροσθέτως το 9% έκανε συχνές αναφορές σε χρήση όπλων εναντίον ανθρώπων ή άλλα συμβάντα ενεργού εκτελεστή. Το 84% είχε άμεση πρόσβαση σε όπλα, είτε διότι τα κατείχε νόμιμα ή είχε εξασφαλίσει την πρόσβαση σε αυτά μέσω τρίτων. Το 38% των δραστών άφησαν σημειώματα αυτοκτονίας, μανιφέστα ή βιντεοσκοπημένα μηνύματα, εξηγώντας τους λόγους που τους οδήγησαν στην πράξη τους αλλά και την γενικότερη προετοιμασία τους.

Το 36% είχε ιστορικό προβληματικής συμπεριφοράς στην εργασία του και το 28% είχε δεχθεί επίπληξη ή είχε απολυθεί από αυτήν. Ειδικότερα το 20% είχε προσφάτως απολυθεί πριν την διάπραξη της επίθεσης. Εξ αυτών το 77% εκδήλωσε την επίθεση στον προηγούμενο χώρο εργασίας. Το 29% είχε ιστορικό πειθαρχικών παραπτώματων κατά την διάρκεια της σχολικής φοίτησης. Εδώ περιλαμβάνονται τόσο αυτοί που ήταν μαθητές κατά την επίθεση, όσο και αυτοί που είχαν αποφοιτήσει. Το 37% είχε ιστορικό βίας. Το 22% είχε δείξει γενικότερα αντικοινωνική συμπεριφορά και το 30% είχε ποινικό μητρώο. Παρόλα αυτά λιγότερα από το ένα τέταρτο είχε καταδικαστεί. Αυτό σημαίνει ότι παρότι δεν κατέληξαν ενώπιο δικαστηρίου, είχαν προηγούμενο ιστορικό αντιπαράθεσης με την αστυνομία.

Πέραν των συμπεριφορικών και ψυχολογικών παραγόντων, η έρευνα επεκτάθηκε και σε έτερους παράγοντες. Ειδικότερα το 38% είχε εμμονή με τα όπλα, το 31% με την βία και το 11% με άλλα περιστατικά ενεργού εκτελεστή. Το 22% εμφάνιζε δυσπροσαρμοστικότητα και είχε ενστερνιστεί πεποιθήσεις μίσους ενάντια σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως τον ναζισμό, ρατσισμό ή μισογυνισμό. Το 20% είχε δηλώσει ότι είχε υποστεί εκφοβισμό στο σχολείο ή στην εργασία. Το 15% είχε δείξει σημάδια απομόνωσης, με το 10% να δηλώνει απόρριψη από τις γυναίκες (Gamache et al., 2015).

7.2.2. Παράγοντες υποκίνησης

Το βασικό ερώτημα που απασχολεί τόσο τους ερευνητές, όσο και την κοινή γνώμη είναι ποιος είναι τελικά ο λόγος και οι παράγοντες που ωθούν ένα άτομο στο να ξεπεράσει τα όρια της λογικής και της ηθικής και να προβεί σε μια βίαιη τρομοκρατική πράξη. Η βιβλιογραφία εγείρει μια σειρά ερωτημάτων για να διερευνήσει τα κύρια σημεία των κινήτρων των μοναχικών λύκων. Αναζητεί τα μοτίβα, τις κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές καταστάσεις που τελικά οδήγησαν το άτομο στην τρομοκρατία. Δεν αποτελεί βέβαια ένα εύκολο εγχείρημα. Σύμφωνα με το COT «ο καταλογισμός σκοπών και κινήτρων σε μεμονωμένες τρομοκρατικές πράξεις είναι εκ φύσεως υποκειμενικό και υπόκειται σε σημαντικές δυνατότητες ερμηνείας» (COT, 2007).

Ως υποκίνηση ορίζεται η σκόπιμη οδηγούμενη προσήλωση ενός ατόμου στον σχεδιασμό, προετοιμασία και εκτέλεση μιας τρομοκρατικής πράξης (Schuurman et al., 2018). Σύμφωνα με τον Spaaij (2010) οι κύριες πηγές ιδεολογίας των μοναχικών λύκων είναι η ρατσιστική ακροδεξιά (υπεροχή λευκής φυλής), η θρησκεία (Ισλαμισμός), οι

εθνικιστικές/αποσχιστικές τάσεις και ο ακτιβισμός κατά των εκτρώσεων. Αυτό δείχνει ότι δεν υπάρχει κάποια ιδεολογική μίξη ή διασύνδεση. Οι παράγοντες υποκίνησης συνήθως περιλαμβάνουν ένα περίπλοκο συνδυασμό ιδεών και συναισθημάτων, τα οποία συχνά εναλλάσσονται, επιβεβαιώνοντας και την άποψη της Stern (2003) ότι «οι μοναχικοί λύκοι συνήθως επινοούν την δική τους ιδεολογία συνδυάζοντας τις προσωπικές τους αντιπαραθέσεις με αισθήματα αγανάκτησης που πηγάζουν από τον χώρο της θρησκείας ή της πολιτικής». Οι πολιτικές, θρησκευτικές και κοινωνικές απόψεις των δραστών δύναται να επηρεαστούν από τις αντίστοιχες οργανωμένων τρομοκρατικών ή εξτρεμιστικών ομάδων, τις οποίες οι δράστες αντιλαμβάνονται ως «έγκυρες» κατά την δική τους θεώρηση. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνει και το προαναφερθέν πλαίσιο ορισμού.

Ομοίως ο Bates (2012) υποστηρίζει ότι οι μοναχικοί λύκοι, αν και ακολουθούν το μονοπάτι της ατομικής ριζοσπαστικοποίησης, τα κίνητρα τους δεν είναι πάντα αμιγώς πολιτικά ή θρησκευτικά. Σε μερικές περιπτώσεις αυτά εντοπίζονται στον χώρο των προσωπικών πεποιθήσεων του δράστη που προέκυψαν ως αντίδραση σε κάποιο θεσμική ή οργανωσιακή κατάσταση. Η ατομική ριζοσπαστικοποίηση αποτελεί ένα κοινό χαρακτηριστικό. Αρκετοί μοναχικοί λύκοι είχαν επαφές με οργανωμένες ομάδες, δεν αποτελούσαν όμως διαρκή και αφοσιωμένα μέλη αυτών. Η διαμόρφωση της ιδεολογικής τους ταυτότητας προήλθε από δευτερεύουσες πηγές. Βιβλία, χειρόγραφα, μανιφέστα, ακόμη και συγκεκριμένα περιστατικά παρείχαν την αναγκαία δικαιολόγηση που αναζητούσαν για τις πράξεις και λειτούργησαν ως έμμεση κατεύθυνση προς τις πράξεις τους. Η εξάπλωση του διαδικτύου ενίσχυσε σημαντικά την πρόσβαση στις πηγές αυτές. Η θρησκευτική ταυτότητα και ο βαθμός προσήλωσης, σύμφωνα με τον Jasarro (2010) δεν αποτελούν την αφετηρία για την ριζοσπαστικοποίηση και την οργή του μοναχικού λύκου, αλλά βοηθούν στην διαμόρφωση της ατομικής τους ιδεολογίας και στην κατεύθυνση του αγώνα τους.

Οι μοναχικοί λύκοι βλέπουν τις πράξεις τους και ως μια μακροπρόθεσμη στρατηγική, κατά την εξέλιξη της οποίας θέτουν την επιβίωση τους ως προαπαιτούμενο για την ανάδειξη και βιωσιμότητα της «εκστρατείας» τους. Κατά μία έννοια είναι ένας είδος «παικτών» οι οποίοι αναζητούν ικανοποίηση στον «αγώνα» τους και υποστήριξη στον σκοπό τους. Παράλληλα παραμένουν πιστοί στην αποκατάσταση της αδικίας, όπως αυτοί την αντιλαμβάνονται, σε οποιοδήποτε θέμα είτε πρόκειται για το περιβάλλον, τις εκτρώσεις, τον ρατσισμό ή την θρησκεία. Μέσω της «έμπρακτης προπαγάνδας» και της «ακέφαλης αντίστασης» οι μοναχικοί λύκοι αντλούν τα κίνητρα τους όχι απλά για να αντιπαρατεθούν στο άδικο, αλλά και για να αναλάβουν δυναμική δράση και να καταστούν στην πορεία «ήρωες». Επίσης, τα εγωιστικά και εγωκεντρικά χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς τους, τους οδηγούν στο αίσθημα της «μοναδικότητας», τόσο ως προς το «κάλεσμα» στην πράξη, όσο και ως προς την ειδική ικανότητα που μόνο αυτοί φέρουν για να φέρουν εις πέρας την αποστολή που τους ανατέθηκε. Η «υποχρέωση» που νιώθουν προς τον σκοπό τους, τους οδηγεί στην αφοσίωση σε αυτόν και την καθαυτή δικαιολόγηση των πράξεων τους (Bates, 2012).

Πως γίνεται όμως το πέρασμα στην βία και η «θυσία» του δράστη; Οι McCauley & Moskalenko (2014) θέτοντας το ίδιο ερώτημα, υποστηρίζουν ότι ο μοναχικός λύκος, κατά την διάρκεια της ατομικής του ριζοσπαστικοποίησης, έρχεται σε επαφή με μια συναισθηματικά έντονη έννοια. Εκείνη την στιγμή η έννοια γίνεται προσωπική και μεταλλάσσεται σε βίωμα, ωθώντας έτσι το άτομο στην ηθική υποχρέωση να αποκαταστήσει την αδικία. Εδώ υπεισέρχεται το αίσθημα της έντονης αμοιβαιότητας, που είναι κοινό και στους ανθρώπους αλλά και στα ζώα. Το άτομο εκείνη την στιγμή βρίσκει την ευκαιρία να τιμωρήσει αυτόν που επιβάλλει την αδικία,

υποστηρίζοντας και τους υπόλοιπους που την βιώνουν. Ουσιαστικά ταυτίζεται θετικά με την ομάδα-θύμα, νιώθοντας άσχημα με την δυσάρεστη κατάσταση της και ταυτόχρονα ταυτίζεται αρνητικά με την ομάδα-θύτη, νιώθοντας άσχημα για την ευνοϊκή κατάσταση αυτής (Moskalenko & McCauley, 2011).

Οι Schuurman et al. (2018) στην δική τους έρευνα, διαπίστωσαν ότι το 44% των δραστών, πριν ξεκινήσει να σχεδιάζει το σχέδιο της επίθεσης του, βίωσε ένα γεγονός (trigger event) το οποίο ξεκάθαρα πυροδότησε αυτή την έναρξη. Μία έναρξη η οποία ως διαφαίνεται είναι διανοητικής φύσεως και περιλαμβάνει το προσωπικό παρελθόν ή εμπειρίες επίδειξης επιτυχημένης βίας από άλλους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Theodore Kaczynski, ο οποίος από το 1978 έως και το 1995 απέστειλε ή παρέδωσε αυτοσχέδια εκρηκτικά πακέτα, σκοτώνοντας 3 ανθρώπους και τραυματίζοντας άλλους 24 στις Η.Π.Α.. Το γεγονός που πυροδότησε την «εκστρατεία» του ενάντια στην βιομηχανική κοινωνία η οποία εξαφάνιζε την ανθρώπινη ελευθερία, ήταν η καταστροφή του δάσους στο οποίο είχε αυτοεξοριστεί από δασολόγους. Συνεπώς, η πρόθεση για το πέρασμα στην βία ή η δικαιολόγηση αυτής δεν αρκούν από μόνες τους για να πυροδοτήσουν την επίθεση. Η τάση προς τη βία και η παρακίνηση σε αυτήν είναι τελείως διαφορετικές έννοιες. Η διάκριση αυτή είναι σημαντική διότι καθεμία απαιτεί διαφορετικές μεθόδους παρέμβασης για την αποτροπή και αντιμετώπιση τους.

Εικόνα 7.1. Ο μαθηματικός Theodore Kaczynski, γνωστός και ως “Unabomber”. Πηγή : (CBS NEWS, 2010)

Μία ακόμη ενδιαφέρουσα οπτική είναι η θεώρηση των πράξεων του μοναχικού λύκου ως μία εξελισσόμενη σειρά με μορφή «καριέρας». Ο αρχικός σχεδιασμός του δράστη μπορεί να περιλαμβάνει μία και μοναδική ενέργεια, όμως η επιτυχημένη έκβαση της δύναται να οδηγήσει σε κλιμάκωση και εκδηλώσεων νέων δυναμικότερων στο μέλλον. Αντλώντας θάρρος από την συνεχόμενη επιτυχία, ίσως ο μοναχικός λύκος παρακινείται σε μία πιο αποφασιστική δράση και στην τελική δραματική του ενέργεια. Αυτός ο μετασχηματισμός της διαδικασίας έχει παρατηρηθεί στις ακροδεξιές και στις μονοθεματικές ιδεολογίες (Bates, 2012).

Οι Osborne & Capellan (2017) διαχώρισαν τους ενεργούς σκοπευτές σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τα κίνητρα τους. Για την πρώτη κατηγορία χρησιμοποίησαν τον όρο του Mullen (2004) για να χαρακτηρίσουν τους *αυτοδημιούργητους* (autogenic/self-generated). Οι δράστες της κατηγορίας αυτής δεν παρουσιάζουν κάποιο κίνητρο, καθώς δεν έχουν καμία σχέση με τα θύματα, τα οποία στην συγκεκριμένη περίπτωση λειτουργούν απλά ως προβολή των προσωπικών συγκρούσεων του δράστη.

Στην δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι δράστες οι οποίοι έχουν στοχοποιήσει ένα συγκεκριμένο θύμα. Στην περίπτωση αυτή έλαβαν χώρα προγενέστερα γεγονότα, όπως διαζύγιο ή απώλεια εργασίας, τα οποία λειτούργησαν ως καταλύτης με επακόλουθο την εκδήλωση της επίθεσης. Τα περιστατικά αυτά αφορούσαν επιθέσεις σε στο χώρο εργασίας όπου προηγουμένως είχαν απολυθεί ή σε ένα μπαρ στο οποίο οι δράστες είχαν έρθει σε αντιπαράθεση με έτερα άτομα. Ενώ ο σκοπός των επιθέσεων ήταν η εκδίκηση ή τα αντίποινα εναντίον συγκεκριμένων ανθρώπων, οι δράστες επέκτειναν την δραστηριότητα τους και εναντίον αθώων περαστικών ή παρευρισκόμενων στον χώρο.

Η τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει τους *ιδεολογικούς* δράστες, οι οποίοι επέλεξαν το θύμα τους με βάση το επάγγελμα ή την φυλή τους. Λειτουργώντας παρόμοια με τους αυτοδημιούργητους, οι δράστες επέλεξαν θύματα τα οποία αντιπροσώπευαν τις εσωτερικές τους συγκρούσεις. Για παράδειγμα στις επιθέσεις όπου οι δράστες διακατέχονταν από αντικυβερνητικές απόψεις τα θύματα ήταν αστυνομικοί ή πολιτικοί, ενώ οι ρατσιστικές πεποιθήσεις οδηγούσαν στην επιλογή θύματος με βάση την φυλετική και την εθνική του ταυτότητα. Και σε αυτές τις περιπτώσεις υπήρξαν γεγονότα-καταλύτες, αλλά δεν επηρέασαν την επίθεση στον ίδιο βαθμό με την προηγούμενη κατηγορία.

Οι Silver et al. (2018) διαπίστωσαν στην έρευνα τους ότι στην πλειοψηφία τους (79%) οι ενεργοί εκτελεστές έδρασαν οδηγούμενοι από το αίσθημα παραπόνου (grievance), το οποίο ορίζουν ως την αιτία που προκάλεσε αναστάτωση και πικρία στους δράστες. Αποτελεί την οπτική των δραστών ως προς την άδικη, λανθασμένη ή απρεπή μεταχείριση τους, χωρίς αυτό βέβαια να συνεπάγεται ότι συνάδει με την πραγματικότητα. Υπερβαίνοντας τα χαρακτηριστικά των τυπικών αισθημάτων της πικρίας και του θυμού, το αίσθημα του παραπόνου οδηγεί τον ενεργό εκτελεστή σε μία εξαιρετικά διαστρεβλωμένη κατάσταση μανίας με έντονο το αίσθημα της αδικίας, που του προκαλεί ψυχικό πόνο και δυσφορία όπως μια πληγή που δεν μπορεί να γιατρευτεί. Η σκέψη του εμποτίζεται με αυτούς τους συλλογισμούς, με αποτέλεσμα να καλλιεργείται μία έντονη αίσθηση αναντιστοιχίας μεταξύ της αυτοεικόνας και της πραγματικής ή αντιληπτής από αυτόν ταπείνωσης. Αυτή η επίμονη αίσθηση αδικίας δύναται να πυροδοτήσει την έντονη επιθυμία για αποκατάσταση της αδικίας, ώστε να επέλθει η ευχαρίστηση της αποκατάστασης του σωστού και/ή η εκδίκηση.

Το αίσθημα του παραπόνου μπορεί να είναι εκτός λογικής ή πραγματικότητας, αλλά δείχνει να έχει τον ρόλο της λογικής και του σκεπτικού του ενεργού εκτελεστή. Τον οδηγεί στην τελική του πράξη, δίνοντας του με αυτόν τον τρόπο και ένα σκοπό, αποτελώντας στις περισσότερες περιπτώσεις μία απάντηση σε μία πράξη που διαπράχθηκε εις βάρος του. Ανεξάρτητα από το αν προέρχεται από τις διαπροσωπικές σχέσεις, από τον χώρο εργασίας, από την σχέση με τον κρατικό μηχανισμό, από τα οικονομικά ή οποιοδήποτε άλλο χώρο, η πράξη αυτή είχε ως άμεσο και προσωπικό στόχο τον ενεργό εκτελεστή, είτε στην πραγματικότητα είτε γιατί έτσι την αντιλήφθηκε αυτός.

Σπάνια το αίσθημα του παραπόνου προκαλείται από ευρύτερες θεωρήσεις, όπως ιδεολογίες ή αισθήματα μίσους προς συγκεκριμένη ομάδα. Γενικά οι ενεργοί εκτελεστές ενστερνίζονται το αίσθημα αυτό ως κάτι αποκλειστικά προσωπικό προς αυτούς και τις καθημερινές συνθήκες στις οποίες διαβιούν. Φυσικά όμως αυτό από μόνο του δεν δικαιολογεί την μετάβαση στην βία. Η επίθεση προφανώς είναι η κατάληξη της αλληλεπίδρασης των πεπαιθώσεων και των ψυχολογικών και στρεσογόνων παραγόντων, τα οποία εδραίωναν την απόφαση της επιλογής της επίθεσης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι από τους 50 δράστες στους οποίους αναγνωρίστηκε εμφανώς το αίσθημα του παραπόνου, οι μισοί περίπου βίωσαν ένα γεγονός το οποίο πυροδότησε ή επίστευσε την επίθεση. Αφορούσαν δυσμενή περιστατικά όπως ερωτική απογοήτευση, απώλεια εργασίας ή μία αρνητική απόφαση δικαστηρίου. Έλαβαν χώρα σε κοντινό χρονικό σημείο με την επίθεση, επηρεάζοντας κυρίως την χρονική της εκδήλωση καθώς επιτάχυναν το πέρασμα του δράστη στην βία, χωρίς όμως να καθορίζουν την πορεία της.

7.2.3. Σχεδιασμός και προετοιμασία

Με τον όρο σχεδιασμό περιγράφονται οι ενέργειες του ατόμου για την επιλογή του στόχου και την ανάπτυξη των σχεδίων δράσης. Το στάδιο αυτό είναι αρκετά σημαντικό, καθώς ένας επιτυχημένος σχεδιασμός θα εξασφαλίσει στον δράστη ξεκάθαρη οπτική και κατεύθυνση, αναφορικά με τις επιμέρους ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβεί ώστε να φέρει εις πέρας την επίθεση του.

Σύμφωνα με τους Schuurman et al. (2018), στο 71% των περιπτώσεων προηγήθηκε ένας τουλάχιστον στοιχειώδης σχεδιασμός, ο οποίος είχε ως αποτέλεσμα την σκόπιμη επίθεση των δραστών. Μόλις το 11% ενήργησε αυθόρμητα, επειδή για παράδειγμα παρουσιάστηκε εκείνη την στιγμή η κατάλληλη ευκαιρία. Οι Lindekilde et al. (2019) καταλήγουν επίσης στο ότι οι επιθέσεις των μοναχικών λύκων είναι το αποτέλεσμα προηγούμενου σχεδιασμού. Βέβαια οι μεγάλης κλίμακας και φονικότητας επιθέσεις, όπως αυτές των Breivik και Kaczynski, απαιτήσαν αρκετά χρόνια προσεκτικού σχεδιασμού και προετοιμασίας. Και στις δύο περιπτώσεις οι δράστες κατέβαλαν μεγάλη προσπάθεια ώστε να μένουν όσο το δυνατόν στην αφάνεια τόσο από τις αρχές ασφαλείας, όσο και από τους υπόλοιπους πολίτες. Οι δράστες, στην πλειοψηφία τους, όταν κατάφεραν να προμηθευτούν τα στοιχειώδη μέσα προέβησαν στην επίθεση, χρησιμοποιώντας αυτά που είχαν άμεσα διαθέσιμα όπως όπλα, εκρηκτικούς μηχανισμούς, ακόμη και οχήματα.

Ομοίως, η επιλογή του στόχου ήταν στην πλειοψηφία προμελετημένη παρά στιγμιαία, με το 38% των δραστών να πραγματοποιεί «φυσική» αυτοψία αυτού. Στην διαδικασία αυτοί σημαντικό ρόλο έπαιξαν διάφοροι περιορισμοί οι οποίοι επηρέασαν την απόφαση του δραστών, ωθώντας τους να αναλογιστούν τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του καθενός εκ των υποψήφιων στόχων. Αυτοί αφορούσαν αντικειμενικές παραμέτρους όπως η ευκολία πρόσβασης και το επίπεδο προστασίας, αλλά και προσωπικά στοιχεία όπως η πιθανότητα εμπλοκής φιλικών ή συγγενικών προσώπων στην επίθεση (Schuurman et al., 2018). Οι μοναχικοί λύκοι προτιμούν τους «μαλακούς» στόχους όπως πολίτες, στρατιώτες ή αστυνομικούς παρά έναν «σκληρό» στόχο, όπως έναν πολιτικό ο οποίος διαθέτει σαφώς μεγαλύτερο επίπεδο προστασίας (Lindekilde et al., 2019). Σε ότι αφορά τους πολίτες, συνήθως στοχοποιούνται οι εθνικές κοινότητες (Ασιάτες, Ρομά, Εβραίοι) και οι μετανάστες ή οι πρόσφυγες. Επίσης στο στόχαστρο μπαίνουν και θρησκευτικοί στόχοι, στην πλειοψηφία

Μουσουλμανικοί, όπως οι χώροι προσευχής. Τέτοιοι «μαλακοί» στόχοι είναι ευάλωτοι σε αυτές τις επιθέσεις καθώς είναι αδύνατο να ενισχυθεί η φυσική τους ασφάλεια, γεγονός το οποίο ίσως επιδρούσε αρνητικά στην ομαλή λειτουργία της κοινωνίας γενικότερα (Palombi & Gomis, 2016).

Στο στάδιο της προετοιμασίας περιλαμβάνονται οι ενέργειες που καθιστούν δυνατή την εκτέλεση της επίθεσης σε πρακτικό επίπεδο. Αυτές αφορούν κυρίως την προμήθεια και κατασκευή του οπλισμού, καθώς και την εξεύρεση των αναγκαίων πόρων τόσο οικονομικών όσο και εξωτερικής υποστήριξης. Ο προτιμώμενος οπλισμός στο 62% των περιπτώσεων ήταν τα πυροβόλα όπλα, με το 44% των δραστών να επιχειρεί την κατασκευή αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών. Η χρήση εμπρηστικών μηχανισμών, όπως οι βόμβες μολότοφ, παρέμειναν σε χαμηλά επίπεδα (13%), καθώς δεν αποφέρουν την επιζητούμενη θανατηφόρα σωματική βλάβη. Η εξοικείωση βέβαια με την χρήση του οπλισμού φαίνεται ότι είναι περιορισμένη, γεγονός που εξαναγκάζει τους μοναχικούς λύκους να αρκестούν στις όποιες γνώσεις κατέχουν και να αυτοσχεδιάσουν, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται μικρότερα επίπεδα φονικής αποτελεσματικότητας σε αυτούς, σε σχέση με οργανωμένες τρομοκρατικές ομάδες. Το αξιοσημείωτο είναι ότι το μόνο το 47% των πυροβόλων όπλων που αποκτήθηκε, προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί στην επίθεση. Ορισμένοι δράστες προμηθεύτηκαν μέρος του οπλισμού επειδή απλά τους άρεσε ή τον χρησιμοποιούσαν για άλλες δραστηριότητες, όπως κυνήγι ή σκοποβολή (Schuurman et al., 2018). Εξάλλου, οι εκρηκτικές ύλες προϋποθέτουν ένα επαρκές επίπεδο γνώσεων χρήσης και χειρισμού, απαιτώντας την αναζήτηση εξωτερικής υποστήριξης ώστε να καταστούν λειτουργικά και αποτελεσματικά. Μπορεί πλέον το διαδίκτυο να προσφέρει εύκολη πρόσβαση σε εγχειρίδια και βίντεο με κατευθύνσεις για την κατασκευή αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών, η κατασκευή τους όμως εξακολουθεί να είναι πολύπλοκη απαιτώντας περισσότερη εξειδίκευση και σχεδιασμό από τα υπόλοιπα όπλα. Για τον λόγο αυτό οι μοναχικοί λύκοι στρέφονται σε όπλα που μπορούν εύκολα να αποκτήσουν και να χειριστούν όπως τα πυροβόλα όπλα, τα αιχμηρά αντικείμενα (μαχαίρια, τσεκούρια) και τα οχήματα. Όλα αυτά με ανύπαρκτη ή ελάχιστη εκπαίδευση μπορούν επιφέρουν τα προσδοκώμενα από αυτούς αποτελέσματα (Palombi & Gomis, 2016, Marchment et al., 2018).

Αναφορικά με την χρηματοδότηση, μόνο το 13% των δραστών αναζήτησε πρόσθετη οικονομική στήριξη, πέραν του ατομικού του εισοδήματος, γεγονός που καταδεικνύει την απλή φύση του εγχειρήματος που δεν απαιτεί μεγάλο προϋπολογισμό. Πιθανότατα το γεγονός αυτό αποτελεί και μια παράμετρο του χαμηλού ποσοστού (11%) των δραστών που προμηθεύτηκαν ένα κινητό χώρο για την κατασκευή εκρηκτικών. Η παράμετρος αυτή είναι αρκετά σημαντική, καθώς η διενέργεια προπαρασκευαστικών πράξεων στην οικία του δράστη ή κοντά σε αυτήν, θα μπορούσε να τραβήξει εύκολα την προσοχή και να διευκολύνει τον εντοπισμό τους (Schuurman et al., 2018). Παρόλα αυτά, οι δράστες που χρησιμοποίησαν την οικία τους ως ασφαλή χώρο (safe space), διέμεναν είτε μόνοι τους είτε συγκατοικούσαν με έτερα άτομα. Και στις δύο περιπτώσεις εξασφάλιζαν την αναγκαία «ησυχία» εκμεταλλευόμενοι την αδιαφορία ή την άγνοια των υπολοίπων και χρησιμοποιώντας διάφορες τακτικές (κλείδωμα πόρτας, απομόνωση δωματίου) (Palombi & Gomis, 2016).

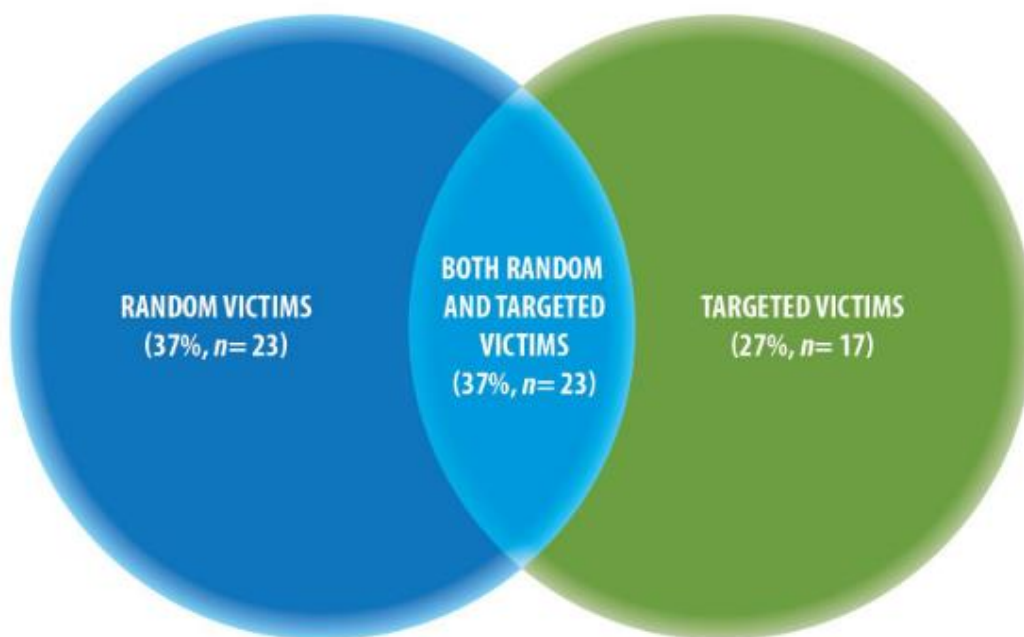
Οι Silver et al. (2018) ανέλυσαν δύο βασικές πτυχές της προπαρασκευαστικής διαδικασίας των ενεργών εκτελεστών, τον σχεδιασμό και την προετοιμασία. Σκοπός τους ήταν να ανιχνεύσουν τα ευρεία όρια στα οποία κινήθηκαν πριν την επίθεσή τους και τις κοινές συμπεριφορές που επέδειξαν αυτήν την περίοδο.

Στην φάση του σχεδιασμού κατέταξαν όλα όσα μελέτησε ο δράστης για να εκτελέσει την επίθεση του. Η απόφαση για το πέρασμα στην βία, η επιλογή στόχου, η παρακολούθηση και η διευθέτηση όλων των επιμέρους λεπτομερειών, όπως το πρόγραμμα του στόχου, η μετακίνηση και η πρόσβαση σε αυτόν εντάσσονται στον σχεδιασμό, η φύση του οποίου είναι πολύ συγκεκριμένη καθώς δεν αποτελεί απλά μια αόριστη πρόθεση για εκδήλωση βίας αλλά εμπεριέχει όλες τις διανοητικές διεργασίες ώστε να επέλθει το στοχευμένο αποτέλεσμα. Καθώς αποτελεί μία εσωτερική διεργασία, είναι δύσκολος ο εντοπισμός των αντικειμενικών και ξεκάθαρων δεικτών του.

Από την έρευνα προέκυψε ένα ευρύ χρονικό φάσμα σχεδιασμού, διάρκειας από 24 ώρες έως και 2 χρόνια πριν την επίθεση, με το μεγαλύτερο ποσοστό να συγκεντρώνει το διάστημα 1 έως 2 μήνες (26%). Μία βαθύτερη ματιά στα στοιχεία δείχνει ότι ελάχιστοι δράστες παρακολούθησαν το θύμα τους ή μελέτησαν την τοποθεσία όπου αυτό κινείται. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν τους ενδιέφερε, αλλά στην πλειοψηφία τους (73%) οι ενεργοί εκτελεστές γνώριζαν τα πρόσωπα εναντίον των οποίων ήθελαν να επιτεθούν και ήταν εξοικειωμένοι με τους χώρους όπου αυτά κινούνταν. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, για τους δράστες άνω των 18 ετών ήταν οι πρώην χώροι εργασίας και για τους κάτω των 18 ετών τα σχολεία όπου φοιτούσαν. Επίσης το 21% των δραστών είχε ερευνήσει ή μελετήσει παρόμοιες επιθέσεις, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι τέτοια περιστατικά τα οποία λαμβάνουν μεγάλη δημοσιότητα, ξέφυγαν της προσοχής του υπόλοιπου ποσοστού.

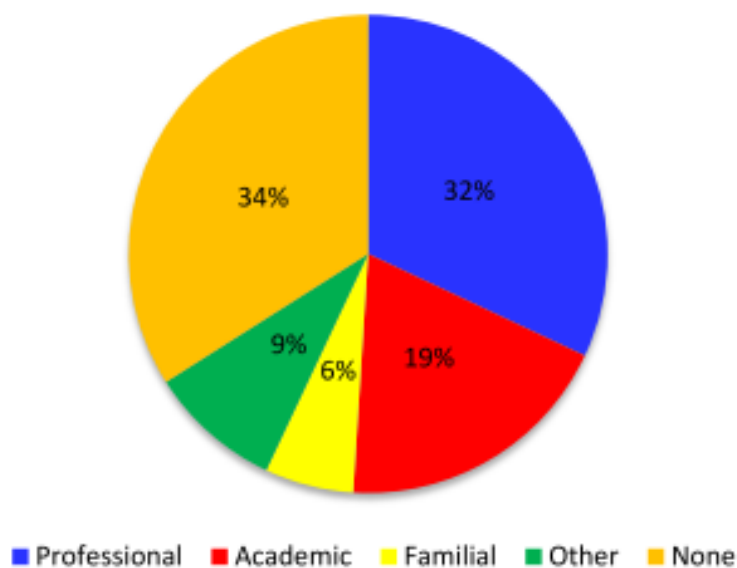
Η πλειοψηφία των ενεργών εκτελεστών μετέβη στην τοποθεσία-στόχο έχοντας κατά νου ένα συγκεκριμένο άτομο, με το ένα τρίτο του συνόλου να στοχοποιεί έτερα άτομα που απλά έτυχε να βρίσκονται εκείνη την στιγμή στο σημείο. Η επέκταση του στόχου στο γενικότερο κοινό αποτελεί για το FBI έναν άκρως απειλητικό δείκτη μετάβασης στην βία. Ως στόχος ορίζεται ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων που είχαν αναγνωριστεί πριν την επίθεση και στα οποία ο ενεργός εκτελεστής σκόπευε να επιτεθεί.

Η προσωπική γνωριμία του δράστη με τον στόχο δεν αποτελούσε προϋπόθεση. Η πρόθεση για την επίθεση εναντίον του λόγω θέσης ή σχέσης σε επαγγελματικό, σχολικό ή κυβερνητικό περιβάλλον ήταν αρκετή. Στις περιπτώσεις που ο δράστης δεν είχε στοχοποιήσει ένα άτομο, τότε η επιλογή των θυμάτων του ήταν τυχαία. Σύμφωνα με το FBI αυτό αφορούσε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δράστης και το θύμα δεν ήταν γνωστά μεταξύ τους ή τα θύματα δεν σχετίζονταν με το αίσθημα παραπόνου του δράστη. Σε αρκετές περιπτώσεις τα θύματα ήταν και στοχευμένα και τυχαία. Αυτό συνέβη διότι ο δράστης μετέβη μεν στην τοποθεσία έχοντας σκοπό να επιτεθεί σε συγκεκριμένα άτομα, αλλά εκεί συνάντησε και έτερα άτομα τα οποία αποτέλεσαν εμπόδιο στην ενέργεια του ή συνέδραμαν άλλοι λόγοι που δεν κατέστη δυνατό να εξακριβωθούν.

Γράφημα 7.1. Ποσοστά τυχαίων και στοχευμένων θυμάτων σε επιθέσεις ενεργών εκτελεστών στις Η.Π.Α. κατά τα έτη 2000-2013. Πηγή: (Silver et al., 2018)

Η Αστυνομία της Νέας Υόρκης κατατάσσει την σχέση ενεργού εκτελεστή-θύματος σε πέντε κατηγορίες: επαγγελματική, ακαδημαϊκή, οικογενειακή, άλλη και καμία. Στην πλειοψηφία τους οι δράστες είχαν κάποια σχέση με τουλάχιστον ένα από τα θύματα. Το 34% όμως δεν είχε καμία σχέση με το θύμα, γεγονός το οποίο δείχνει ότι δεν ήταν απαραίτητη η συσχέτιση ενός συγκεκριμένου θύματος με κάποια σύγκρουση ή το αίσθημα παραπόνου του δράστη, για την εκδήλωση της επίθεσης (O'Neill et al., 2016).

Γράφημα 7.2. Σχέση ενεργού εκτελεστή με θύματα. Πηγή: (O'Neill et al., 2016)

Το FBI κατέγραψε 11 κατηγορίες τοποθεσιών που αποτέλεσαν τον κύριο στόχο. Αυτές περιλάμβαναν:

- Κοινόχρηστες περιοχές, διαχωρίζοντας σε εμπορικά κέντρα, επιχειρήσεις προσβάσιμες στους πεζούς ή μη.
- Χώροι εκπαίδευσης, διαχωρίζοντας σε σχολεία και ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα.
- Ανοιχτοί χώροι.
- Κυβερνητικοί χώροι, διαχωρίζοντας σε στρατιωτικές ή άλλες κυβερνητικές εγκαταστάσεις.
- Οικίες.
- Χώροι θρησκευτικής λατρείας.
- Εγκαταστάσεις παροχής υπηρεσιών υγείας.

Οι επιθέσεις έλαβαν χώρα στο μεγαλύτερο μέρος τους σε κοινόχρηστες περιοχές (45,6%), με τους χώρους εκπαίδευσης να καταλαμβάνουν την δεύτερη θέση με ποσοστό 24,4% (Blair & Schweit, 2014).

Στο στάδιο της προετοιμασίας περιλαμβάνονται όλες οι ενέργειες για την προμήθεια με τα μέσα που είναι απαραίτητα για την εκτέλεση της επίθεσης, όπως όπλα, πυρομαχικά, ειδικός ρουχισμός ή αλεξίσφαιρη προστασία, καταγραφή λίστας των θυμάτων, συγγραφή μανιφέστου ή διαδικτυακή δραστηριότητα (Blair et al., 2013, Silver et al., 2018). Γενικά οι ενεργοί εκτελεστές αφιερώνουν χρόνο και στην προετοιμασία. Η χρονική διάρκεια της προετοιμασίας κυμάνθηκε από μία μέρα έως 12 μήνες, με τους μισούς περίπου δράστες όμως να χρειάζονται το πολύ μία βδομάδα για την ολοκλήρωση της πριν την επίθεση. Η σύντομη αυτή διάρκεια όμως δεν αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην έρευνα, καθώς τουλάχιστον ένα ανησυχητικό σημάδι συμπεριφοράς εντοπίστηκε ακόμη και στους δράστες ολοκλήρωσαν την προετοιμασία τους σε μία μέρα (Silver et al., 2018).

Το συνηθέστερο όπλο της επίθεσης ήταν τα όπλα χειρός, με τα τυφέκια να καταλαμβάνουν την δεύτερη θέση (Blair et al., 2013, O'Neill et al., 2016). Στο 40% των περιπτώσεων τα όπλα αποκτήθηκαν με νόμιμη αγορά για τον συγκεκριμένο σκοπό της επίθεσης. Ένα σημαντικό ποσοστό όμως (35%) κατείχε τα όπλα πριν την επίθεση χωρίς σκοπό να το χρησιμοποιήσει σε αυτήν. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις σε μικρό ποσοστό, οι δράστες έκλεψαν, απέκτησαν παράνομα ή δανείστηκαν τον οπλισμό τους από έτερους (Silver et al., 2018).

Κεφάλαιο 8.

Συζήτηση

8.1. Σχολιασμός - Συμπεράσματα

Η εξέταση των ευρημάτων που προέκυψαν από την συγκριτική ανάλυση της βιβλιογραφίας παρουσιάζουν μια ενδιαφέρουσα ποικιλία. Οι δρόμοι των μοναχικών λύκων και των ενεργών εκτελεστών προς την σκοπίμη βία εμφανίζουν αρκετές ομοιότητες. Η λεπτομερέστερη ανάλυση τους όμως καταδεικνύει και ορισμένες σημαντικές διαφορές.

Ξεκινώντας με τα εμφανή δημογραφικά στοιχεία οι δράστες είναι και στις δύο περιπτώσεις κυρίως άνδρες λευκής φυλής. Το εύρος της ηλικίας ξεκινάει από τα πρώτα εφηβικά χρόνια, με αυτό των ενεργών σκοπευτών να επεκτείνεται λίγο περισσότερο σε σχέση με αυτό των μοναχικών λύκων. Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι ελεύθεροι, με το ένα τέταρτο περίπου παντρεμένοι. Το μορφωτικό επίπεδο λόγω του μεγάλου ηλικιακού εύρους, ξεκινάει από την φοίτηση στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση καταλήγοντας έως και το επίπεδο διδακτορικών σπουδών σε ελάχιστες περιπτώσεις, με τα ποσοστά της δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να είναι σχεδόν όμοια.

Σε αντίθεση με την επικρατούσα θεώρηση, οι μοναχικοί λύκοι και οι ενεργοί εκτελεστές φαίνεται ότι τελικά δεν περιβάλλονται από τον μανδύα της απόλυτης μοναχικότητας που τους αποδίδει η κοινή γνώμη και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, καθώς και στις δύο περιπτώσεις παρατηρείται το φαινόμενο της «διαρροής». Διατυπώνουν και εκφράζουν πεπειθήσεις, απόψεις, ιδεολογίες, προθέσεις, προειδοποιήσεις και απειλές είτε σε προφορική διαπροσωπική επικοινωνία είτε στα γραπτά συγγράμματα, σημειώματα αυτοκτονίας, μανιφέστα, διαδικτυακούς χώρους και βιντεοσκοπημένα μηνύματα. Μέσω αυτής της επικοινωνίας επιχειρούν να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους όχι μόνο στους υπόλοιπους αλλά και στον ίδιο τους τον εαυτό. Το φάσμα των αποδεκτών των μηνυμάτων τους περιλαμβάνει από το άμεσο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον έως και τους ομοϊδεάτες και το ευρύτερο κοινό. Σε αυτό οφείλεται και το μεγάλο ποσοστό των περιπτώσεων στις οποίες το κοινωνικό περιβάλλον του δράστη είχε έρθει σε επαφή με τα αισθήματα αγανάκτησης των δραστών. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που τους αποδίδεται δεν αποτελεί μακροχρόνια κατάσταση, αλλά είναι το αποτέλεσμα μιας πρόσφατης σχετικά σύγκρουσης που βίωσαν στο οικογενειακό, φιλικό, εργασιακό, σχολικό ή πολιτισμικό περιβάλλον τους.

Το αίσθημα της αδικίας και του παράπονου είναι εμφανές και στις δύο περιπτώσεις. Η διαφορά εδώ έγκειται στην πηγή του. Για τους μοναχικούς λύκους τείνει να είναι περισσότερο πολιτική, ιδεολογική ή θρησκευτική ενώ για τον ενεργό σκοπευτή περισσότερο προσωπική. Οι στρεσογόνοι παράγοντες που βίωσαν αμφότερες οι κατηγορίες αφορούν κυρίως προσωπικές κρίσεις της καθημερινότητας τους, όπως οικονομικά προβλήματα, ρατσισμό, κοινωνικές

προκαταλήψεις, εκφοβισμό, συγκρούσεις και απογοήτευση από τους συντρόφους. Η αντιμετώπιση της ασέβειας και της αποτυχίας που εισέπραξαν και η ανάκτηση της χαμένης κοινωνικής αναγνώρισης και αξίας αποτελούν κοινά κίνητρα.

Επίσης παρατηρήθηκε σε υψηλά ποσοστά η ύπαρξη προβλημάτων ψυχικής υγείας, χωρίς όμως αυτό να αποδίδει αυτόματα στους δράστες τον χαρακτηρισμό του «παρανοϊκού» ή να αποτελεί και την μοναδική αιτία για το πέρασμα στην βία. Διάφορα κοινωνικά προβλήματα όπως η δυσπροσαρμοστικότητα και η δυσκολία στην ανάπτυξη και διατήρηση υγιών διαπροσωπικών σχέσεων, καθώς και τα αρνητικά συναισθήματα οργής, φόβου, καταπίεσης ή αδυναμίας λειτουργούν συνδυαστικά. Έτσι οι δράστες οδηγούνται μέσω των προσωπικών τους κρίσεων στον επαναπροσδιορισμό. Κατασκευάζουν μία νέα αυτοεικόνα και ιδεολογία, κατηγορώντας τους υπολοίπους για την κατάσταση που βιώνουν και αναζητούν εκδίκηση, απευθύνοντας ορισμένες φορές κάλεσμα σε βίαιη «επανάσταση».

Μία ακόμη βασική ομοιότητα των μοναχικών λύκων και των ενεργών εκτελεστών είναι ότι οι πράξεις τους είναι το αποτέλεσμα σχεδιασμού και προετοιμασίας. Οι επιθέσεις τους δεν αποτελούν παρορμητικές ή αυθόρμητες εκδηλώσεις, αλλά οι δράστες έχουν προβεί τουλάχιστον στις βασικές επιλογές και στοιχειώδεις ενέργειες ώστε να καταστήσουν δυνατή την εκτέλεση της επίθεσης τους. Η πρόθεση τους για θανάσιμη βία είναι ξεκάθαρη, καθώς μεταβαίνουν οπλισμένοι στον στόχο τους ακριβώς για αυτόν τον λόγο. Σχεδιάζουν τις ενέργειες τους με προσοχή και προετοιμάζονται κρατώντας όσο το δυνατόν χαμηλότερους τόνους, ώστε να επιτύχουν την ασύμμετρη εκδήλωση δύναμης κατά την επίθεση τους. Η εκδήλωση και η κλιμάκωση της βίας είναι ξαφνική και αναπάντεχη για τα θύματα, γεγονός το οποίο επιτρέπει την τακτική και συναισθηματική κυριαρχία των δραστών. Το χάος που προκαλείται αμέσως μετά την πρώτη πράξη διευκολύνει στον αιφνιδιασμό και την συναισθηματική επιβεβαίωση του δράστη ότι εκείνη την στιγμή επιβάλλεται στους υπόλοιπους αφού έχει εδραιώσει την ανωτερότητα του. Παρατηρείται επίσης ποικιλομορφία στην εκδήλωση των επιθέσεων καθώς αυτές μπορούν να λάβουν χώρα είτε από κοντινή απόσταση (με χρήση μαχαιριού ή όπλων χειρός), από μεγάλη απόσταση (με χρήση εκρηκτικών μηχανισμών, πολεμικών όπλων ή τοποθέτηση ενέδρας) ή με επίθεση αυτοκτονίας.

Μελετώντας τις διάφορες πτυχές των επιθέσεων διαπιστώνεται ότι αποτελούν ένα μέσο έκφρασης και επίδειξης. Για τον λόγο αυτό οι τοποθεσίες-στόχοι επιλέγονται με βάση την συμβολική τους σημασία. Εκδηλώνοντας την επίθεση τους οι δράστες θέλουν να καταδείξουν την τρωτότητα των στόχων και ταυτόχρονα το μέγεθος της δικής τους δύναμης ενάντια σε αυτό που θεωρείται ισχυρό. Στο πρόσωπο των θυμάτων τους αντικατοπτρίζεται συνήθως μία ευρύτερη ομάδα την οποία οι δράστες θεωρούν ως εχθρό. Συνεπώς επεκτείνουν το μήνυμα τους πέραν των φυσικών προσώπων, επιδεικνύοντας ταυτόχρονα την προσωπική τους κοινωνική ταυτότητα.

Η απόφαση για την εκτέλεση της επίθεσης βασίζεται σε συγκεκριμένα γεγονότα τα οποία πυροδοτούν την έναρξη της. Ο φόβος της αποκάλυψης, η αναβίωση αρνητικών συναισθημάτων ή η απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου είναι ικανά να ωθήσουν τον μοναχικό λύκο και τον ενεργό εκτελεστή να αντιληφθεί την επίθεση ως αναγκαία, δικαιολογημένη, αναπόφευκτη και εν κατακλείδι ως ένα γεγονός με νόημα.

8.2. Προτάσεις

Η ύπαρξη ομοιοτήτων στον δρόμο του μοναχικού λύκου και του ενεργού εκτελεστή προς την σκόπιμη βία, καθιστούν δυνατή την ανάδειξη και την αποσαφήνιση των ατομικών και κοινωνικών μηχανισμών, οι οποίοι αλληλοεπιδρούν ως προϋπόθεση για την ύπαρξη των περιπτώσεων που εξετάζονται στην παρούσα εργασία. Σκοπός της εργασίας είναι η έγκαιρη αναγνώριση και πρόληψη μέσω της επισήμανσης των δεικτών που οδηγούν στην σκόπιμη βία από μεμονωμένο δράστη.

Μία βάσιμη στρατηγική πρόληψης μπορεί να διαμορφωθεί με την μελέτη της διαδικασίας της «διαρροής». Ο «κύκλος της επίθεσης» των μεμονωμένων δραστών συνίσταται σε αλληλένδετες φάσεις που συμβαδίζουν η μία με την άλλη. Η μεμονωμένη δράση καθιστά την διαδικασία αυτή περισσότερο κεκαλυμμένη από την αντίστοιχη μιας οργανωμένης ομάδας και για αυτό δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί ως μία γραμμική εξέλιξη των γεγονότων. Η ιδεολογική βάση, τα ατομικά χαρακτηριστικά και συμπεριφορά, ο σχεδιασμός, η προετοιμασία, οι συναφείς ενέργειες και η διασφάλιση της επιχείρησης μπορούν κάλλιστα να αποτελέσουν δείκτες προς επεξεργασία από τους επιχειρησιακούς παράγοντες ώστε να χρησιμοποιηθούν στις προσπάθειες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού.

Η αποκωδικοποίηση της «επικοινωνίας» των υποψήφιων δραστών επιτρέπει την αποκάλυψη των επικείμενων βίαιων ενεργειών τους. Όπως έχει αποδειχθεί ένας μεγάλος αριθμός διατυπώνει τις προθέσεις του και μάλιστα δημοσίως. Το κώλυμα που τίθεται σε αυτές τις περιπτώσεις είναι η έλλειψη αναφοράς τους από τους αποδέκτες, οι οποίοι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ανήκουν στο άμεσο περιβάλλον ή είναι τα καθαυτά υποψήφια θύματα. Η ορθή και μεθοδευμένη ενημέρωση του κοινού πρέπει να επιτευχθεί μέσα από ενημερωτικές εκστρατείες και προγράμματα υποστήριξης. Η επισήμανση και η κατανόηση των κινδύνων σε συνδυασμό με πρακτικές αναγνώρισης, είναι απαραίτητα ώστε να ενδυναμωθούν οι δυνατότητες έγκαιρης παρατήρησης ορατών ενδείξεων και αλλαγών στην συμπεριφορά των υποψήφιων δραστών. Η πρόληψη του γνωστικού μετασχηματισμού και της μετέπειτα κλιμάκωσης ενισχύει την πιθανότητα έγκαιρης αναγνώρισης και αποτροπής τέτοιων ενεργειών. Ταυτόχρονα αποδυναμώνει την επιλογή της προσφυγής σε δυναμικότερους μηχανισμούς που κλιμακώνουν τις συνθήκες.

Επίσης οι πρακτικές καλής συμπεριφοράς και ορθής διαχείρισης μπορούν να οδηγήσουν στην αποκλιμάκωση. Η σωστή επικοινωνία με τον υποψήφιο δράστη πρέπει να στοχεύει στην μείωση των συγκρούσεων και των εντάσεων, με τελικό στόχο την εξεύρεση μίας πιθανής λύσης. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται περιστατικά που συνήθως αποτελούν το έναυσμα και πυροδοτούν το πέρασμα στην βία.

Τέλος, οι προσπάθειες δημιουργίας ενός αξιόπιστου μοντέλου αναγνώρισης δεικτών πρέπει σίγουρα να συνδυάζουν πάντα την ακαδημαϊκή και την επιχειρησιακή συνεισφορά. Η πολυδιάστατη φύση τέτοιων γεγονότων απαιτεί αμοιβαία συνεργασία και λεπτομερή επεξεργασία. Ευχής έργο θα είναι η παρούσα εργασία να αποτελέσει ένα ακόμη χρήσιμο βήμα στην εδραίωση του αισθήματος ασφαλείας σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον που εξελίσσεται ταχύτατα.

Βιβλιογραφία

- Aron, R. (1966). *Peace and War*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Atkins, B. T. S. (1991). Building a Lexicon The Contribution of Lexicography. *International Journal of Lexicography*, 4(3), 167–204.
- Bakker, E., & de Graaf, B. (2010). Lone Wolves: How to Prevent this Phenomenon? *International Centre For Counter-Terrorism-The Hague*.
- Bakker, E., & de Graaf, B. (2011). Preventing Lone Wolf Terrorism: Some CT Approaches Addressed. *Perspectives on Terrorism*, 5(5–6), 43–50.
- Bakker, E., & de Roy van Zuijdewijn, J. (2015). *Lone-Actor Terrorism: Definitional Workshop, Countering Lone-Actor Terrorism Series: No. 2*. Retrieved from <https://rusi.org/publication/occasional-papers/lone-actor-terrorism-definitional-workshop>
- Barba, M. (2019). Massive police response for possible active shooter in Potrero Hill appears to be false alarm. *San Fransisco Examiner*. Retrieved from <https://www.sfexaminer.com/the-city/police-evacuating-potrero-hill-medical-facility/>
- Bates, R. A. (2012). Dancing with wolves: Today's lone wolf terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology*, 4(1), 1–14.
- Berntzen, L. E., & Sandberg, S. (2014). The collective nature of lone wolf terrorism: Anders Behring Breivik and the anti-Islamic social movement. *Terrorism and Political Violence*, 26(5), 759–779. <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.767245>
- Blair, J. P., Nichols, T., Burns, D., & Curnutt, J. R. (2013). *Active shooter events and response*. <https://doi.org/10.1201/b14996>
- Blair, J. P., & Schweit, K. W. (2014). *A study of active shooter incidents, 2000–2013*. Retrieved from <https://www.fbi.gov/file-repository/active-shooter-study-2000-2013-1.pdf/view>
- Böckler, N., Leuschner, V., Roth, V., Zick, A., & Scheithauer, H. (2018). Blurred Boundaries of Lone-Actor Targeted Violence: Similarities in the Genesis and Performance of Terrorist Attacks and School Shootings. *Violence and Gender*, 5(2), 70–80. <https://doi.org/10.1089/vio.2018.0002>
- Böckler, N., Leuschner, V., Zick, A., & Scheithauer, H. (2018). Same but Different? Developmental Pathways to Demonstrative Targeted Attacks-Qualitative Case Analyses of Adolescent and Young Adult Perpetrators of Targeted School Attacks and Jihadi Terrorist Attacks in Germany. *International Journal of Developmental Sciences*, 12(1–2), 5–24. <https://doi.org/10.3233/DEV-180255>

- Boholm, M., Möller, N., & Hansson, S. O. (2016). The Concepts of Risk, Safety, and Security: Applications in Everyday Language. *Risk Analysis*, 36(2), 320–338. <https://doi.org/10.1111/risa.12464>
- Borum, R., Fein, R., & Vossekuil, B. (2012). A dimensional approach to analyzing lone offender terrorism. *Aggression and Violent Behavior*, 17(5), 389–396. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.04.003>
- Capellan, J A, Johnson, J., Porter, J. R., & Martin, C. (2019). Disaggregating Mass Public Shootings: A Comparative Analysis of Disgruntled Employee, School, Ideologically motivated, and Rampage Shooters. *Journal of Forensic Sciences*, 64(3), 814–823. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13985>
- Capellan, Joel A. (2015). Lone Wolf Terrorist or Deranged Shooter? A Study of Ideological Active Shooter Events in the United States, 1970–2014. *Studies in Conflict and Terrorism*, 38(6), 395–413. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1008341>
- CBS NEWS. (2010). Unabomber Decoded: Did Harvard Study Fuel Rage? Retrieved December 7, 2019, from <https://www.cbsnews.com/news/unabomber-decoded-did-harvard-study-fuel-rage/>
- CNN. (2011). Obama: Biggest terror fear is the lone wolf. Retrieved September 30, 2019, from <http://security.blogs.cnn.com/2011/08/16/obama-biggest-terror-fear-is-the-lone-wolf/>
- Corner, E., Gill, P., & Mason, O. (2016). Mental Health Disorders and the Terrorist: A Research Note Probing Selection Effects and Disorder Prevalence. *Studies in Conflict and Terrorism*, 39(6), 560–568. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1120099>
- Corner, E., Gill, P., Schouten, R., & Farnham, F. (2018). Mental Disorders, Personality Traits, and Grievance-Fueled Targeted Violence: The Evidence Base and Implications for Research and Practice. *Journal of Personality Assessment*, 100(5), 459–470. <https://doi.org/10.1080/00223891.2018.1475392>
- COT. (2007). *Lone-wolf terrorism. Case study for Work Package 3: Citizens and governance in a knowledge-based society.*
- Counter Terrorism Policing. (2019). Neil Basu discusses growth of right wing terrorism. Retrieved from <https://www.counterterrorism.police.uk/neil-basu-discusses-growth-of-right-wing-terrorism/>
- Curry, T., & Hastings, J. (2001). Active shooter: The El Paso model. *Sheriff Magazine*, 1–3.
- Dalgaard Nielsen, A. (2008). *Studying violent radicalization in Europe. Part II. The potential contribution of socio-psychological and psychological approaches.* Copenhagen.
- Dalgaard Nielsen, Anja. (2010). Violent Radicalization in Europe: What We Know and What We Do Not Know. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), 797–814. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.501423>
- de Roy van Zuijdewijn, J., & Bakker, E. (2016). *Lone-Actor Terrorism Policy Paper 1: Personal Characteristics of Lone-Actor Terrorists* (No. 5). Retrieved from

<https://icct.nl/publication/personal-characteristics-of-lone-actor-terrorists/>

Decety, J., & Meyer, M. (2008). From emotion resonance to empathic understanding: A social developmental neuroscience account. *Development and Psychopathology*, 20, 1053–1080. <https://doi.org/10.1017/S0954579408000503>

Department of Homeland Security. (2008). *Active Shooter: How to respond*. Retrieved from https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/active_shooter_booklet.pdf

Department of Homeland Security. (2009). *Rightwing extremism: current economic and political climate fueling resurgence in radicalization and recruitment*. Retrieved from <https://fas.org/irp/eprint/rightwing.pdf>

Department of Homeland Security. (2019). Strategic Framework For Countering Terrorism and Targeted Violence. Retrieved November 21, 2019, from <https://www.dhs.gov/publication/dhs-strategic-framework-countering-terrorism-and-targeted-violence?topic=intelligence-and-analysis>

Department of Homeland Security & Federal Bureau of Investigation. (2011). *Use of Small Arms: Examining Lone Shooters and Small-Unit Tactics*. Retrieved from https://www.cbsnews.com/htdocs/pdf/JIB_Use_of_Small_Arms_Examining_Lone_Shooters.pdf

Dietz, P. E. (1986). Mass, Serial, and Sensational Homicides. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 62, 477–491.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο & Συμβούλιο. (2017). *Οδηγία (ΕΕ) 2017/541 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου και για την τροποποίηση της απόφασης 2005/671/ΔΕΥ του*.

Ellis, C., & Pantucci, R. (2016). *Lone-Actor Terrorism Policy Paper 4: 'Leakage' and Interaction with Authorities* (No. 8). Retrieved from <https://icct.nl/publication/personal-characteristics-of-lone-actor-terrorists/>

European Union official website. (n.d.). Radicalisation. Retrieved November 21, 2019, from https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/radicalisation_en

EUROPOL. (2019). *European Union Terrorism Situation And Trend Report 2019*. <https://doi.org/10.2813/788404>

Federal Bureau of Investigation. (2019a). Global Terrorism: Threats to the Homeland. Retrieved November 23, 2019, from <https://www.fbi.gov/news/testimony/global-terrorism-threats-to-the-homeland-103019>

Federal Bureau of Investigation. (2019b). What We Investigate/Terrorism. Retrieved November 18, 2019, from <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism>

Fekete, A. (2012). Safety and security target levels: Opportunities and challenges for risk management and risk communication. *International Journal of Disaster Risk Reduction*.

<https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2012.09.001>

Gamache, K., Platania, J., & Zaitchik, M. (2015). An examination of the individual and contextual characteristics associated with active shooter events. *Open Access Journal of Forensic Psychology*, 7, 1–20.

Gill, P., Horgan, J., & Deckert, P. (2014). Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists. *Journal of Forensic Sciences*, 59(2), 425–435. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.12312>

GOV.UK. (2019). Revised Prevent duty guidance: for England and Wales. Retrieved November 21, 2019, from <https://www.gov.uk/government/publications/prevent-duty-guidance/revised-prevent-duty-guidance-for-england-and-wales>

Gregory, R. L. (1987). *The Oxford Companion to the Mind*. Oxford University Press.

Gruenewald, J., Chermak, S., & Freilich, J. D. (2013). Distinguishing “loner” attacks from other domestic extremist violence: A comparison of far-right homicide incident and offender characteristics. *Criminology and Public Policy*, 12(1), 65–91. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12008>

Hafez, M., & Mullins, C. (2015). The radicalization puzzle: A theoretical synthesis of empirical approaches to homegrown extremism. *Studies in Conflict and Terrorism*, 38(11), 958–975. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1051375>

Hansson, S. O. (2013). *The ethics of risk: Ethical analysis in an uncertain world*. Springer.

Horgan, J. G. (2017). Psychology of terrorism: Introduction to the special issue. *American Psychologist*, 72(3), 199–204. <https://doi.org/10.1037/amp0000148>

Horgan, J., Gill, P., Bouhana, N., Silver, J., & Corner, E. (2016). *Across the universe? A comparative analysis of violent radicalization across three offender types with implications for criminal justice training and education*. Retrieved from <http://www.ncjrs.gov/App/publications/abstract.aspx?ID=272097>

Institute for Economics & Peace. (2018). Global Terrorism Index 2018: Measuring the impact of terrorism. Retrieved November 19, 2018, from <http://visionofhumanity.org/reports>

Jasparro, C. (2010). Lone wolf - The threat from independent jihadists. *Jane's Intelligence Review*.

Jensen, M. A., James, P. A., & Tinsley, H. (2016). Overview: Profiles of Individual Radicalization in the United States. Retrieved from <https://www.start.umd.edu/publication/overview-profiles-individual-radicalization-united-states-foreign-fighters-pirus-ff>

Joyal, C. C., Dubreucq, J.-L., Gendron, C., & Millaud, F. (2007). Major mental disorders and violence: A critical update. *Current Psychiatry Reviews*, 3(1), 33–50. <https://doi.org/10.2174/157340007779815628>

Κινέζικο ρητό. (n.d.). αναφέρθηκε από τον Clutterbuck, R. σε αδημοσίευτη ομιλία· παρατέθηκε

- από τον Wilkinson, P. (2015) *Terrorism and the Liberal State*. London: Macmillan, p. 48.
- Kaplan, J. (1997). Leaderless resistance. *Terrorism and Political Violence*, 9(3), 80–95. <https://doi.org/10.1080/09546559708427417>
- Kerley, D. (2010). Homeland Security: More “Lone Wolves” Circulating in U.S. Retrieved November 23, 2019, from abcNEWS website: <https://abcnews.go.com/WN/homeland-security-lone-wolves-circulating-us/story?id=10030050>
- Keys-Turner, K. D. (2011). *The Violent Islamic Radicalization Process: A Framework for Understanding*. Naval Postgraduate School.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The Lancet*, 360(9339), 1083–1088. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(02\)11133-0](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0140-6736(02)11133-0)
- Kushner, H. W. (2002). *Encyclopedia of Terrorism*. SAGE Publications, Inc.
- Lankford, A. (2016). Detecting mental health problems and suicidal motives among terrorists and mass shooters. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 26(5), 315–321. <https://doi.org/10.1002/cbm.2020>
- Lankford, A., & Hakim, N. (2011). From Columbine to Palestine: A comparative analysis of rampage shooters in the United States and volunteer suicide bombers in the Middle East. *Aggression and Violent Behavior*, 16(2), 98–107. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2010.12.006>
- Larkin, R. W. (2009). The Columbine legacy: Rampage shootings as political acts. *American Behavioral Scientist*, 52(9), 1309–1326. [https://doi.org/Larkin, R. W. \(2009\). The Columbine Legacy. American Behavioral Scientist, 52\(9\), 1309–1326. doi:10.1177/0002764209332548](https://doi.org/Larkin, R. W. (2009). The Columbine Legacy. American Behavioral Scientist, 52(9), 1309–1326. doi:10.1177/0002764209332548)
- Liem, M., van Buuren, J., de Roy van Zuijdewijn, J., Schönberger, H., & Bakker, E. (2018). European Lone Actor Terrorists Versus “Common” Homicide Offenders: An Empirical Analysis. *Homicide Studies*, 22(1), 45–69. <https://doi.org/10.1177/1088767917736797>
- Lindekilde, L., O’Connor, F., & Schuurman, B. (2019). Radicalization patterns and modes of attack planning and preparation among lone-actor terrorists: an exploratory analysis. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 11(2), 113–133. <https://doi.org/10.1080/19434472.2017.1407814>
- Μπαμπινιώτης, Γ. Δ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (2nd ed.). Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- Malkki, L. (2014). Political Elements in Post-Columbine School Shootings in Europe and North America. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 185–210. <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.849933>
- Malkki, L. (2016). School shootings and lone actor terrorism. In *Understanding Lone Actor Terrorism: Past Experience, Future Outlook, and Response Strategies* (pp. 182–205). <https://doi.org/10.4324/9781315657622>

- Marchment, Z., Bouhana, N., & Gill, P. (2018). Lone Actor Terrorists: A Residence-to-Crime Approach. *Terrorism and Political Violence*. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1481050>
- Marcuse, P. (2006). Security or safety in cities? The threat of terrorism after 9/11. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(4), 919–929. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2006.00700.x>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row.
- McCauley, C., & Moskaleiko, S. (2014). Toward a Profile of Lone Wolf Terrorists: What Moves an Individual From Radical Opinion to Radical Action. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 69–85. <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.849916>
- McCauley, C., Moskaleiko, S., & Van Son, B. (2013). Characteristics of lone-wolf violent offenders: A comparison of assassins and school attackers. *Perspectives on Terrorism*, 7(1), 4–24.
- McLeod, S. A. (2018). Maslow's hierarchy of needs. *Simply Psychology*. Retrieved from <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>
- Michael, G. (2012). Lone wolf terror and the rise of leaderless resistance. In *Lone Wolf Terror and the Rise of Leaderless Resistance*.
- Möller, N., Hansson, S. O., & Peterson, M. (2006). Safety is more than the antonym of risk. *Journal of Applied Philosophy*, 23(4), 419–432.
- Moskaleiko, S., & McCauley, C. (2011). The psychology of lone-wolf terrorism. *Counselling Psychology Quarterly*, 24(2), 115–126. <https://doi.org/10.1080/09515070.2011.581835>
- Mullen, P. E. (2004). The autogenic (self-generated) massacre. *Behavioral Sciences & the Law*, 22(3), 311–323. <https://doi.org/10.1002/bsl.564>
- National Alliance on Mental Illness. (n.d.). Mental Health Conditions. Retrieved December 31, 2019, from <https://www.nami.org/learn-more/mental-health-conditions>
- News Corp Australia Network. (2015). Paris terror attacks: Elite police squad members tell of final deadly minutes of Bataclan massacre. Retrieved November 19, 2019, from <https://www.news.com.au/world/europe/paris-terror-attacks-elite-police-squad-members-tell-of-final-deadly-minutes-of-bataclan-massacre/news-story/c1c34c40f2e2a3dbeb426eef971818e0>
- Novak, D. (1954). Anarchism and Individual Terrorism. *Canadian Journal of Economics and Political Science*, 20(2), 176–184. <https://doi.org/DOI: 10.2307/138596>
- O'Neill, J. P., Miller, J. J., & Waters, J. R. (2016). *Active Shooter: Recommendations and analysis for risk mitigation*. Retrieved from <https://www1.nyc.gov/assets/nypd/downloads/pdf/counterterrorism/active-shooter->

analysis2016.pdf

- Osborne, J. R., & Capellan, J. A. (2017). Examining active shooter events through the rational choice perspective and crime script analysis. *Security Journal*, 30(3), 880–902. <https://doi.org/10.1057/sj.2015.12>
- Παντελίδου-Μαρούτα, Μ. (2017). Ριζοσπαστισμός, ριζοσπαστικοποίηση, ασάφεια και ιδεολογία. Retrieved November 21, 2019, from <https://chronos.fairead.net/pantelidou-malouta-rizospastismos>
- Palombi, S., & Gomis, B. (2016). *Lone-Actor Terrorism Policy Paper 2: Attack Methodology and Logistics* (No. 6). Retrieved from <https://icct.nl/publication/personal-characteristics-of-lone-actor-terrorists/>
- Pantucci, R. (2011). A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists. *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence*.
- Parkin, W. S., & Freilich, J. D. (2015). Routine Activities and Right-Wing Extremists: An Empirical Comparison of the Victims of Ideologically- and Non-Ideologically-Motivated Homicides Committed by American Far-Rightists. *Terrorism and Political Violence*, 27(1), 182–203. <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.975649>
- Perry, T., & Murphy, K. (2000). White Supremacist, 3 Followers Charged With Harassing 4 Officials. *Los Angeles Times*. Retrieved from <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2000-nov-11-mn-50415-story.html>
- Phillips, B. J. (2017). Deadlier in the U.S.? On lone wolves, terrorist groups, and attack lethality. *Terrorism and Political Violence*, 29(3), 533–549. <https://doi.org/10.1080/09546553.2015.1054927>
- Reich, W. (1990). Understanding terrorist behavior: The limits and opportunities of psychological inquiry. In *Woodrow Wilson Center Series. Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind*. (pp. 261–279). Washington, DC, US: Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Robespierre, M. (1794). *παρατέθηκε από τον Paul Wurth, P., La Répression internationale du terrorisme. Lausanne: Imprimerie la Concorde, 1941, p. 12.*
- Sandberg, S., Oksanen, A., Berntzen, L. E., & Kiilakoski, T. (2014). Stories in action: the cultural influences of school shootings on the terrorist attacks in Norway. *Critical Studies on Terrorism*, 7(2), 277–296. <https://doi.org/10.1080/17539153.2014.906984>
- Schmid, A. P. (2013). Radicalisation, De-radicalisation, Counter-radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. *International Centre for Counter-Terrorism: The Hague*, 4(2). <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.19165/2013.1.02>
- Schmid, A. P., Bowie, N. G., Duncan, G., Easson, J. J., Freedman, B. J. E., Holbrook, D., ... Price, E. (2011). *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. Routledge.
- Schmid, A. P., Jongman, A. J., & Documentatiecentrum, S. W. I. E. (1984). *Political terrorism: A research guide to concepts, theories, data bases and literature*. Amsterdam: North Holland.

- Schuurman, B., Bakker, E., Gill, P., & Bouhana, N. (2018). Lone Actor Terrorist Attack Planning and Preparation: A Data-Driven Analysis. *Journal of Forensic Sciences*, 63(4), 1191–1200. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13676>
- Security Studies Program National Security Critical Issue Task Force. (2015). *Lone Wolf Terrorism*.
- Silke, A. (2018). Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism. In *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*. <https://doi.org/10.4324/9781315744636>
- Silver, J., Simons, A., & Craun, S. (2018). *A Study of the Pre-Attack Behaviors of Active Shooters in the United States Between 2000 – 2013*. Retrieved from <https://www.fbi.gov/file-repository/pre-attack-behaviors-of-active-shooters-in-us-2000-2013.pdf/view>
- Silverstein, M. E. (1977). Emergency medical preparedness. *Terrorism*, 1(1), 51–69. <https://doi.org/10.1080/10576107708435396>
- Smith, B. L., Gruenewald, J., Roberts, P., & Damphousse, K. R. (2015). The Emergence of Lone Wolf Terrorism: Patterns of Behavior and Implications for Intervention. *Terrorism and Counterterrorism Today*, 89–110. <https://doi.org/10.1108/s1521-613620150000020005>
- Smith, M., Barton, S., & Birdwell, J. (2016). *Lone-Actor Terrorism Policy Paper 3: Motivations, Political Engagement and Online Activity* (No. 7). Retrieved from <https://icct.nl/publication/personal-characteristics-of-lone-actor-terrorists/>
- Spaaij, R. (2010). The enigma of lone wolf terrorism: An assessment. *Studies in Conflict and Terrorism*, 33(9), 854–870. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.501426>
- Spaaij, R., & Hamm, M. S. (2015). Key issues and research agendas in lone wolf terrorism. *Studies in Conflict and Terrorism*, 38(3), 167–178. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2014.986979>
- Standard Eurobarometer. (2019). Standard Eurobarometer 91. Retrieved November 18, 2019, from <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/standard/surveyky/2253>
- Stern, J. (2003). Terror in the Name of God: *Ecco*.
- Stone, M. H. (2015). Mass Murder, Mental Illness, and Men. *Violence and Gender*, 2(1), 51–86. <https://doi.org/10.1089/vio.2015.0006>
- Stuart, H. (2003). Violence and mental illness: An overview. *World Psychiatry*, 2(2), 121–124.
- THE LOCAL. (2017). Norway: Breivik more extreme now than before his attacks. Retrieved December 7, 2019, from <https://www.thelocal.no/20170110/norway-breivik-more-extreme-now-than-before-his-attacks>
- U.S. Government. *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required*

- to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001.* , (2001).
- U.S. National Advisory Committee on Criminal Justice Standards and Goals. (1976). *Report of the Task Force on Disorders and Terrorism*. Washington D.C.
- UN. (2004). Resolution 1566. Retrieved November 18, 2019, from <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1566-2004-on-threats-to-international-peace-and-security-caused-by-terrorist-acts/>
- UN. (2005). Resolution 60/158. Protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism. Retrieved November 18, 2019, from <https://www.un.org/counterterrorism/ctiff/en/un-global-counter-terrorism-strategy>
- UNILAD. (2015). A Mass Shooter Has Explained Why He Believes They Happen. Retrieved November 26, 2019, from <https://www.unilad.co.uk/featured/a-mass-shooter-has-explained-why-he-believes-they-happen/>
- Vergani, M., Iqbal, M., Ilbahar, E., & Barton, G. (2018). The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence about Radicalization Into Violent Extremism. *Studies in Conflict and Terrorism*. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2018.1505686>
- Waldron, J. (2006). Safety and Security. *Nebraska Law Review*, 85(2), 454–507.
- Weimann, G. (2004). The theater of terror: The psychology of terrorism and the mass media. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 9(3–4), 379–390. https://doi.org/10.1300/J146v09n03_08
- Wright, L. (2006). The Master Plan. *The New Yorker*. Retrieved from <https://www.newyorker.com/magazine/2006/09/11/the-master-plan>
- Zedner, L. (2003). The concept of security: An agenda for comparative analysis. *Legal Studies*, 23(1), 153–175. <https://doi.org/10.1111/j.1748-121X.2003.tb00209.x>